

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. HELWEG-MØLLER

FRA
STENALDERBOPLADS
TIL
FORSTADS-KOMMUNE

Træk af
Søllerød Kommunes
Historie

J. HELWEG-MØLLER

FRA
STENALDERBOPLADS
TIL
FORSTADS-KOMMUNE

Træk af
Søllerød Kommunes
Historie

Søllerød kommunes Bibliotekers lokalhistoriske billedsamling har leveret det væsentligste af denne bogs billedstof.

Fra en lille beskeden begyndelse er biblioteksvæsenet i Søllerød vokset til et ret anseeligt foretagende med et hovedbibliotek i Nærum og med filialbiblioteker i Ny Holte, Dronningårds Alle, Skodsborg Strandvej i hofjuveler Michelsens tidligere villa, i Vedbæk på Hotel Marina og i en netop indviet nybygning i Gl. Holte.

Hovedbiblioteket i Nærum har til huse i hovedbygningen på Nærumgårds tidligere avlsgård. Bygningen er opført omkring 1920, og den fik navnet Fruerlund. - Det var et navn, der aldrig for alvor slog an, selvom det dog lever videre i et vejnavn i Nærum.

Biblioteket råder i dag over ca. 160.000 bind.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

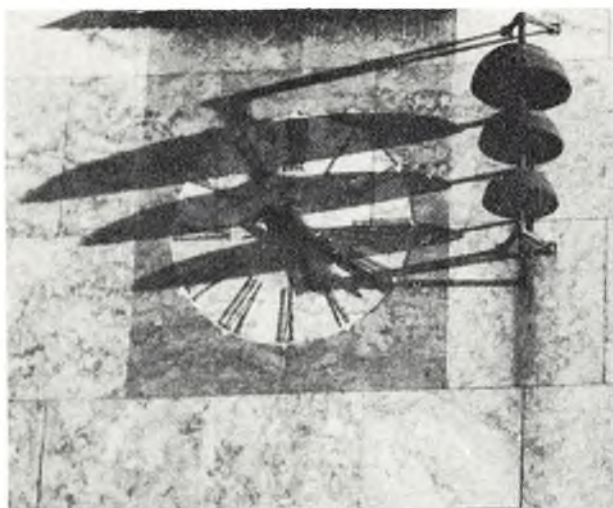
Søllerød kommune i fortid og nutid	5
Forord af borgmester, professor A. Schneider	7
Vore første indbyggere	9
Et besøg hos de første beboere	11
Det var virkelighed	13
To kulturer mødes	16
Jernaldermanden var landmand	19
Gudens hjem	22
Et besøg i den gamle kirke	25
Og kirken vokser	26
Reformationen	29
Søllerød kirke og dens præster i det attende århundrede	32
Søllerøds digterpræst og hans kolleger i det tyvende århundrede	35
Da Edvard Grieg boede i Søllerød	41
De gamle gårde i Søllerød	44
Den ældste landsby	48
Fra Skodsborg til Vedbæk	53
Nordens reviera	57
Den gamle eg	61
Vedbæk - det gamle fiskerleje	63
Frydenlund og Trørød	66
Søllerød kommunes skolevæsen grundlægges	70
Et besøg i en gammel bondegård	74
Sommerresidens, kgl. skueplads og bryggeri	77
Arbejde og fest hos bønderne	82
Krigens rædsler over egnen	85
Gamle sagn og historier	90
Hanne Nielsen på Havarthigaard	94
Øverød - en anden gammel landsby	98
Kongevejen - fra Geels skov til Rudegaard	101
Dronninggaard	108
Langs Mølleåen	113
Fra Ørholm til Strandmøllen	116
De fem kirker i Søllerød kommune	120
Ledelsen af Søllerød sogn	123
Søllerød kommune i dag	128

Udgivet med fru Gyda Helweg-Møllers tilladelse af Mogens Funchs boghandel A/S, Holte.

Bogen er gennemgået af redaktør Knud E. Jensen, der har rettet enkelte fejl og ført teksten ajour.

Tryk: IBI-TRYK - Allerød

SØLLERØD KOMMUNE I FORTID OG NUTID.

Det var med nogen beklethed jeg gik til denne opgave, at samle og udgive et skrift om Søllerød kommune i fortid og nutid. Så langt dygtigere folk har påtaget sig opgaven før, bl. a. dr. phil. Ejnar Nystrøm, der omkring 1910 udgav bogen: Søllerød sogn i fortid og nutid. Også Historisk-topografisk selskab for Søllerød kommune har i en lang række Søllerød-bøger udsendt en række fortrinlige artikler om dette emne.

Når jeg alligevel vovede at påtage mig opgaven var det af tre grunde. For det første, fordi jeg holder af Søllerød kommune og føler, at dens righoldige historie fortjener at blive kendt af så mange som muligt. For det andet, fordi Nystrøms bog forlængst er udsolgt og ikke kan købes mere, og for det tredje fordi det er mit håb, at læserne af denne lille bog vil blive så interesseret i emnet, at de vil søge yderligere oplysninger i Søllerød-bøgerne, som stadig kan fås i handelen, oven i købet til en billig penge.

Bogen her udgiver sig ikke for at være noget originalt. Den er slet og ret en kortfattet, men forhåbentlig alligevel fyldestgørende, opsamling af kommunens historie, således som andre har skrevet den. Der er taget ting med, som ikke før har været almindelig tilgængeligt herude; til gengæld er andre ting udeladt, og i sidstnævnte tilfælde må man derfor henvise læserne til bl.a. at søge oplysning i Søllerød-bøgerne.

Det er altså ikke et rent historisk værk, De holder i hånden, og jeg har søgt at undgå at tage noget standpunkt i historiske tvivlstilfælde, hvor sådanne har forekommet.

Jeg takker på det hjerteligste borgmester, professor A. Schneider for ulejligheden med at gennemlæse bogen og for det forord, borgmesteren så venligt har skrevet på næste side. Også alle, der har hjulpet med billeder og oplysninger, beder jeg modtage min varmeste tak.

Det er mit håb, at bogen må vække en yderligere interesse blandt læserne for Søllerød kommunes historie, således at de derigennem må blive ansporet til at grave sig længere ned i dette interessante emne, og samtidigt er det mit håb, at bogen må vække og øge læsernes kærlighed til vor skønne kommune. Bliver dette resultatet, er hensigten med denne lille bog til fulde nået.

Udgiveren.

Forord
af
Borgmester A. Schneider

I nærværende skrift om Søllerød kommune har hr. redaktør Helweg Møller fra mange forskellige kilder hentet en række oplysninger om kommunen og samlet dem til en helhed, der giver et udmærket billede af kommunens udvikling helt tilbage til den grå oldtid, hvor man kun med sikkerhed kender forholdene i meget store træk, og hvor fantasien kan få et vist råderum, og ind i den historiske tid, hvor begivenhederne kan dokumenteres.

Jeg vil tro, at mange, når de har læst dette fornøjelige skrift, vil få interesse for Søllerød kommunes historie og gå dybere til bunds, og her yder skriftet en god vejledning gennem de mange kildeangivelser.

Holte. i februar 1957
A. Schneider

Det er med glæde, at jeg erfarer, at boghandler Mogens Funch vil genudgive redaktør Helweg Møllers 1. gang i 1957 udgivne skrift om Søllerød kommune.

Genudgivelsen vil efter min opfattelse afhjælpe et stort behov og fremtræde som et værdigt minde om redaktør Helweg Møllers indsats for kommunen.

Holte i september 1968
Erik Øigaard

VORE FØRSTE INDBYGGERE

Hvor de kom fra, ved vi ikke. Hvor de gik hen, ved vi heller ikke, men vi ved, at de har været her, rensdyrjægerne, Danmarks og dermed Søllerød kommunes første indbyggere.

De kom for omkring 10.000 år siden. Danmark var dækket af is og sne, og kun tundravevoksning fandtes heroppe.

Isen havde i årtusinder ligget over Danmark og havde med sin enorme vægt furet og formet landet. Men en skønne dag var den væk. Klimaet var blevet mildere - isen var smeltet og havde trukket sig tilbage til nordligere egne.

Det Danmark, der stormsvøbt af ishavet steg,
og trodsende sprængte sig frem.
Til grotid og grøde, da bræerne veg,
det land, der blev Danernes hjem.

Således skriver forfatteren Gunnar Gerson om det første Danmark. Og efterhånden beklædte lav og mos stenene, og lave forkrøblede buske skød frem.

Østersøen var en indsø, lukket omtrent hvor nu Saltholm ligger, og Øresund var en fjord. En gren af denne fjord strakte sig ind i den nuværende Søllerød kommune, fra Vedbæk mod vest til Sandbjerg. Den mose, vi nu kalder Maglemose, er de synlige rester af denne fjord, og her svømmede tejt, lom og mange forskellige andre havfugle.

Mellem bakkerne voksede dværgpil og dværgbirk, og snehare og polarræv smuttede over, hvor nu Trørødvejen trækker sin asfalterede stribe.

Nogle få rensdyr gik og søgte føde i den sparsomme vegetation, og pludselig så man et par skindklædte skikkelser snige sig ned mod dem. De første mennesker var kommet til Søllerød kommune. Den ene af rensdyrjægerne tabte sit våben, en tilspidset rensdyrtak, ved fjordens bred. 10.000 år efter findes den igen og viser, at rensdyrjægeren har været her.

Flere gange i de kommende tusind år skiftede klimaet, og omkring 8.000 år før Kristi fødsel var det atter blevet koldt. I Øresund svømmede store isbjærge, og hvalerne blæste hvide dampstråler op i den kolde luft.

Atter gik en årrække, middeltemperaturen steg, og overalt bredte skovfyr, pil og birk sig. Løvtræerne bredte sig endda på fyrrens bekostning.

Nu blev dyrelivet langt rigere. Her levede grævling, mår og ræv, og den brune bjørn færdedes i de tætte skove. Hvor nu Søllerød kirke ligger, stod elsdyret og knejsté, og ved åen søgte uroksen ned for at drikke.

Omkring år 7.000 før Kristi fødsel skete store forandringer i landets udseende. Østersøen, der strakte sig så langt mod nord, gik over sine bredder og skilte for evigt Sverige og Danmark. Øresund blev et virkeligt sund, og småfjorde langs kysten opstod.

Dermed er vi nået til det tidspunkt, hvor Søllerød kommune får sine første faste indbyggere. Omkring "Maglefjord" slår de sig ned - stamfædrene til de over 20.000 mennesker, der idag bebor kommunen.

Danmark, du vågner med søer blå,
mætte som moderøjne,
alt hvad i dine arme lå,
lader du solen skinne på,
ser hvor det yppigt glider
frem af forgangne tider.

(Thøger Larsen)

ET BESØG HOS DE FØRSTE BEBOERE.

Lad os tage ud på et lille besøg hos vor egns første beboere. Vi mødes ved indkørslen til Trørød hegn en stille sommeraften, og allerede nu tager vi fantasien til hjælp.

Stå ganske stille her et øjeblik, luk øjnene, tæl til ti og luk dem så op igen. Huse, veje, stendiger - alt er væk - vi er med et slag rykket 7-8000 år tilbage i tiden. Skoven er ganske tæt. Overalt ligger omstyrkede træstammer, nogle af dem er halvt nedsunket i jorden. Oppe i trætoppene springer et par egern rundt, og i en lille lysning ser vi pindsvinet pusle om. Også birkemus, dværgmus og markmus kan vi træffe, og ligeledes vildsvin og hjort. Et par grå skygger springer ind i den tætte ungskov - et par ulve der skal ud på nattens jagt.

Jo - dyrelivet er rigt og afvekslende. Inderst i "Maglefjord" bygger bæverne store dæmninger. Man kan i den stille aftenluft høre dem klaske i vandet med de brede haler.

Nu lysner det forude - vi nærmer os stranden. Vi lister os ganske sagte frem, og pludselig ligger fjorden foran os. Solen er nær ved horisonten derovre på den anden side og kaster sine sidste gyldne stråler hen over det blanke, stille vand.

Et stykke ude i fjorden ligger der en lille sivomkranset ø eller holm. Vi kan se, at der er bygget nogle lave hytter derovre, og at der mellem hytterne færdes nogle næsten nøgne mennesker. Vi kan også se - og navnlig høre - nogle børn, der leger ved strandkanten mellem sivene. Et sted sidder en kvinde ved en stor udhulet sten og maler korn med en anden kugleformet sten.

Udenfor hytterne, næsten nede ved strandkanten, sidder "stensmeden". Han har travlt dagen lang og tit en del af aftenen med. Vi kan på afstand se, at han i øjeblikket er ved at hugge en flintøkse til. Fliserne springer om ham, og engang imellem holder han øksen op i vejret og ser vurderende på den. Pludselig

ryster han på hovedet og kaster den fra sig - den falder i vandet, ikke langt fra stranden, og "stensmeden" tager fat på en ny blok.

Fund af flinteredskaber fra Maglemose

Ude på den stille fjord kommer et par af bopladsens mænd sejlede i en primitiv båd, lavet af en udhulet træstamme. De har været på jagt ovre i skoven og fortøjer nu båden ved den primitive landgangsbro.

Solen er efterhånden helt forsvundet under horisonten, og det lyse, gennemsigtige sommerkørke sænker sig over egnen. Vi står og falder i tanker ved alt det, vi har set, og pludselig kommer månen op over synsranden. Den kaster sit uvirkelige grønne skær over landskabet. Ganske langsomt svinder fjorden bort - bliver til dansende sommertåger over Maglemosens grønne flade. En bil suser ad vejen mod Vedbæk, og dens lygter trænger gennem tågerne. Månelysen får vinduerne på Henriksholm til at lyse og glimte.

Vi er atter tilbage i nutiden. Var det da kun drøm og fantasi det hele? Skoven står stadig tæt bag os, og fra krattet lyder nattergalens klukkende triller - men hvad med alt det vi så? Var det kun hjerne-spind - eller havde det rod i virkeligheden?

DET VAR VIRKELIGHED.

Det, vi så før - livet i sommeraftenen på holmen i "Maglefjord" - dette lille indblik i vor egns første beboeres liv og færden, var nok drøm og fantasi, men det var en drøm, der i høj grad har rod i virkeligheden.

Der har set sådan ud her engang, og man har uomtvistelige beviser herpå.

Hvad hånden former, er åndens spor,
med flint har oldbonden tømret, kriget.
Hver spån du finder i Danmarks jord
er spor af dem, der har bygget riget;
vil selv du kende dit væsens rod,
skøn på de skatte de efterlod.

Sådan skrev vor store digter Johannes V. Jensen, og mange har lært "at skønne på de skatte vore forfædre efterlod".

En af de mange var nu afdøde gartner A. Avnholt fra Vedbæk, en af vort lands virkelig betydende amatørarkæologer. Igenem en menneskealder har han - med aldrig svigtende flid og utrættelig energi - arbejdet på at klarlægge vor egns fortid, og hans æren for, at vi ved så meget om Søllerød kommunes forhistorie, som vi gør. Den historiske samling, han har skabt, omfattende flere tusinde numre fra stenalderen op til vore dage, er en samling af høj kulturhistorisk værdi. Desværre er den endnu ikke offentlig tilgængelig. På grund af pladsmangel er den opmagasineret, men forhåbentligt varer det ikke alt for længe, før den kommer til at danne grundstammen i Søllerød kommunes eget museum.

I Historisk - Topografisk selskabs årbøger har Avnholt skrevet en række særdeles interessante artikler om de forskellige fund fra oldtiden, der er gjort herude, og det er disse artikler, der med hans tilladelse danner grundlaget for det følgende.

Det kan ikke siges helt nøjagtigt, hvornår de første mennesker dukkede op her på egnen, men det skete antageligt omkring år 8.000 før Kristi fødsel. Ved Frydenlundsvej i Vedbæk er der i et lag isøler fundet en

Fig. 5. Flukkerredskaber. 2:3.

1. Bue. 2. Skraber med lige. 3-4. Knive, den sidste med skaftunge. 5-6. Stikker. 7. Mikrolitlignende Pile. 8-14. Skævpile. 15. Affaldstykke fra Fremstillingen af Skævpile. 16. Ufærdig Skævpil. 17-21. Tværpile, de tre første med skraa. Fig.

Pilespidser og flinteflækker fra Maglemose

tak af et rensdyr. Isøleret stammer fra tiden 8-10.000 før Kristus, og har der levet rensdyr, kan man også være nogenlunde sikker på, at rensdyrjægerne har strejft om her, men noget bevis har man ikke.

Fra den ældste stenalder har man imidlertid tydelige spor af menneskers færden. Der hvor renseanlægget til øresundskloaken er bygget på en plet, der engang har været en holm eller ø i "Maglefjord", er der gjort temmelig rige fund, der tydeligt viser, at der her har været en stenalderbo-plads.

Stedet, hvor bopladsen lå, viste sig som en ganske lav højning øst-vest. Holmens højeste punkt lå 2,59 m over havet, og bunden var sand. På selve holmen lå de fundne oldsager mellem tørvelaget og sandet. Der var tydelige spor af, at man havde boet på holmen.

Flere steder fandtes ildsteder. Der blev fundet en mængde oldsager, ialt ca. 1.500 redskaber, foruden flækker, knuder og blokke. Af oldsagerne var der ca. 400 økser, 11 spidsvåben, 109 kølskrabere og meget andet, alt af flint. Endvidere fandtes 37 redskaber af ben og hjortetak, og af de fundne knogler kunne

Fig. 7. Redskaber af ben. 1-2.

1-2 Flintagspyd, det første med de fleste flintfliser siddende i, det sidste kun med harpiksen bevaret. 3-6. Benudde, de to sidste af Haazyr-Mellem folkene. 7. Alluchensdolk. 8. Slagstok.

Benredskaber fra stenalderen, Magleløse

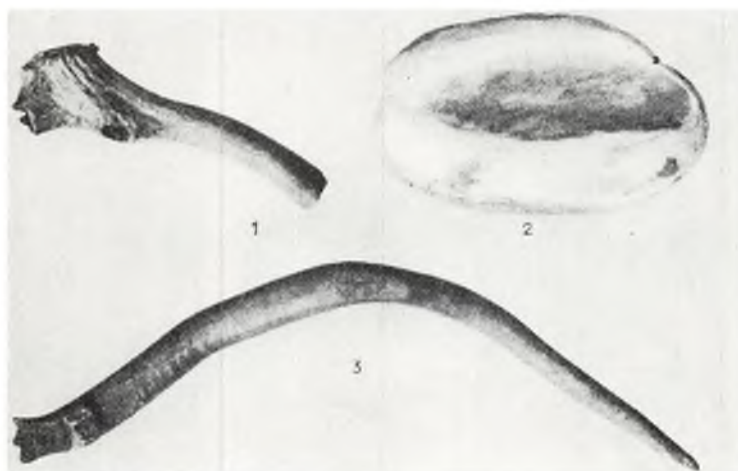
man se, at følgende dyr har levet her på egnen i ældre stenalder: Kronhjort, rådyr, vildsvin, gråsæl, ringsæl, marsvin, ræv, skovmår, vildkat, havørn, lom og flere andre.

På holmen fandtes også en aflang, afrundet nedgravning i undergrunden, 1,80 m lang, 60-70 cm bred og 20-25 cm dyb. I graven lå et udstrakt skelet med hovedet i syd. Kraniet var ret velbevaret, men iøvrigt var kun dele af lemmerne tilstede i stærkt forvitret tilstand. Denne begravelse er særlig interessant ved, at det er den ældste arkæologisk daterede grav, der kendes i Danmark.

Endvidere fandt man et andet sted på holmen en lille grube, fyldt med brændte ben, som er bestemt som menneskeknogler. Man stod her overfor det ældste kendte tegn på ligbrænding her i landet.

I det hele taget har egnen omkring den fjord, som engang skar sig ind i landet, været forholdsvis tæt bebygget. Der er fundet flere andre bopladser, både nord og syd for fjorden og på små holme. Et af stederne fandtes i sommeren 1941 et mærkeligt og sjældent stykke oldsag, måske enestående i Europa. Stykket er udført af rensdyrtak og er en kølle eller en hammer. Den er overalt glatskrabet og tilhugget med skarpe kanter. Langs siderne er skåret længdeløbende striber i siksaklinier, og hvor disse ender i hammerens bane og i selve nakkepartiet, er skåret regelmæssige, ligesidede trekanter, fyldt med tværstriber. Efter den foretagne pollenanalyse stammer hammeren fra den ældre stenalder, men fundet er en gåde, der næppe nogensinde lader sig løse.

Også andre steder i kommunen er der fundet spor af bopladser fra den ældre stenalder. Således blandt andet på Skodsborg Badesanatoriums grund, ved Mølleåen og i Jægersborg hegn. Fund af enkelte stenalderredskaber er gjort mange steder, f. eks. i Gammel Holte, ved Trørødgårds mose og ved Rundforbi Stadion, og disse fund viser os, at vore stenalder-forfædre har færdedes overalt herude.

Fund fra Mølleåen

TO KULTURER MØDES.

Atter drejer tidens hjul. Ældre stenalder, den helt primitive - ebber ud, og pludselig synes den yngre stenalders folk at være i landet - også her på egnen - med husdyrene hund, okse, får og svin. Vi ved ikke, om det var et nyt folk, der trængte ind og fordrev landets første indbyggere, eller om det var de gamle beboere, der fik forbedret deres forhold, men også fra yngre stenalder er der gjort rige fund herude.

Knogler af de forskellige husdyr er blandt andet fundet ved Trørød-gårds mose, men helt sikre rester af yngre stenalders bopladser eller huse kendes ikke fra denne egn.

Stenaldermandens vigtigste værktøj, øksen, har nu fået en langt smukkere form. Den har hvælvede, glatpolerede sider og en lang spids nakke.

Stenaldermanden sliber flinteøksen (fot. L. Larsen)

Sådanne økser er blandt andet fundet ved renserværket i Søllerød kirkeskov, i en have i Trørød, i Nyvang, på Henriksholms marker i Vedbæk og flere andre steder. Andre fund, bl. a. af spydspidser og pile, er gjort i en have i Trørød, i Nyvang, ved Rundforbi og andre steder rundt om i kommunen. Sikre spor fra den yngre stenalder er også ildstederne eller brandpletterne, som de kaldes. Sådanne brandpletter er fundet overalt herude. Ved Strandvejen i Vedbæk, på Vedbæk kirkegård, på Holtegårds mark og ved boldbanerne på Grünersvej i Holte. Nogle steder fandtes også skår af lerkar. Skubbekværne, som stenalderfolkene brugte til at male korn på, har man også fundet herude, bl. a. på Vedbæk kirkegård og i Jægersborg hegn.

Vi kender ikke ret meget til kommunens første beboeres form for gudedyrkelse. Visse ting tyder dog på, at man i den yngre stenalder

tilbad solen som den, der giver frugtbarhed til alt og alle ved sin varme. På større fritliggende stenblokke findes indgnedne eller indhuggede runde eller skaalformede fordybninger, som antageligt skal symbolisere solen. En af de smukkeste af disse skålsten findes i Trørød hegn, en i selve Trørød og en i Geels skov. Den sidstnævnte er dog stærkt forvitret.

Det tager ikke lang tid at læse om alt dette, men derude i livet gik årtusinder, og efterhånden var man nået til det tidspunkt, hvor to kulturer, stenalderen og bronzealderen mødtes.

"Disse to tidsaldrer eller epoker i vort lands historie er antageligt gået jævnt over i hinanden, og ligesom den ældre stenalders folk må have set med undren på, hvorledes det nye folk selv bestemte, hvad de vilde have til at gro i jorden, at de selv havde dyrene gående ved hjemmet, og at de med deres vidunderlige økse ryddede skoven, således må den yngre stenalders folk have set med undren på det skønne gyldne metal, bronzen, og på det endnu skønnere guld, da det første gang kommer hertil med sin skønhed og sin forbandelse".

Således skriver gartner Avnholt i Historisk-Topografisk Selskabs årbog 1945, og han har sikkert ret. Bronzen har utvivlsomt fået stenalderfolkene til at spærre øjnene op.

Kun få af bronzealderens redskaber eller våben er fundet her på egnen, udover gravfundene. Ved Henriksholm er fundet brudstykket af et bredt sværd, samt en celt. Ved Lokeshøj på strandvejen er fundet en bøjlenål, en såkaldt fibula, og på Holtegårds marker en stridsøkse med frynseornamentik.

Også gennem bronzealderen tilbad man solen. Ved Vedbæk blev i 1918 fundet en ristesten fra bronzealderen. Stenens hovedfigur var det firegede solhjul. Under dette sås to lange linier, sluttende med en bue som en skibsstævn. Herunder var der igen en større skålformet fordybning omgivet af en ring, og spredt mellem disse figurer og solhjulets eger fandtes flere af de skålformede fordybninger. Stenen er nu på Nationalmuseet, men en nøjagtig kopi findes i gartner Avnholts store samling.

Bronzealderhøjene er et sikkert tegn på, at her har bronzealderfolket levet og virket. Der har været et utal af høje, spredt ud over hele Søllerød kommune, men mange af dem er desværre blevet sløffet i årenes løb, delvis ved ejernes uforstand. Heldigvis er dog flertallet af højene blevet undersøgt forinden ødelæggelsen. Mange af højene blev undersøgt af kong Frederik VII, mens majestæten boede i Skodsborg. I alt findes idag 41 bronzealderhøje fordelt over hele kommunen.

Her kan vi bl.a. nævne, at der i Vedbæk ligger nogle høje i private haver. I den ene af dem fandt man et bronce sværd med guldbånd på fæstet. Endvidere fandt man i samme høj en dobbeltknap af bronze og dele af en fibula. I det sydøstlige hjørne af stenkisten fandtes på bunden en plet, belagt med hvidt sand, hvorpå fandtes birkebark. På denne plet lå en 17 cm lang dolk, en bæltékrog og resterne af en lille kurv.

Andre høje findes ved Trørødvej, i skoven ved Vedbæk kirke, på skrænten ved Skodsborg (denne høj er iøvrigt istandsat og reguleret af Skodsborg Kommunal- og Grundejerforening), og i en have på Nærum hovedgade.

Ved Rundforbi har ligget egnens eneste kendte langdysse. Den er desværre sløjftet i 1863 og var 40 alen lang og 22 alen bred med en grav i midten. Ved Aggershvile ligger også en høj, og i Kohaveskoven findes flere høje. På Kofoedsminde grund ligger der to bronzealderhøje, i Søllerød den kendte "Ni-træshøj", og længere mod syd findes Troldhøj. Ved Geelsgaard er der en høj i haven, og ved kommunens vestgrænse tæt ud til Furesøen ligger en meget stor høj.

Efter sin størrelse er Trørød hegn, der jo støder op til Maglemose, den skov, der rummer flest høje, ialt 29, men også i Jægersborg hegn findes endnu mange af disse bronzealderens gravmæler, selvom en del af de, der har været, gennem årene er blevet sløjftet.

Dengang bronzealderfolket byggede disse høje var her sikkert nogenlunde åbent terræn, således at højene har ligget med vid udsigt til alle sider.

I Ravneholm skov findes ialt 17 gravhøje, der for størstedelen er storhøje fra bronzealderen. Særlig den store høj, der ligger lige bag Ørholm bondegård, er bemærkelsesværdig. I Geels skov findes også et par høje samt - tæt ved Kongevejen på toppen af bakken - resterne af en runddysse.

Kun den nordvestlige del af kommunen er fattig på gravhøje, ellers har bronzealderfolket levet, kæmpet, elsket og lidt, overalt herude.

Lad os atter tage fantasien til hjælp og drage nogle tusind år tilbage i tiden.

Vi befinder os der, hvor nu Jægersborg hegns store bøge hvælver deres kroner. Terrænet bliver pludselig forvandlet. Træerne forsvinder. Hist og her er der lidt buske og lidt kratbevoksning, men ellers er udsigten mod det blå Øresund fri.

Vi står i skjul bag nogle lave buske, da vi i det fjerne hører nogle sælsomme toner. Et mærkeligt og særpræget optog dukker frem. Forrest går to mænd. De bærer en slags lændeklæde, som når fra knæene op til under armene. Om livet er det holdt sammen med en snor, og over skuldrene har de kapper, medens de på hovedet bærer runde huer uden skygge.

De bærer hver et langt snoet horn, det vi nu kalder en lur, og de blæser en sørgmodig og klagende melodi.

Bag dem kommer 6 andre mænd i samme klædning, og disse bærer på deres skuldre en lukket trækiste, tydeligt lavet af eet stykke træ, der ser ud til at være egetræ. Bag mændene kommer nogle kvinder og andre af stammens mænd. Kvinderne er klædt i en ulden brunlig bluse og et ganske kort snoreskørt. Om livet bærer de et bælte, fortil smykket med en rigt forisret plade med en spids.

Optøget bevæger sig ganske langsomt hen imod en forhøjning i terrænet. Her sættes kisten forsigtigt ned, medens lurblæserne igen lader lurenes dybe toner klinge ud over landskabet.

Så drager følget atter bort, medens en mængde andre mænd, der efter den tarveligere klædedragt at dømmes er slaver, strømmer til og begynder at bygge gravhøjen op. Det sker ordentligt og omhyggeligt, for højen skal stå til fjerne tider. Den bygges af græstørv, og lag efter lag stab-

ler de op efter at have bygget et stenkammer omkring selve kisten.

En af Søllerøds stormænd er gravsat. Ved hans side ligger hans bronzesværd og hans dolk. Nu skal han hvile der i fred, medens århundredre rinder væk som en bæk, der rinder mod havet.

JERNALDERMANDEN VAR LANDMAND.

Det er mange år, der må regnes med når man tænker på hvorlænge Søllerød kommune har været beboet. Som nævnt dukkede de første "borgere" op her for omkring 10.000 år siden. I over 5000 år levede stenalderfolkene her. Bronzealderen derimod varede "kun" ca. 1000 år. Noget bestemt årstal kan naturligvis ikke sættes, men omkring år 400 før Kristi fødsel dukkede jernet op herhjemme i Danmark.

Det vides ikke med bestemthed, hvorledes brugen af jern kom frem her i landet. Det kom sikkert syd fra, og det, at det først dukkede frem i Jylland, kunde måske tyde på, at der har været tale om en regulær handel, hvor vi har givet f. eks. rav i bytte for jern.

Det er heller ikke sådan, at bronzen pludseligt forsvinder. I lang, lang tid benyttes bronzen stadig til smykker o. lign., medens man efterhånden går over til at forfærdige redskaber, våben og lignende af det langt mere holdbare og modstandsdygtige jern. Her i kommunen har jernalderfolket afsat mange og tydelige spor. Spor, som enhver beboer herude med interesse for sin egns historie kan se.

Jernalderfolket var et udpræget landbrugsfolk. Udenfor vore skove er sporene efter dem i det store og hele væk, men rundt om i skovene findes tydelige spor. Pløjningen af agrene fandt i jernalderen sted med en såkaldt ard. En svær, lidt buet gren med en påsat trækås. Den kunne kun ridse en lille fure i jorden, så den har ikke kunnet danne blivende spor. Derimod antager man, at jernalderbonden brugte at anbringe markens affald, såsom sten, trærødder o. lign. i skellet mellem de forskellige agre, og derved mener man, at de tydelige skel er dannet, som man kan finde i dag. Har han så også pløjet på langs og tværs, opstår der tydelige volde. Man ved også, fra aftryk i lerkrukker og skåle, hvilke kornsorter, jernalderbonden har dyrket. Det drejer sig hovedsageligt om dværghvede, alm. hvede, nøgen og avneklædt byg samt hirse.

Agrene findes på højtliggende steder. Dette skyldes sikkert, at klimaet dengang har været meget fugtigt, og man har derfor villet undgå lavningerne.

I Trørød hegn findes agre ved kystbanen over mod Enrum park, videre over Trørødvej ind i Trørød hegns nordside, hvor de danner terrasser ud mod Maglemosen. I hegnets nordvestlige del findes det smukkeste anlæg i hele kommunen. Her har gartner Avnholt fundet terrasser på indtil 16 m i højden. De afgrænses af en langagtig sø eller dam, der

antageligt har været vandingssted. Syd herfor, ned mod Trørød skovløberhus, findes et andet system, der viser sig som en regelmæssig, bølgeformet overflade. Det er de højryggede agre. Disse agre stammer fra tiden omkring Kristi fødsel og til langt op i den historiske tid, og de viser, at arden her er blevet afløst af en plov med muldfjæl, sikkert en hjulplov. Også overalt i Jægersborg hegn kan man finde disse systemer af jernalderagre. Går man ind ved Skodsborgdammen, kan man mellem denne og Skodsborgvej finde et ganske tydeligt system af agre. Ligeledes hvis man følger stien fra Skodsborg til Rådvad.

I Geels skov findes mange jernalderagre. I den østlige ende på bakker ryggen mod Vangebovej begynder de. Går man fra Holte ridehus mod Holte ad Søllerødvej, ligger der på højre side et anlæg. I det stykke af skoven, der ligger mellem Kongevejen og banen, findes det største system af agre.

En ejendommelig fornemmelse er det at gå her og vide, at her har jernalderbonden med sine primitive redskaber for 18-1900 år siden dyrket sine marker, medens han har haft en smuk udsigt over Kollemosen ned mod Furesøens blanke, hemmelighedsfulde vandspejl.

Desværre er der endnu ikke fundet spor af Jernalderbebyggelse her på egnen, skønt man af agrene kan se, at der må have været bebyggelse, bl. a. i Geels skov. Forhåbentligt lykkes det engang at finde hustomter her, som man har gjort det i Jylland.

Jernalderbondens hus (fot. L. Larsen)

Jernalderbondens hus har været bygget af tørv eller af nedgravede stænger med fletværk af grene imellem, som derefter er lerklinet. Husene har sikkert kun haft eet rum med plads til husdyrene i den ene ende og mennesker i den anden. Maden har man tilberedt over et åbent ildsted midt på gulvet, medens røgen er trukket væk gennem et hul i taget.

I Maglemose ved Vedbæk har gartner Avnholt for en del år tilbage fundet skelettet af en mand. Han var ret velbevaret og sad sammenkrøbet på hug i et tørvelag, der viste, at han havde siddet der fra jernaldertiden. Men hvorledes er han kommet der? Man kender ingen andre tilfælde, hvor en mand er blevet gravsat i den stilling, og frivilligt har han næppe anbragt sig der.

Det er mere nærliggende at tro, at der her er tale om en dødsdømt. Manden har sikkert på en eller anden måde, antageligt ved voldtægt eller utroskab, forbrudt sig mod stammens uskrevne love. De Ældste er trådt sammen og har så dømt ham til at lide døden. Man har gravet et hul ved bredden, og bundet, men levende, er han så blevet anbragt der. Grene, ris og tørv er lagt over hans våde grav, hvorefter han er blevet overladt til sig selv og til en kvalfuld død.

I dag - 2000 år efter - kan man se hans skelet i gartner Avnholts samlinger.

Her ophører sporene af oldtidsfolkernes færden her på vor egn. 10.000 år er gået, siden de første mennesker kom her, og vi rykker nu ind på vor historiske tid, hvor der unægteligt er sket noget mere på 2000 år, end der skete i de første 8000.

GUDENS HJEM.

Medens Søllerød kommune, som det vil kunne ses af de foregående kapitler, har været endog særdeles rig på spor fra både sten-, bronze- og jernalder, så kommer der desværre nu et hul på ca. 1000 år. Fra Kristi fødsel til år 1000-1100 kan vi derfor kun bygge egnens historie på basis af oplysninger og fund fra andre egne af landet.

Vi ved, bl. a. fra de mange jernalderagre, at jernalderbonden har levet et driftigt og virksomt liv herude overalt i kommunen, og vi ved også, at Nærum er kommunens ældste landsby.

I et dokument fra 1186 hedder byen Njartherum, og i Søllerød-bogen fra 1952 har en af vore største kapaciteter på dette område, arkivar Hans Ellekilde, behandlet Nærums historie i en særdeles interessant artikel.

Navnet Njartherum må afgjort betyde guden Njords hjem eller rettere sagt hjemstavn, skriver arkivar Ellekilde, og er sikkert fra begyndelsen navnet på hele egnen her omkring. Njord er i den nordiske mytologi frugtbarhedens, landbrugets gud, og det stemmer jo godt nok med dette, at vore forfædre herude på egnen var udprægede landmænd. Selvom de unægteligt var det på en mere primitiv måde, end tilfældet er i vore dage.

Når altså vore olddanske forfædre har givet denne egn navnet Njartherum eller Njartharheimum, så måtte de ubetinget have troet, at her skulle Njord, den gud, som Mølleåfolket frem for andre danske og nordiske guder tilbad og dyrkede, have sit hellige hjem.

På et højt og fritliggende sted syd for en ældgammel hellig sø, har man bygget Njords tempel, og her er så egnens befolkning mødt op på årets fire højdepunkter, ved sommerens begyndelse omkring maj, ved midsommer omkring 1. august, ved vinterens begyndelse først i november og ved midvinter i februar. Man har fejret Njord med ofringer, fællesspisninger og drikkelag, og man har tømmt manganen en skål til Njords ære.

Men hvor kan man da tænke sig, at Njords tempel har ligget? Ja man ved fra andre steder, at det altid lå på en høj banke ved sydsiden af en sø, omgivet af skov. Furesøen har sikkert været for stor, og arkivar Ellekilde peger derfor i sin artikel på Søllerød sø. Der er al mulig grund til at tro, at Njords tempel har ligget på banken ved Søllerød sø, omtrent der, hvor nu Søllerød kirke ligger, så meget mere som historien viser, at de første kristne kirker i reglen blev bygget på eller

lige i nærheden af det sted, hvor det hedenske tempel havde ligget. Den maleriske hulvej ned til søen kan meget vel være den hellige vej, hvor guden Njords vogn blev kørt ned for at blive tvættet i den hellige sø.

Ligesom beboerne i vore dage fra alle kanter af sognet drager til Søllerød kirke, således har vore forfædre for ca. 1000 år siden altså vandret mod Njords tempel deroppe i lunden ved bredden af den stille, mystiske sø.

Men hvad så med de øvrige stednavne herude? Ja - også dette problem har arkivar Ellekilde fundet en klar og logisk løsning på, og denne løsning falder udmærket i tråd med det foregående.

En olddansk præst ved et tempel som f. eks. Njords, hedder en thul. Vi kender ganske vist ingen af de thulers navne, som har tjent ved Njords tempel her, men han kan, også kendt fra andre steder, meget vel have heddet Øpi, d.v.s. råberen. Et udmærket navn til en thul, der underviser egnens udvalgte ungdom i menneskekundskab.

Denne Øpi, skriver arkivar Ellekilde, har sikkert haft sin thulstol stående på det ældgamle hellige sted på bakken lige syd for den hellige sø. Den strenge hellighed, der på Kristi fødsels tid havde ruget over søen, at ingen uden præsten alene turde fordriste sig til at betræde helliglunden eller nærme sig helligsøen ad den hellige hulvej uden at risikere at miste livet, var i løbet af en årrække slappet ganske betydeligt af, og mennesker af almindelig oprindelse kunne nu meget vel nærme sig helligstedet og deltage i offerfesterne og søge råd hos thulen.

Efterhånden slappedes forholdene endog så meget, at beboerne på egnen turde rydde en del af den hellige lund på søens nordside under selve thulens ledelse, og landsbyen, der kom til at ligge der, kom til at hedde Øpieruth, d.v.s. Øpis rydning. I Roskildebispens jordebog fra 1370 kaldes byen for Øbæruth, og dette er så efterhånden blevet til Øverød.

Men der blev også anlagt en gård, eller måske endog en landsby syd for den hellige sø, d.v.s., at man gjorde et indhug - en rydning i skoven. Vi kender oven i købet navnet på den bonde, som følte forholdene i selve Njartherum for trange, og som foretog rydningen. Han hed Sølvi, d.v.s. den sølvrige, og den nye landsby fik navnet Silva-ruth, d.v.s. Sølvis rydning. I Roskildebispens jordebog fra 1370 hedder byen Silveruth, og det blev så gennem årene til Søllerød.

Ansgar var kommet til landet i 826 og havde bygget sin første kirke i Hedeby ved Slesvig. Han måtte dog ikke benytte kirkeklokken af hensyn til hedningernes guder, som nemt kunne blive vrede ved lyden af klokken.

Som tidligere nævnt, blev mange af de første danske kirker bygget netop hvor de hedenske guders templer havde ligget gennem århundreder. Sådan i Thorslunde og Kundby og således også i Søllerød. Vor egen har sikkert været en af de egne i landet, hvor kristendommen først fik fodfæste, og den første kirke, en lille uanselig trækirke, blev bygget på selve det gamle helligsted, den høje banke syd for Søllerød sø, og kirken fik navn efter den lille landsby Silveruth.

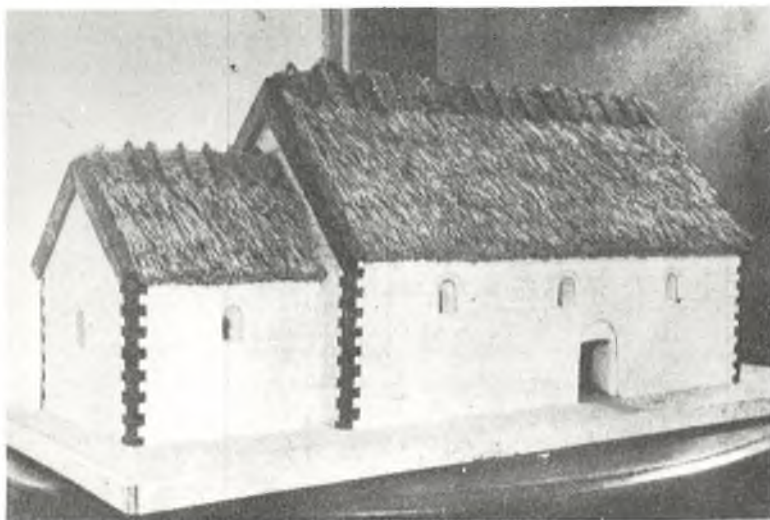
I Roskildebispens jordebog fra 1370 nævnes også vor tredje gamle landsby, Trørød, ved navnet Try-ruth. Arkivar Ellekilde mener, at navnet betyder "De tre rydninger", og det vil atter sige, at denne landsby

ikke er anlagt af een mand som Øpis og Silves rydninger, men derimod af tre.

Ingen af disse tre bønder har været store nok af navn til, at den nye landsby er blevet opkaldt efter dem, og Trørød har derfor måttet klare sig med navnet Try-ruth.

Medens Øpis og Silves rydninger sikkert stammer fra vikingetiden, er Tryruth antagelig yngre, sandsynligvis fra den første kristne tid.

ET BESØG I DEN GAMLE KIRKE.

Model af den første Søllerød Kirke

Den yndige solfyldte sommersøndags stilhed blev brudt ved lyden af en spinkel klokkes rene klang. Over sø og skov, over marker og vang klang klokken, og fra alle sider af sognet kom folk vandrende op til den lille kirke deroppe på bakken.

I mange år havde man ønsket, at den gamle trækirke, der efterhånden var stærkt forfalden, skulde have en afløser, og nu lå den der.

Det havde været et både hårdt og langvarigt arbejde at få den fuldført. Mange og lange ture havde egnens bønder kørt fra Søllerød til Stevns i Sydsjælland. Mange kridtsten kunde der ikke være på de små

fjælevogne, og de radmagre og små heste kunne iøvrigt heller ikke trække store læs. Hele den lille kirke var bygget af kridtsten med undtagelse af hjørnerne, som for at gøre hele bygningen mere solid var sat af store marksten. Døren til kirken var lav, og de højtsiddende rundbuede vinduer tillod kun sparsomt lyset at trænge ind.

Der var intet tårn på kirken. Klokken hængte i en klokkestabel af træ udenfor.

Nu ophørte dens kaldende ringen, og folk gik ind ad den lave dør. Så snart de kom ind, dyppede de fingrene i vievandskarret, der hang lige indenfor døren, og slog korsets tegn for pande og for bryst. Så vendte de sig mod alteret, hvor den hellige relikvie var gemt i stenbordet, og hvor den lille olielampe brændte dag og nat, og gjorde en dyb knæbøjning.

Der var ingen bænke eller stole i kirken. Alle stod op eller knælede under messen, der nu var begyndt. Alt foregik på latin - et sprog ingen af kirkegængerne forstod et ord af. Men det var også ligemeget - de skulle blot tro - og have ærbødighed - og helst lidt frygt for kirken. Messedrengene svingede røgelseskarrene, medens menighedens øjne søgte præsten oppe foran alteret, ham som de gik til skrifte hos - ham som kunne give dem - og nægte dem - syndernes forladelse. Ham, af hvem det afhang, om de skulle komme i himlen eller brænde i den evige ild. "Kyrie Eleison" klang gennem den lavloftede Søllerød kirke ved midsommermessen det herrens år 1152.

OG KIRKEN VOKSER.

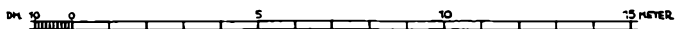
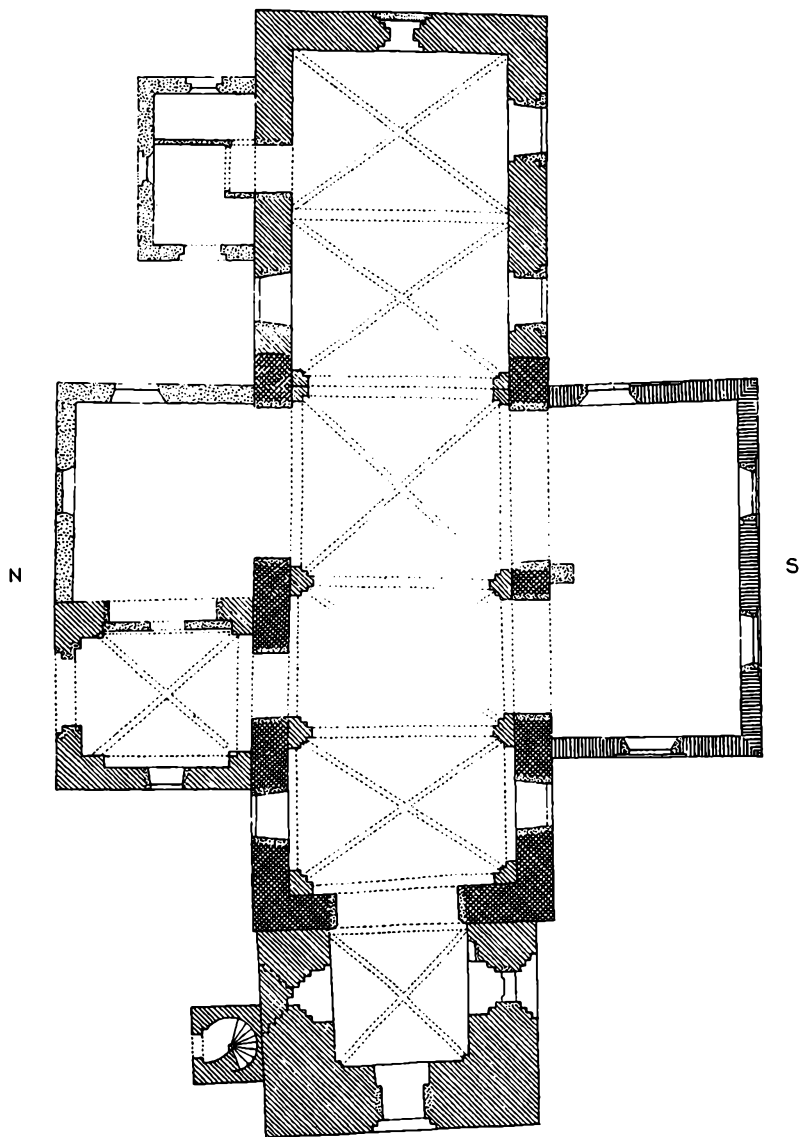
Som tidligere omtalt, mangler vi oplysninger om vore forfædres færden her på egnen fra jernaldertiden og til omkring år 1200. Der har utvivlsomt boet mennesker overalt herude, men årene har været fri for større hændelser, og det man byggede var af en sådan kvalitet at det forlængst er væk.

En undtagelse danner dog kommunens ældste bygning, Søllerød kirke. Vi omtalte i sidste kapitel, hvorledes den første stenkirke på stedet har været en lav kridtstenskirke med bjælkeloft og antagelig med stråtag, således som man kan finde det et enkelt sted i Slesvig endnu. At døren har været lav, og at de rundbuede vinduer har været små og har siddet højt, ved vi bestemt, idet kernen i den nuværende kirke netop er den gamle kridtstenskirke (de krydsskraverede felter på tegningen).

Snart blev dog den gamle kirke for lille. Man nedbrød det oprindelige kor og udvidede kirken mod øst, og samtidigt blev kirkerummet forsynet med tre krydshvælvinger, der hvilede på piller som blev muret op inde i kirken.

Omkring 1150 havde man herhjemme lært at brænde tegl. Til den nye del af kirken har man derfor anvendt dette nye byggemateriale til stør-

SØLLERØD KIRKE

OPMAALT 1937.

Oluf Nielsen

steparten. I noget af indervæggen i det nye østparti kan man dog endnu finde det gamle materiale. Man har så åbenbart ønsket at spare på de dyre teglsten.

I det ydre fremtræder hele kirken dog som en rød munkestensbygning med blindingssmykkede gavle og rundbuet østvindue, der viser, at ombygningen antageligt er afsluttet i det 15. århundrede.

Alterbordet var muret op ad kirkens østgavl, men om kirkens øvrige inventar fra dengang ved man så godt som intet. Der har dog sikkert ikke været nogen altertavle, men derimod nok et korbuekrucifiks.

Foran norddøren byggedes samtidig et våbenhus. Man har fra den tid kun et enkelt gravminde opbevaret, og endda kun brudstykker som er blevet samlet. Stenen er af Faksekalk og bærer på latin denne indskrift: "Her hviler Hans Nilsson af Øverød, som døde det Herrens år 1402, den 15. november". Man bliver stille, når man står foran sådant et gammelt gravminde. Fortiden taler. Man synes, at man kan mærke hedenfarne slægter passere forbi.

Så stod da Søllerød kirke der som en langhusbygning med en kamtakket blandingsgavl mod øst og antagelig med en lignende vestgavl. Med et våbenhus mod nord, men uden tårn. Klokkerne har - som ved mange "kullede" kirker i Jylland den dag idag - hængt i en klokkestabel.

Først omkring år 1500 fik Søllerød kirke sit tårn mod vest. Det er også bygget af røde munkesten, men de er lagt på en anden måde end den, man benyttede ved bygning af selve kirken. Der var de lagt i munkskifte, vekslende to løbere og en binder; til tårnet blev de lagt i polsk skifte med skiftevis en løber og en binder.

Kort efter at tårnet er blevet fuldført har man på dets nordside opført et lille trappehus med vindeltrappe op til første stokværk. Indtil der blev bygget har man måttet klare sig med en stige.

De gamle klokker fra dengang eksisterer ikke mere, og det eneste inventar, der er bevaret, er kirkens to sengotiske malmlysestager. Der har som nævnt sikkert også været et korbuekrucifiks, men det er desværre forsvundet, muligvis under reformationen.

Men således så Søllerød kirke altså ud på det tidspunkt, vi nu er nået frem til, årene 1500 - ca. 1670.

REFORMATIONEN.

Også Danmarks befolkning var efterhånden blevet utilfreds med den tvang og terror som kirken udfoldede, efterhånden som den blev rigere og rigere og fik mere og mere magt. Mange gennemskuede kirkens salg af afladsbreve og den megen dårlighed, som efterhånden havde bredt sig indenfor kirkens egne rækker, og ved Hans Tausens mod og ildhu og rette kristne sindelag gik reformationen også sin gang i Danmark.

Her i Søllerød satte den, så vidt det vides, kun sine spor i selve kirken. Det korbuekrucifiks, som sikkert fandtes i kirken, forsvandt antageligt ved denne lejlighed sammen med helgenbillederne. Reformationen gjorde meget godt indenfor den danske kirke, men på eet punkt gjorde den skade, idet mange ganske uvurderlige kunstværker forsvandt samtidigt og aldrig kom til veje mere.

Ved korets østvæg rejstes en stor altertavle i højrenæssancestil. De fire søjler bærer forneden udskårne billeder af retfærdigheden, håbet, troen og mådeholdet, medens sidefelterne viser de fire evangelister. Øverst findes det danske rigsvåben og årstallet 1610. Man ved ikke hvem der har udført altertavlen, men den stammer antagelig fra de samme værksteder, som forestod udsmykningen af Kronborg slot.

Pulpituret ved orglet er yngre. Det stammer fra Christian V's tid. Man bør her særligt lægge mærke til billederne, der er malet på papir. Af øvrigt inventar i kirken fandtes iflg. en fortegnelse fra 1662 en forgyldt kalk og disk, en sølvvæske til oblaterne, en sølvflaske, en tinflaske, et par store og et par små stager af messing, en alterdug af knipling, et krucifiks af støbt messing samt flere andre ting.

Desværre er som sagt kun få af disse ting bevaret; men hvor de øvrige ting er blevet af, er der ingen der ved.

Til altertjenesten skænkede Hans Merchel i Holte og hans hustru en messebog i sort fløjel med sølvspænder.

Som tidligere nævnt, eksisterer de ældste af kirkens klokker heller ikke mere. De er sikkert inddrevet ved de to store klokkeskatter i 1528 og 1602. Den ældste klokke som hænger i kirken nu er fra 1591, og der er det ganske mærkelige ved den, at den egentligt er støbt til Lyngby kirke. Men hvorledes er den så kommet til Søllerød? Ja, det er sikkert gået til på den måde, at klokken af Lyngby kirke er blevet afleveret til klokkeskatten i 1602. Man fik imidlertid ikke brug for alle de inddrevne klokker, og Søllerød har så antagelig købt den på det "udsalg" af klokker

som man har afholdt. Nu ringer den altså fra Søllerød kirkes tårn og sender hver gang en hilsen over til sit gamle "hjem", den gode nabo mod syd.

I 1670 fik Søllerød kirke med kongens samtykke sin anden klokke. Denne er støbt i Hans Meyers klokkestøberi.

Vi kender slet ikke navnene på præsterne før reformationens tid. Fra 1555 hed præsten ved Søllerød Jens Ovesøn, og efter ham kom Hans Lauridsøn, der var præst indtil 1566. Han udgav bl. a. en "Sielebog, det er en christelig og nyttig håndbog om menniskens siel". Fra 1566 til 1606

Typisk Søllerød-landskab (fot. W. Beinieballe)

hed præsten Niels Pedersen. Han havde været skibspræst under Frederik II. Fra 1606 til 1647 var Hans Nielsen præst i Søllerød. Han var efter alt at dømme født i sognet 1570 og blev personel kapellan hos sin fader. Han var således præst i Søllerød i over 51 år. Desværre har han også - i 1628 - været opført på en liste over "fremtrædende, fordrukne præster". Det var jo knapt så godt.

Han blev efterfulgt af Jørgen Lauridsen Aaskov, der virkede som sognets præst fra 1647 til 1690. Hans moder skænkede i 1662 et sølvbækken til kirken.

I umiddelbar nærhed af Søllerød kirke ligger den gamle Søllerød kro, og på dette tidspunkt hører vi for første gang om den i forbindelse med kirken, idet præstens hustru, hvis navn iøvrigt ikke kendes, havde kroen gennem alle årene til sin død i 1693. Dette forhold medførte efter sigende, at præsten om søndagen begyndte sin gudstjeneste for sent og

sluttede den for tidligt, således at bønderne kunne få mere tid til at bruge penge på kroen. Han må have haft en vis forretningssans, den gode præst.

Han udgav iøvrigt en hel del skrifter, bl. a. en meget brugt forklaring til Luthers lille Katekismus med titlen: "Aandelig Melck og Tyggemad".

Reformationen havde på mange måder rensset ud i den danske kirke, men den havde også, hvad man bl. a. kan se af ovenstående, slækket en del på kirketugten.

Men i selve kirken var luften ren. Røgelseskarrene og den megen mystik, skriftestolen og helgenbillederne var væk. Salmerne klang på dansk under Søllerød kirkes gamle hvælvinger.

SØLLERØD KIRKE OG DENS PRÆSTER I DET ATTENDE ÅRHUNDREDE.

Som vi tidligere har omtalt her i bogen, så Søllerød kirke ved begyndelsen af det attende århundrede omtrent ud som nu. Kirken var efterhånden atter ret velforsynet med inventar, og i 1715 skænkede præsten Povel Christian Schultz og hans hustru kirken et dåbsfad af sølv, og i 1746 anskaffede man alterkalk og disk af samme materiale. Selve prædikestolen stammer fra slutningen af det attende århundrede. Den er et prunkløst arbejde, som sikkert har afløst en ældre og rigere renaissancestol.

Søllerød præstegård

De første præster ved Søllerød kirke havde, som vi tidligere har set, en ret lang regeringstid hver. Det samme gælder ikke for det attende århundredes Søllerød-præster.

Fra 1690 til 1711 var Laurits Jørgensen Askov sognepræst i Søllerød efter sin fader. Han var to gange gift og havde bl. a. en søn, der var degn i Søllerød 1729.

Hans efterfølger i embedet blev Povel Christian Schultz, der var sognepræst fra 1711 til 1730. Han havde tidligere været skibspræst og præst i Ostindien, og han giftede sig efter datidens skik og brug med sin forgængers enke, Inger Basballe. Det var dem der skænkede kirken det ovenfor omtalte dåbsfad. Præsteparret drev tillige krovirksomhed i Søllerød kro, og det siges om præsten, at "han brandskattede husmændene, så de klagede til kancelliet".

Derefter fulgte Anders Jensen Cramer fra 1730 til 1746. Han var kun præst dette ene sted, og han var gift med en datter af den kendte (og senere omtalte) fabrikør Poul Badstüber fra Nymølle, en af Mølleåens mange vandmøller.

Han havde i 1743 et voldsomt sammenstød med Søllerød sogns stærkt pietetiske skolemester Steenholt, der var ansat ved Prinsesse Sophie Hedvigs nye skole i Søllerød. Menigheden sluttede dog mest op omkring præsten.

Hans efterfølger, der var født i Norge, og som hed Frants Henrik Jensen Schade, var kun i Søllerød i 7 år, fra 1746 til 1753. Han var også tidligere skibspræst, og man formoder, at det er Søllerødgårds første ejer, greve Danneskjold-Samsøe, der har foranlediget at han blev kaldet til Søllerød. Først som kapellan hos sin forgænger og senere som sognepræst, men det vides ikke, hvorfor han så forholdsvis hurtigt blev forflyttet fra Søllerød.

Efter ham kom Herman Hermansen Treschow, som var sognepræst i Søllerød fra 1754 til sin død i 1774. Han havde før den tid været sognepræst i Vaag på Færøerne og i Karise i Sydsjælland. Han var gift, men hans hustru døde til hans store sorg allerede i 1757 og blev begravet på Søllerød kirkegård.

Forfatteren Bolle Luxdorph (omtales senere) nævner ofte pastor Treschow i sine dagbøger. Han skriver således om den 22. maj 1763, pinseudag: "De fleste stole var tomme, 37 mandfolk og 3 kvinder ofrede". Den 18. maj 1764 "gjorde hr. Treschow en ypperlig men skarp prædiken". Den 13. oktober 1765 "gjorde hr. Treschow 2 brudevielser og prædikede, samt efter begæring tillyste, at en kirkegangskone, på en usædvanlig måde ville holde sin kirkegang uden at introduceres af præsten, hvorfor han ønskede, at hun ei måtte blive syg af forfængelig ære, hvorved hun kun blev til et spetacuel".

Fra 1774 til 1786 beklædtes embedet som sognepræst for Søllerød af Jens Mathias Blicher. Han fik i sit ægteskab 3 sønner og 7 døtre, alle født i Søllerød præstegård. Om pastor Blicher skriver biskop Balle i sin visitatsbog fra 1785: "Ikke få have udmærket sig ved forstandige svar og ved en udbredt kundskab om bibelshistorien. Sognepræsten hr. Blicher er velbegavet på sin prædikestol og taler med eftertryk i et

værdigt sprog om sandhed til guds frygtighed. Han fik sognet oparbejdet og gjorde alt det godt som hans forgænger, Herman Treschow efter alt at dømmme havde nedbrudt".

Den næste sognepræst Poul Dancel Bast var kun i Søllerød et år. Han kom fra Næstved og blev året efter sin ankomst til Søllerød kaldet til sognepræst ved vor Frue kirke i København. Han var en betydelig forfatter, men intet af hans forfatterskab har tilknytning til Søllerød kommune.

Også hans efterfølger, Peder Gutfeldt, virkede kun herude eet år. Han kom fra Sønderjylland 1788 og blev kaldt tilbage dertil i 1789. Den sidste sognepræst i Søllerød i det attende århundrede var Christopher Nyholm, som var sognets "hyrde" fra 1790, til han i 1801 blev kaldet til sognepræst for Nyborg.

Christopher Nyholm var glad for at være i Søllerød, selvom biskop Balle skriver i sin visitatsbog for 1799: "Sognepræsten hr. Nyholm prædikede med veltalenhed og moralsk eftertryk, men lidet evangelisk". Han selv skrev i Nyborgs embedsbog: "10 år i Søllerød - Gud give jeg var blevet".

Ni sognepræster på ca. 100 år. Det var temmelig mange. Når de omtales her i bogen, er det ikke fordi det var kendte eller berømte folk, men fordi stedets sognepræst i kraft af sin stilling i det lille samfund i høj grad har været med til at præge og påvirke sognets beboere og derved også har været med til at skrive Søllerød sogns historie, således som den skal gengives her.

SØLLERØDS DIGTERPRÆST OG HANS KOLLEGER I DET TYVENDE ÅRHUNDREDE.

I dette kapitel vil vi så sellidt på, hvem der har levet og virket som ordets forkyndere ved Søllerød kirke fra begyndelsen af det nittende århundrede og til i dag.

Søllerød kirke, set fra nord

Efter hans død ansattes den 19. maj 1826 Caspar Johannes Boye som Søllerøds sognepræst, og han - en af vore virkelig store salmedigtere - er den eneste Søllerødpræst, der har opnået varig berømmelse.

Fra 1801 til 1823 beklædtes sognepræsteembedet af Nicolaj Ulrik Bach. Han var født i 1755 og blev teologisk kandidat i 1777. I 1780 blev han magister og i 1784 residerende kappellan i Køge og Ølseby-magle. Derefter var han ved vor Frue kirke i Aalborg, og den 20. februar 1801 udnævntes han til sognepræst i Søllerød, hvor han blev til sin død. Søllerød sogns embedsbog er i pastor Bachs tid ført med stor nøjagtighed, men han evnede ikke at samle nogen større menighed om sin prædikestol. Selv når der var bispevisitats holdt folk sig væk.

Hans efterfølger, Jens Hansen Frechland, kom til Søllerød 1823 og døde allerede 1826. Han udgav flere prædikensamlinger og en oversættelse af en bog "om det store og skønne i naturen af H. Sander". Han var særlig interesseret i landøkonomi.

Arkivar Hans Ellekilde har i Søllerød-bogen 1946 en lang og meget interessant artikel om pastor Boye, som vi gerne vil henvise særlig interesserede læsere til.

Det var her i Søllerød, at Boye begyndte sin salmedigtning med de nu så kendte salmer som "Naturen holder Pinsefest", "Bliv hos os, mester, dagen-hælder", "Dybt hælder året i sin gang", "Hvor blev guds jord et dejligt sted" og mange andre.

Kan man ikke ligefrem høre på disse salmelinier, at de er skrevet i det skønne Søllerød:

Naturen holder pinsefest
i blomstervirket smykke
og lunden, som den kan det bedst,
fortæller om sin lykke;
nu vårens vind
har ringet ind
dens fest i skovens kroner,
Guds åndes magt
har livet vakt
ham prise tusind toner

Og hjertet holder pinsefest
med vang og mark og skove,
den helligånd, vor pinsegæst
vi hilser nu og love;
nu vift og vaj
du grønne maj,
min palmegren jeg svinger;
til kirkeby
med sang i sky
hans indtog højtid bringer.

Men læs hellere selv hans salmer, som den dag idag ofte synges i vore kirker - de beskriver vor skønne egn med en stor digters ord. Før Boye kom til Søllerød, havde han som andenlærer på Jonstrup seminarium skrevet to så kendte sange som "Kirkeklokken i Farum" og "Der er et land, dets sted er højt mod Norden".

Boye fødtes den 27. december 1791 i Kongsberg i Norge hvor hans fader, der var dansk af fødsel, var rektor.

I sine første ungdomsår følte Boye sig som nordmand, men i tidens løb - måske mest i hans Søllerød-tid - kom han til at føle sig mere og mere dansk.

Og han har skrevet andet end salmer og sange. Han forfattede adskillige skuespil og dramaer, hvoraf flere kom til opførelse på det kongelige teater, det første 1821. Navnlig historiske dramaer har haft hans store interesse, men ingen af dem spilles mere.

Så anset var pastor Boye som skuespilforfatter, at han sammen med Oehlenschläger og Heiberg fik opfordring fra direktionen for det kongelige teater til at indgive en plan til et festskuespil i anledning af Prin-

sesse Wilhelmine Maries formæling med den senere Kong Frederik den syvende. Det var denne konkurrence, som Heiberg vandt med det efterhånden nationale skuespil, "Elverhøj".

I 1835 forflyttedes Boye til Helsingør, og hans senere forfatterskab ligger derfor udenfor denne bogs rammer.

I knapt et halvt år, fra 18. september 1835 til 22. januar 1836, var Peter Rosenstand Kall præst i Søllerød. Han døde 1836 og blev begravet på Søllerød kirkegård, og hans enke oprettede et legat på 300 rigsdaler, hvis renter stadig går til vedligeholdelse af gravstedet. På pastor Kalls gravsten står følgende vers: "Du kom - med ædel virkelyst, du såe - de kære barndomsminder, og vandt - på evighedens kyst, den fred som sjælen her ei finder".

Også på hans hustrus gravsten står der et vers, der nu næsten er udvisket. Det lyder således: "Til støvet lagdes støvet ned, men sjælen har en evighed i Gud vor faders rige, det håb kan aldrig svige".

Efter Kall fulgte Boie Frederik Outzen Boisen, som var præst i Søllerød fra 1836 til 1852. Han var født i Vesterborg på Lolland i 1793 og blev teologisk kandidat i 1817. Efter at have virket som andenpræst i Vesterborg og sognepræst i Saxkøbing kom han til Søllerød, hvor han var, indtil han i 1852 blev forflyttet til Gentofte. I Søllerød udnævntes han i 1840 til provst, og i Gentofte fik han i maj 1867 rang som biskop. Han fejrede sit 50-års præstejubilæum under stor deltagelse og blev af kong Christian IX udnævnt til kommandør af Dannebrog.

Men så ramte skæbnen ham hårdt og nådesløst. Efter oplysninger fra en pastor Jantzen kom det rygte frem, at han i sin Søllerød-tid havde levet i utugtigt forhold med en kone i Nærum. Dette rygte tvang ham til at søge sin afsked, og han døde i 1876 som en knækket mand.

Pastor Ole Christian Lund Gad blev den næste i den lange række af Søllerød-præster, og han var i sognet fra 1852 til 1859. Han blev i den korte tid, han var her, elsket og æret som få.

Hans efterfølger blev Jacob Christian Jacobsen fra 1859 til 1863. Han var 51 år, da han blev sognepræst her, og han blev i 1862 gift med Charlotte Amalie Lovise Nyholm, datter af godsejer J. C. Nyholm, der i årene 1860-66 ejede Dronninggård.

Pastor Jacobsen havde engang været præst på Helnæs, og fra hans tid der fortæller det, at han engang skal have væddet om, at han skulde få alle fire farver i kortspillet anbragt i een sætning. Han vandt væddemålet, og han gjorde det således: "Når djævelen kommer ind ad disse "Ruder" og med sine skarpe "Klør" griber fat i vore arme "Hjerter", da må vi råbe, "Spar" os, Herre".

Så kom pastor Frants Sophus Christen Wedel til Søllerød og var her fra 1863 til 1897. Han havde været præst i Sydslesvig i flere år inden han kom til Søllerød, og han blev i februar 1864 viet til Emma Sophie Christiane Henriette Hartmann, datter af komponisten I. P. E. Hartmann, som i mange år havde sin sommerbolig i Nærum.

Efter pastor Wedels død indstiftede hans enke et legat på 3000 kr. til fordel for børn i 14-16 års alderen i Søllerød, navnlig som hjælp til deres konfirmation. Præsteparret ligger begravet på Søllerød kirkegård. Han udgav i 1863 "Den sønderjyske kirkes historie" og i 1873 "Gilder og laug i Flensborg".

Pastor Wedels liv, og navnlig hans sidste vanskelige år, hvor han led meget af sygdom, er smukt og udførligt beskrevet i arkivar Ellekildes ovenfor omtalte artikel i Søllerød-bogen for 1946. Her skal lige medtages nogle enkelte træk om denne åbenbart særdeles afholdte præst. De er skrevet af afdøde lærer J. B. Østergaard i "Holte Juleblad" for 1935:

"Wedel var en udmærket prædikant af højkirkelig retning; han havde en stor menighed, skønt sognets befolkning ikke var nær så talrig som nu. Han besøgte flittigt sine sognebørn, hvor der var sygdom eller sorg. Han var en fremragende lærer for sine konfirmander og vandt i den grad deres tillid og hengivenhed, at de hele livet søgte til ham om hjælp og råd i åndelige og timelige ting. Når f. eks. en fattig kom og bad om hjælp, kunde han spørge: "Går De ikke i kirke?" - "Nej, for vi har intet fodtøj." - "Så kan De komme lidt før gudstjenesten begynder, og gå lidt efter at den er sluttet, så er der ingen, der lægger mærke til træskoene. Men gå nu hen i køkkenet og få lidt at leve af, så skal jeg tænke over sagen til i morgen".

Fru Wedel kunne ikke vise nogen art af strenghed. Hun havde hjertet så fuldt af kærlighed, lys og lykke, og hun øste ud til alle mennesker, både værdige og uværdige. Når hun under præstens forfald tog en time med konfirmanderne, så var det som selve juleaften. Hun fortalte dem både af biblen og H. C. Andersen, sang og spillede for dem, og bagefter

fik de frugt og kager. Om vinteren, når der lå sne, var det hendes største fornøjelse at få dem ud i gården og slås med snebolde, medens hun selv stod i døren og bombarderede dem med æbler og appelsiner. Om sommeren spadserede hun rundt i haven med dem og lod dem smage de til den tid modne frugter. Det siger sig selv, at alle konfirmander elskede hende. Kom fattige til hende, gik de aldrig bort uden hjælp og trøst".

Efter denne gode og elskede præstemand fulgte Henrik Nicolaj Clausen, som kun nåede at være præst i Søllerød i 4 år. Han blev kaldet i 1897 og døde af blindtarmsbetændelse i 1901. Han var iøvrigt gift med den dengang særdeles velkendte og anerkendte forfatterinde Jenny Blicher Clausen. Hun døde allerede seks år efter sin mand, men selvom præsteparret kun var her i fire år, fik de dog mange venner herude.

Vi er nu ved at nærme os det, som vi med et rigtig dårligt ord kalder "Nutiden". Pastor Lorentz Ferdinand Jensen var sognepræst i Søllerød fra 1901 til han i april 1922 tog sin afsked, 76 år gammel.

Han nød sit otium på Margrethevej i Holte, hvor han døde 1925. Han var uhyre afholdt herude, såvel som i sin gamle menighed i Trinitatis sogn.

Hans efterfølger blev pastor Eduard Eilschou Holm, der udnævntes til sognepræst i Søllerød i marts 1922. Han udgav en del meget solgte småbøger, f. eks. andagtsbøgerne "Vær stille, 31 andagter for syge", "Før sol går ned, andagtsbog for gamle" og "Når dagen hælder". Hans gerning i Søllerød sogn blev af hans nære medarbejder, pastor Jørgen Nissen, karakteriseret "således i "Søllerød Tidende" for den 3. januar 1932: "Hans gerning var ikke begrænset til prædiken-tjenesten alene eller til de mange kirkelige handlinger, der fulgte embedet, - han kendte sognet, kendte næsten hver indbygger, og der er mange som mindes et besøg i hjemmet eller en samtale i præstegården eller et venligt ord og et håndtryk på vejen. Han prøvede at gøre et arbejde i selve sognet og havde en sjælden evne til at drage medarbejderne til sig og få tilrettelagt arbejdet, hvad enten det gjaldt at få børn og unge eller voksne og gamle i tale. Dette vil vi mindes denne juleaften i Søllerød kirke, og vi vil gøre det i ærbødighed for dette varme, barnlig-kærlige hjerte, der lå bagved pastor Eilschou Holms hele gerning og færd"

Provst Gunnar Sparsø blev derefter sognepræst ved Søllerød kirke. Han tiltrådte den 4. april 1932 og fratrådte i december 1959, hvorefter han havde et arbejdsfyldt otium indtil han afgik ved døden i september 1965. Gennem de 27 år provst Sparsø havde sin gerning i det store sogn knyttedes der stærke bånd mellem præst og menighed. I provstens embedstid fejredes Søllerød kirkes 800 års fest.

Den nuværende sognepræst, dr. theol. Sigurd Granild, fik sin kaldelse til embedet juleaften 1959, og han blev indsat fastelavns søndag 1960. Umiddelbart før pastor Granilds tiltrædelse var Ny Holte kirkesogn skilt ud fra Søllerød sogn på grund af befolkningstilvæksten.

Og vi slutter så denne gennemgang af de mange forskellige mænd, der siden reformationen har beklædt sognepræsteembedet ved Søllerøds gamle kirke. Vidt forskellige af intelligens, natur og gemyt har de været, men

for flertallet af dem har det at tjene Herren været det første og det største.

Søllerød kirke har i 1952 holdt sit 800-års jubilæum med en festgudstjeneste med deltagelse af biskop Fuglsang Damgård, stiftamtmand Ove Larsen og borgmester A. Schneider i spidsen for kommunalbestyrelsen og mange af omegnens præster.

I Tolk i Sydslesvig blev i 1955 indviet en dansk skole, til hvis bygning beboere i Søllerød kommune og kommunen som sådan har ydet et stort beløb. Da grundstenen til skolen skulde nedlægges, tog man en munkesten ud af Søllerød kirkes tårn og indmurede den i skolen. I stedet er i tårnet indmuret en sten fra Dannevirke. En plade på kirketårnet fortæller om denne symbolske vekselvirkning mellem landsmænd nord og syd for grænsen.

Og Søllerød kirkes klokker kalder og kimer for liv og død, som de har gjort det i hundreder af år:

Kirken den er et gammelt hus
står om end tårnene falde;
tårne fuldmange sank i grus,
klokker end kime og kalde,
kalde på gammel og på ung,
mest dog på sjælen træt og tung
syg for den evige hvile.

DA EDVARD GRIEG BOEDE I SØLLERØD.

Når man forlader Søllerød kirke, ligger Søllerød kro på venstre hånd. Hvor gammel den nuværende krobygning er, vides ikke med bestemthed, men man kan roligt anslå den til at være et par hundrede år. Søllerød kro har aldrig været kongeligt privilegeret, men at der har været krohold på stedet i adskillige hundrede år, fremgår jo af det foregående.

SØLLERØD.

Der er en egen hygge og atmosfære over den hvide krobygning med stråtaget og over de lavloftede stuer. Godt, at en sådan gammel bygning er blevet bevaret.

På højre hånd, skråt overfor kroen og gadekæret, ligger en anden gammel stråttækt bygning. Det er Mothsgaard. I 1682 tilhørte den den kendte livlæge Povl Moths enke. Hun var moder til Amalie Moth, der var kong Kristian den femtes elskerinde. Omkring 1750 solgtes Mothsgaard til greve Danneskiold, der på det tidspunkt også ejede Søllerødgård.

I Søllerød-bogen for 1949 fandtes en artikkel med tittelen "Edvard Grieg i Søllerød 1868". Den var skrevet af gymnasiast Reidar Storås fra Hardanger. Vi har tilladt os at medtage denne artikkel, eller rettere et utdrag af den, her i bogen, fordi den fortjener at blive kendt i endnu videre kredse.

"Sommeren 1868 tilbrakte den norske komponist Edvard Grieg og frue i Søllerød. Han hadde nettop fullført konsertsesongen i Kristiania som leder for Philharmonien, og reisen gikk over København, der fru Nina avleverte den lille nyfødte datter Alexandra til sine foreldre, - og så viderer opp til sommerens hovedkvarter, hvor vennerne ventet med lengsel. Det var komponisten Emil Hartmann og den norskfødte pianist Edmund Neupert, som troppet opp ved togets ankomst og ledsaget sin kollega og hans nydelige unge frue til ekteparrets nye residens, som var leiet for sommeren: to små rum i Mothsgaard i Søllerød. Leiligheten skal ha vært i den bygning, som vender ut imot veikrydset, der hvor grønsakshandelen nå findes.

Og det ble en herlig tid, ferietid! Grieg var strålende opplagt, sprudlende av arbeidsiver, lykkelig og glad som han alltid var i slike perioder, fortalte fru Grieg. For nå skulle der gjøres noe som der ikke ble synderlig tid til i orkesterprøvernes Kristiania. Der skulde komponeres! Om morgenen tok han det med ro, spiste en god frokost, røkte sin sigaret og nøt livet i fulle drag. Han følte seg fri, og var fri - for støy og larm. Det var en absolut forutsetning for hans kompositoriske virksomhet. En liten arbeidshytte måtte han ha, der han opholdt seg en stund, som f. eks. ute i Rungsted, hvor han skrev sin klaversonate og første violinsonate. Arbeidet i Søllerød er vel det eneste større verk, han har komponeret i de samme værelser som noen andre har oppholdt seg i. Vanligvis fikk ikke engang hans kone adgang til det værelse, hvor han arbeidet.

Men det var også forutsetningen, at der skulle arbeites, og vennerne havde høytidelig gjort avtale om, at de ikke skulle forstyrre hverandre. Bare om kveldene kom det musikalske triumvirat sammen i Søllerød kro til en pasiar omkring et glass. - Likevel kom den uartige Neupert hen til Mothsgaard, ikke for at rive sin kollega ut av hans fantastiske drømmerier og gjøre ham rasende fortvilet. Nei, han var som en David, som banket på vinduet til Urias kone med sin lange stokk, stakk sit blide ansikt opp like etter og spurte: "Skal vi gå til Højbjerg og la Grieg i fred?" De gikk. Den forladte ektemann satt seg igen og arbeidet på det verk, som skulle bli hans verdifulleste, og som skulle skaffe ham verdensberømmelse og bli hans fedrelands nasjonale festfanfare: "Konserten i a-moll for klaver og orkester".

Så melder spørsmålet seg: Hvorledes kunne Grieg sitte i det danske landskap og dikte en musikk av norske naturinstrykk? Grieg hadde tidligere flere gange vært i Danmark. På gjennomreise til studierne i Leipzig, 19 år gammel, oppsøkte han her Niels W. Gade og stiftet bekjenskap med H. C. Andersen, Emil Hartmann og andre. Jo, han kjente nokk Danmark, han var blitt så uendelig glad i det. Dette kommer stadig frem i hans brever. Og når noe går ham imot her hjemme, får han en ubendig længsel etter broderlandet hinsides Skagerak.

Men alikevel. Han kunne gjerne gå i yndige bøkeskogene ved Sjøllerød en hel sommer, se det vårfriske løv og høre "etterårsstormen" ta dem med sig igjen. Han kunne gjerne sprade på landeveien arm i arm med sin hustru og betrakte de svære flate gulnende kornmarker. Det var like lite norsk natur for det. Der var intet fossevell, ingen øde Høyfjellsletter med blinkende vann. Jeg har een løsning, andre har en annen. Jeg tror, at Grieg tok sin a-moll konsert med hjemmefra. Ikke notene, selvfølgelig, men tankene. De var unnfanget i hans barndoms hårde og mektike vestlandsnatur, i fjellet, ved fjordene. Barndomsinntrykkene (han var hjemme på Vestlandet noen få og korte turer også i ungdomsårene) har vært så mektige for ham, at de kunne festne sig, "for senere bruk", kan man legge til.

For konserten er så norsk-norsk, den kunne ikke ha vært skabt av en innfødt danske. Men derfor skal man ikke være mindre takknemlig mot Sjøllerød, som smilende bød mesteren velkommen, eller mot vennerne hans, som ga ham arbeidsro. Disse fredelige omgivelser gjorde det muligt for ham å skape det som ble til, nemlig vor nasjonale festfanfare.

Hvor taknemlige vi nordmenn bør være mot Sjøllerød.

Som konserten ble født i Danmark, ble den holdt over dåpen der også. Den 3. april 1869 spilte Edmund Neupert den for første gang i Casinos store sal i København. Det ble en dundrende suksess. Selv Gade, Rubinstein og Hartmann applauderte av alle krefter, så man kan tenke seg til hvilken tilstand resten av salen var".

Således skriver nordmanden Reider Storaee om Griegs ophold i Sjøllerød.

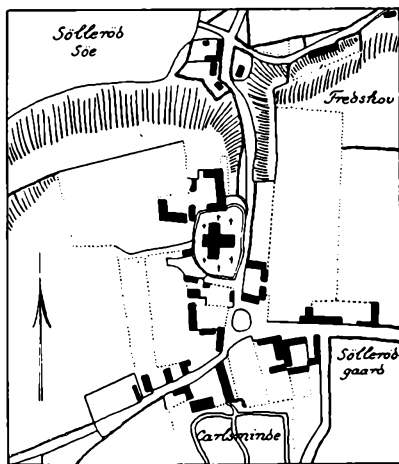
På Mothsgaard burde opsættes en plade, der kunne fortælle efterslægten om, at her komponerede Edvard Grieg sit største nationale musikstykke: Koncerten i a-moll for klaver og orkester.

I en sommerferie under første verdenskrig boede en stor dansk kunstner på Mothsgaard, nemlig tegneren Robert Storm-Petersen.

DE GAMLE GÅRDE I SØLLERØD.

Nu har vi omtalt Mothsgaard som i 1750 købtes af greve Danne-skjold, der på det tidspunkt ejede Søllerødgård. Søllerødgård var på det tidspunkt en af de smukkeste gårde på egnen.

Søllerødgård blev bygget omkring 1740 af kong Kristian den sjettes overkrigssekretær, greve Danne-skjold-Samsøe. Ifølge de gamle dokumen-ter hørte der til de gamle bygninger, som greven lod nedrive, en meget smuk have med "laurbærtrær, gran-natrær, forskellige roser og an-dre potter og gevækster". Det blev faktisk et helt slot, greve Danne-skjold-Samsøe lod bygge. En 97 alen lang hovedbygning, to etager høj. I sommeren 1742 stod slottet færdigt, og den 30. juli var kong Kristian den sjette i Søllerød for at besigtige det. Iøvrigt besøgte kon-geparret ofte greven.

Søllerød Kirke og By 1810 (Matrikelsarkivet).

Vest for slottet var der opført et meget smukt kapel med et syv alen bredt alter, skriftestol og prædikestol. Ejerens kirkestol, der gik tværs gennem hele kapellet, var beklædt med dybrødt fløjl.

I 1755 blev slottet solgt til geheimeråd, baron Frederik Ludvig Dehn, som i 1763 atter solgte det til kong Frederik V, der overlod slottet til general Saint Germain. Denne byggede en del om på slottet og nedlagde iøvrigt også kapellet. Da han i 1766 trak sig ud af hæren, beholdt han Søllerød slot og fik ofte der besøg af prins Carl af Hessen.

Arveprins Frederik blev i 1768 den næste ejer af Søllerød slot. Ved sommertid, når prinsen opholdt sig på slottet, afholdtes der store fester med folkedans, gøglere og musik - et farvestrålende liv.

Herligheden varede dog ikke længe. 1780 solgtes slottet ved auktion til kongelig berider F. Chr. Schäffer for 5000 rigsdaler, et efter datidens forhold meget ringe beløb. Kort efter århundredskiftet, i 1812, købte J. F. V. Schlegel slottet. Schäffer havde iøvrigt revet den gamle hovedbygning ned og opført en ny, der var mindre og lå lidt sydligere. Den lå ud mod vejen og var en lang lav bygning med blå tegtag.

I årene der fulgte skiftede Søllerødgård meget ofte ejer, indtil den i 1907 købtes af jægermester Carl Tvermoes. Jægermester Tvermoes rev den gamle hovedbygning ned og lod det nuværende Søllerød slot opføre lidt længere tilbage på grunden. Det brændte få år efter opførelsen, men blev repareret og genopbygget i samme skikkelse.

Søllerød slot før 1907

I en sidefløj lod jægermester Tvermoes indrette et meget smukt lille kapel som stadig benyttes ved særlige lejligheder. Det er forsynet med en del smukke kunstgenstande.

Også parken havde Jægermesterens store interesse. Den ligger på et stærkt bakket og meget smukt terræn med udsigt over Søllerød sø og Kirkeskoven, og der blev bl. a. opført et morsomt kunstigt klippeparti og et vandfald midt i parken. Søllerød slot ejes nu af jægermester Tvermoes' søn, ORSagfører Tvermoes.

En anden gammel gård i Søllerød er Carlsminde. I 1755 købte katuntrykker Peter Wasserfall en ejendom i Søllerød og lod opføre et større hus. Han beholdt ejendommen til sin død, og da hans enke døde i 1788, købtes huset af deres søn. I 1799 solgtes ejendommen til Cai Friedrich Reventlow til Altenhoff, Statsminister og chef for det tyske Kancelli. Han solgte den videre til fru Bolette Berg i 1804.

Det nuværende Søllerød slot (fot. Ernst Olsen)

Allerede på det tidspunkt hed ejendommen Carlsminde, men man ved ikke, hvor navnet stammer fra. Bygningerne lå dengang som nu, og haven, der var større end Søllerød slotshave, var anlagt i engelsk stil.

Derefter gik det med Carlsminde som med Søllerød slot, den skiftede en årrække meget ofte ejere, indtil den i 1903 købtes af den kendte finansmand, bankdirektør Isak Glückstadt. Han kom hurtigt til at holde meget af sin nye ejendom, hvor han tilbragte al den tid om sommeren som han kunne. Han tilkøbte eller tilskiftede sig stadig større og mindre stykker jord til udvidelse og forbedring af ejendommen. Parkanlægget indrammede en idyllisk lille sø, hvor der fandtes gedder. Ved bredden af en større sø i det efterhånden vidtstrakte parkanlæg lod Glückstadt opføre et norsk hus af stil som en sæterhytte.

Ved Bankdirektør Glückstadts død overtoges Carlsminde af sønnen, bankdirektør Emil G.

Grosserer Detlef Jürgensen købte Carlsminde i 1910, og under den første verdenskrig kom Danmarks store tegner, Robert Storm Petersen, som tilbragte en sommerferie på Mothsgård, hos Detlef Jürgensen. Fru Eva Drachmann har i Søllerød-bogen for 1947 skrevet et par småtræk fra livet på Carlsminde i de år, og vi tillader os at gengive lidt her.

Storm P. var en aften til middag på Carlsminde sammen med nogle af husets venner. Fruen havde samme dag fået et brev fra Dronningen og lod det gå rundt. Da Storm P. fik det, så han længe på det og vendte

Carlsminde (fot. Leif Hansen)

konvolutten, så han kunne se udskriften. Så sagde han lavt og alvorligt: "Ja! hvor er 'et pænt. Og så har hun sat mandens billede udenpå".

En anden aften, hvor Storm P. også var tilstede, udbredte fru en sig over et uheld hun havde haft på en cykeltur; hendes nederdel var kommet ind i baghjulet og var flået, og hun sluttede: "Jeg ved virkelig ikke, hvad jeg skal gøre, det er nu tredje gang, det sker". Storm P. tog pi-ben ud af munden og sagde ganske stille: "Tag baghjulet af".

De fire drenge i familien gik dengang på Nærum kostskole og udgav et skoleblad, der fik Storm P. til medarbejder. Lige så længe han boede i Søllerød, bidrog han både med tekst og illustrationer til det. De eksemplarer af bladet vilde det være morsomt at have idag.

En anden stor dansk kunstner, som kom meget på Carlsminde i de år, var billedhuggeren Kai Nielsen. Han var, foruden at være en virkelig stor kunstner, også en stor original. En aften sad han og drejede sit Whiskyglas, medens han ufravendt betragtede en af de tilstedeværende damer, som på den kind, der vendte mod ham, havde et par små brune vorter - nærmest et par små skønhedspletter. Så udbrød han indædt: "Æv - du vortesvin". Den pågældende dame syntes sikkert ikke, at bemærkningen var spor morsom.

DEN ÆLDSTE LANDSBY.

Som allerede tidligere nævnt, ligger sognets eller rettere kommunens største og ældste kirke i Søllerød, medens den ældste landsby så ganske afgjort er Nærum. Den kendes fra Roskildebispens jordebog som Njartherum allerede fra 1182.

Ved matrikuleringen i 1680 var Nærum allerede en stor landsby med 12 gårde og 10 husmandssteder, men der var ikke nogen selvejere. Alle bønderne var fæstere under Dronninggård som omtales i et senere afsnit.

Den fornemste ejendom i Nærum var ved begyndelsen af det attende århundrede Nærumgård.

Denne store ejendom blev samlet af den kendte Christian Colbjørnsen. Oprindelsen til den skyldes imidlertid en københavnsk handelsmand, Christian Brandt. På en af bøndergårdene opførte han en bygning og anlagde en lysthave, som han senere solgte til biskop Hans Bagges enke. Ejendommen skiftede nu flere gange ejer, til den i 1735 købtes af højesteretsadvokat Lowson, som boede på den i mange år, og som i høj grad udvidede og forskønnede den. Blandt andet lagde han grunden til det meget smukke parkanlæg, som omgiver den nuværende Nærumgård.

Efter hans død skiftede gården atter ejer, og staldmester D. von Staffeldt købte den og boede der til sin død i 1801.

Nærum Dy 1771

I nærheden af denne ejendom lå et andet landsted, der ejedes af amtsforvalter Fr. L. Lemvigh. Han købte i 1756 et par faldefærdige husmandssteder og opførte en trelænget hovedbygning, ligesom han anlagde en frugthave og to køkkenhaver, den ene med en fiskedam, som er det nuværende Nærum gadekær. Efter få års forløb solgte han denne ejendom, og et par år efter skiftede den påny ejer, og denne gang var det hofagent Peter Borre, som købte den (1766). Efter dr.phil. E. Nystrøms mening er det Borre, som har opført den nuværende hovedbygning, som nu huser Nærumgård Børnehjem. Ejendommen kom til at hedde Sofiehøj, idet den var opkaldt efter Borres hustru.

Christian Colbjørnsens navn er, som nævnt, uløseligt knyttet til Nærum, og arkivar Hans Ellekilde har i Søllerødbogen for 1951 skrevet en meget smuk og fyldestgørende artikel om ham, som vi må henvise de læsere til, som ønsker at lære denne store bondeven nærmere at kende - et bekendtskab, man ikke vil fortryde.

Her i denne bog kan vi på grund af den begrænsede plads kun fortælle lidt om ham.

Han var norsk af fødsel og kom til verden i 1749. Han gik i Christiania skole og blev efter sin faders død opdraget af sin gudfader, amtmand Christian Petersen. I 1743 blev han indskrevet ved Københavns universitet, hvor han studerede jura. Allerede som 24-årig blev han højesteretssagfører, og få år efter - i 1781 - havde han tjent så mange penge, at han kunne købe Sofieshøj for 4500 rigsdaler, og i den kommende tid anvendte han alt hvad han kunne få tilovers af sine indtægter til køb af jord i Nærum. Allerede i 1780 var han blevet kammeradvokat, og i nært samarbejde med sin chef, greve Christian Ditlev Reventlow fik Christian Colbjørnsen sit uddødelige navn i Danmarkshistorien. Han var nemlig den praktiske tilrettelægger af de landboreformer, som kronprins Frederik og greve Reventlow ønskede gennemført. Udadtil var det kronprinsen og greve Reventlow, der fik æren - det var for dem, frihedsstøtten rejstes i 1792, men det var Colbjørnsen, der gjorde det store praktiske arbejde for bondestandens frigørelse. I 1785 afgang han sit

Tegning af Nærum 1766.

(Til venstre Staffeldts Lystgaard. I Midten Luxdorps Lystgaard, til højre Ole Hansens Gaard, siden Jochum Jensens Kro. (Nystrøm: Øresundskysten. S. 345).

landbopolitiske program:
 "Fæstebøndernes rettigheder bør bestemmes ved lov, og denne må, når den skal beskytte en ringe stand mod en mægtigere, gives en sådan styrke og fasthed, at ikke godsejerstanden ved sin vælde og ved bondestandens svaghed skal kunne rokke ved den eller hindre dens alvorlige håndhævelse".

I den store landbocommission af 1786 forstod Colbjørnsen at fremsætte sin sag således, at fæsteforordningen af 1787 hovedsageligt var hans værk.

Om hans private liv i Nærum i disse år vides desværre ikke ret meget. Hans første hustru, Johanne Laurentine Mouritzen, født Piper, døde i 1782, og godt et halvt år efter giftede han sig med den helt unge Engelke Margrethe Falbe, og med hende fik han seks døtre.

I 1801 købte Colbjørnsen von Staffeldts ejendom og indlemmede dens lysthave i Sofiehøjs have og skabte derved den store pragtfulde park, der idag omgiver Nærumgård børnehjem. Endvidere købte Colbjørnsen megen anden jord i Nærum, og på den sydlige del af sin efterhånden vidtstrakte ejendom byggede han Wesselsminde, lige i nærheden af Dyrehaven. Han flyttede også Nærumgårds avlsbygninger. Det er dem, der nu danner rammen om Søllerød kommunes hovedbibliotek, der også - noget vildledende - bærer navnet Nærumgård. I 1792 udvidede han yderligere sine besiddelser og grundlagde et teglbrænderi, som snart fik ry for at være et af landets bedste.

Alle disse ejendomme - med Sofieshøj som hovedbygning - solgte Colbjørnsen i 1806 til greve Adam Trampe. Greve Trampe tog sig senere af dage. Nogle sagde, at han skød sig, andre, at han hængte sig. I Nærumgårds park findes den dag idag et træ, der bærer navnet: "Den hængte mands træ".

Nordvest for gadekæret lå endnu i begyndelsen af det tyvende århundrede en lille gård, som i det attende århundrede ejedes af den tidligere digter og bogsamler Bolle Willum Luxdorff. Han købte den lille gård i

Chr. Colbjørnsen

1753 og passede den med stor kærlighed. Han holdt både høns og duer, og karperne i hans damme kom op til vandoverfladen, når han fløjtede.

I 1781 døde hans hustru, og gården blev solgt til hofapoteker Joh.G.Becker. Becker førte et meget selskabeligt liv i Nærum, og sommeren igennem var der mange gæster hos dem. De solgte i 1789 gården til justitsråd og højesterets-

sessessor P.H.Graah. I 1865 købtes denne gård af mælkeforpagter Johan Otto Johansen, og i hans tid kom gården atter til ære og værdighed. Den første spire til J.C. la Cours senere så bekendte Lyngby Landbrugsskole indrettedes nemlig her i 1867, men flyttede året efter til Lyngby ved det nuværende frilandsmuseum. Nu er pladsen også her forlængst blevet for trang, og skolen er for nogle år siden blevet flyttet til Ullerød et par kilometer vest for Hillerød.

Nærumgård (nu børnehjem)

Hartmanns hus i Nærum

Nærum gadekær med kirken i baggrunden

Endnu en stor dansk mand har fået sit navn knyttet til Nærum, nemlig komponisten J. P. E. Hartmann, som i tiden fra 1873 og til sin død 25 år senere tilbragte hver sommer her i Nærum i den tidligere Luxdorpske gård.

Han nød at gå lange ture i den smukke omegn, og mange af hans kendteste kompositioner er blevet til her og i omegnen af Nærum, bl. a. sikkert melodien til "Flyv, fugl, flyv".

Frue kirkes kor og studentersangerne besøgte ham hver sommer, når de var på skovtur, og Nærums beboere har sikkert mangan gang glædet sig ved at stå ved haven og høre alle Hartmanns smukke melodier blive syngt af de dygtige sangere. Når vognene atter rullede hjemad i den stille sommeraften, klang "Flyv fugl, flyv" til afsked.

Huset er nu væk, og kun en plade på et gammelt træ, som bærer navnet Hartmanns træ, minder om, at her har en af Danmarks store komponister tilbragt 25 somre i arbejde og hvile.

Ved Nærum gadekær har Københavns og Søllerøds kommuner i fællesskab rejst en mindesten - udført af billedhuggeren Knud Nellemose.

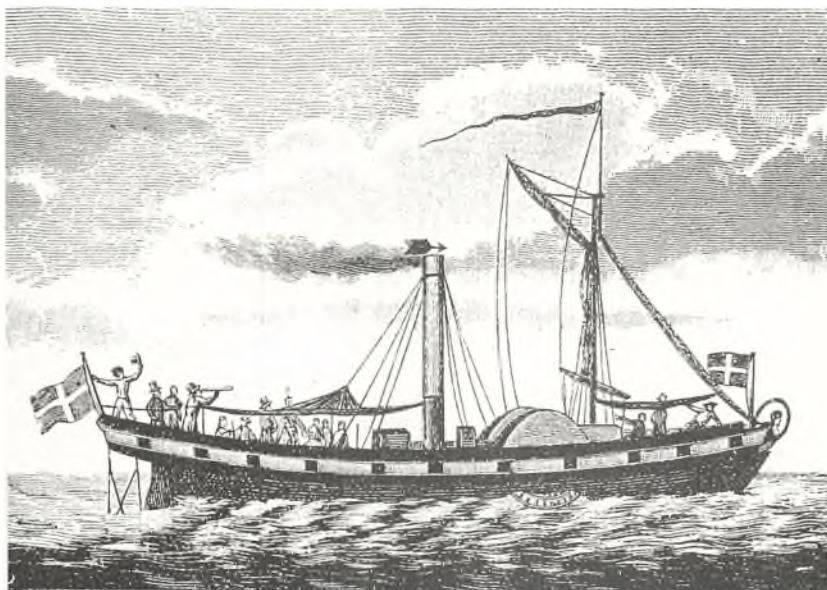
FRA SKODSBORG TIL VEDBÆK.

Søllerøds grænse mod øst er Øresund. Fra Mølleåen i syd til et sted nord for Vedbæk danner det blå sund en naturlig grænse. Søllerøds nærmeste nabo mod øst er altså Sverige.

Men grænsen har ikke altid gået nøjagtigt på samme sted. Igennem årtusinder har vandstanden forandret sig og med den har kystlinien skiftet karakter.

I oldtiden var sundet den eneste samfærdselsvej man kendte, og overalt langs vore kyster har der ligget landingssteder; man har ved udgravninger og undersøgelser fundet spor af adskillige af disse datidens havne.

Strandvejen, som vi nu kender den, er af ret ny dato. Der har vel gennem mange hundrede år gået en vej langs kysten, men det har været en lokalvej mellem de forskellige bopladser eller fiskerlejer.

Det første danske Dampskib „Caledonia“ (fra 1819).

Helt op til vor tid var Øresund den mest benyttede trafikvej, når man skulde fra København op til stederne langs kysten.

Danmarks første dampskib "Caledonia" blev således ret hurtigt efter, at den var kommet til landet, sat ind i fast rutefart mellem København og småbyerne langs Øresunds kyst.

I Adresseavisen for onsdag den 18. juni 1828 kan man således læse følgende annonce:

"Dampskibet Caledonia
til Bellevue og Vedbæk kl. 9 1/2, kl. 1 1/2 og kl. 5 1/4"

Senere i bladet kan man læse følgende:

"Lysttur til Bellevue og Vedbæk med Dampskibet Caledonia
Søndag den 22. juni

Når passende vejrlig indtræffer, afgaaer skibet fra Toldboden til Bellevue og Vedbæk: Første gang om formiddagen kl. 9 1/2 præcise, anden gang om eftermiddagen kl. 1 1/2 præcise til Bellevue alene, tredje gang om eftermiddagen kl. 5 1/4 præcise til dito, samt fra Bellevue til toldboden om aftenen kl. 9 1/2.

Billetter til Bellevue á 3 Mrk. og til Vedbæk á 4 Mrk. for Voxne, (for Børn det halve) erholdes på Toldboden om søndagen fra Kl. 7 Morgen til Kl. 5 om eftermiddagen, samt om aftenen for hjemgaaende, deels fra Bakken i Dyrehaugen, deels ved Bellevue. Passagererne bringes frit ombord og i land".

Der kom efterhånden flere skibe i fart på denne rute, og da Skodsborg Badehotel byggedes i 1874, byggedes også en stor dampskibsbro ud for hotellet.

Da kystbanen åbnedes i 1897, var dampskibstrafikkens tid ude. Mod jernbanen kunne skibene ikke konkurrere. Men helt op til sidste verdenskrig har der dog været kystfart igang. Nu er sejladsen på Øresund helt ophørt på den danske side af sundet.

Som tidligere nævnt, kan man ikke sige noget om, hvornår Strandvejen er blevet anlagt som egentlig færdselsvej, men fra begyndelsen af det 19. århundrede hedder det endnu om vejen: "Langs Strandvejen, der var en dyb sandvej ved kysten, så man for det meste ikkun det hvide sand med enkelte græspletter, som ydede tarveligt foder til nogle får".

Når man tænker på den trafik, der idag er på Strandvejen, fristes man til at sige: "Ak, hvem der blot havde levet den gang".

Macadamiseret blev Strandvejen i årene omkring 1880.

Endnu medens Strandvejen var en dårlig og hullet sandvej, var dilligencekørslen dog kommet igang, idet dette skete i 1798, og i begyndelsen af det nittende århundrede kørte dagvognene på ruten mellem København og Helsingør. I J. Davidsens bog, "Fra det gamle København", der udkom i 1780, fortælles følgende om kørslen med en sådan dagvogn:

"Til befordring til byerne i Københavns omegn var der indrettet såkaldte dagvogne, i reglen tre eller firesædede Holstenskvogne, som visse vognmænd var privilligerede til at holde. De havde en bestemt afgang-

tid, men der hengik ikke sjældent et par timer, før de kom afsted, fordi vognmændene ønskede at få dem fyldte".

Deligencevæsenet udvikledes dog efterhånden til en anseelig højde. Et gammelt firma, der dengang var med til at fremme kørslen, var firmaet Chr. Nielsen og Sønner i Skodsborg. Deres rute havde endestation ved Klampenborg station, da denne del af kystbanen var blevet åbnet i 1865.

Og hvorledes var så billetpriserne for befordring den gang for ca. 100 år siden? Fra Klampenborg kostede billetten til Trepilelågen 25 øre, til Enkehuset 30 øre, til Skodsborg 40 øre, til Vedbæk 50 øre og til Gammel Rungsted kro 65 øre. Billetpriserne idag med de komfortable strandvejsbusser er vist ikke væsentligt højere.

Vognmand Niensens vogne transporterede også posten fra Klampenborg til Skodsborg, Vedbæk og Rungsted to gange dagligt.

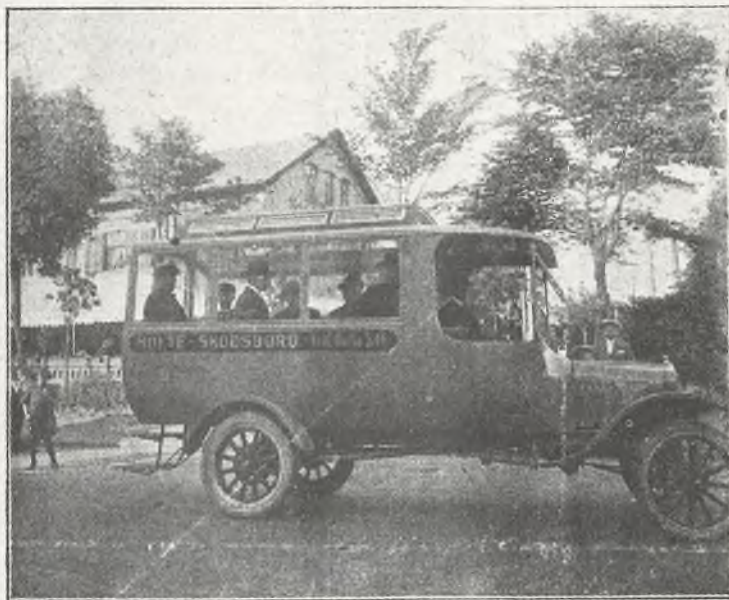
Dagvognene gik fra maj til september hver time fra Klampenborg til Skodsborg og hver anden time til Vedbæk samt to gange dagligt til Rungsted. Til befordringen benyttedes omnibusser, hvoraf den største kunne tage 12 personer inde i vognen samt 2 a 3 hos kusken.

En unavngiven forfatter har i "Nær og Fjern" for 21. juni 1874 givet en morsom skildring af en tur med dagvognen fra Klampenborg til Vedbæk:

"Fra Klampenborg er omnibusbefordring til Vedbæk. Jeg havde i forvejen sikret mig en billet til en af disse Char-à-bancs, da jeg havde fået at vide, at der var megen rift om pladserne, og at der kun blev medtaget et vist antal passagerer. Det første viste sig at være rigtigt, det sidste mindre korrekt. Der var et forfærdeligt spektakel i og ved vognen, passagererne skændtes og råbte i munden på hinanden, medens kusken ganske roligt stod og grinte i skægget, somom den sag ikke vedkom ham. Hvorledes der skulde komme orden i tingene, var mig en gåde, indtil der pludseligt afsløredes et højst interessant omsvøbssystem. Først blev nemlig alle, som ikke havde billetter, jagede ned af vognen, og så blev alle, der var heldigere stillet, med møje placerede. Men derpå blev - til de billehavendes store forbavselse - de fleste billetmangelnde medtagne, således at vi, da vognen endelig begyndte sin sneglefart, talte 17 voksne passagerer og 6 børn, alle placerede på den mest maleriske måde. Kusken sad nede på forsmækken, og bukken rummede to børn og fem voksne ved hjælp af et brædt, der var stukket ind under hyndet, og hvorpå der balancerede to voksne med fare for at falde af, hvis nogen af de på hyndet siddende blot rejste sig en lille smule; jeg sad inde i vognen og havde på mit højre ben en temmelig før ældre kone, en ubehagelighed jeg dog ikke vilde protestere imod, da den medførte den behagelighed, at jeg på mit venstre ben havde fået konens datter, en nydelig ung pige, som - vistnok meget mod sin vilje - agerede skødebarn. Imellem mine knæ stod en skoledreng, der ivrigt tyggede lakridsrod og tørrede saucen af på mine benklæder, medens en yngre frue lige overfor mig holdt mine øjne åbne ved hjælp af spidserne på sin parasol.

At jeg ikke kan beskrive mine læsere landet ganske nøjagtigt, er vel derfor undskyldeligt".

Bilruten Holte-Skodsborg.

Den første rutebil Holte-Skodsborg

Den første omnibuslinie i Søllerød kommune blev åbnet i 1924 fra Holte til Skodsborg. Senere kom ruten Holte Vedbæk, og i dag gennemkøres kommunen af 3 ringlinier fra De blå Omnibusser ligesom DSB, Farum-bussen, Strandvejsbussen og De forenede rutebiler berører kommunens forskellige steder.

Den 2. august 1897 blev et vendepunkt både for trafikken og for bebyggelsen langs strandvejen. Den dag åbnedes nemlig kystbanen i sin fulde længde fra København til Helsingør.

Selve åbningen af banen gik temmelig upåagtet hen. Dagbladet "Politiken" skrev således kun følgende linier:

"I dag åbnedes kystbanen offentligt med et såkaldt åbningstog. Hvad der sidder i det tog, ved vi ikke, men vi antager, at det er de samme embedsmænd, som har siddet i andre prøvetog, der er ført ad Kystbanen, og vi tør gå ud fra, at de i dag, mindre end nogensinde nægter sig at tømme et glas vand på Kystbanens velgående."

Et par uger før Kystbanens åbning skete den sørgelige Gentofte-Ulykke,

hvorved 36 mennesker dræbtes og 55 såredes. Denne ulykke gjorde for en tid baneledelsen meget upopulær og sinkede kystbanens åbning samt medførte, at pressen ikke blev inviteret til at køre med i åbningstoget søndag den 1. august 1897.

Men som sagt, kystbanen fik en overordentlig stor betydning for hele udviklingen langs Øresundskysten. Villaer og huse skød op i hurtigt tempo, og Vedbæk skiftede karakter fra at være et idyllisk fiskerleje med enkelte landsteder til at blive en decideret villaby.

NORDENS RIVIERA.

Fra Strandvejen i Vedbæk (fot. A. Peters)

Den dejlige øresundskyst med det friske og indbydende vand (dengang) og de smukke skovpartier, der på sine steder gik helt ned til stranden, gjorde allerede tidligt hele strækningen til et søgt sted for landliggerne. Lad os begynde ved Skodsborg, som ialtfald op til sidste verdenskrig hørte til de smukkeste og mest kendte badesteder i landet.

Hvor navnet Skodsborg stammer fra, ved man ikke. Muligvis fra det lille fort, som i mange år lå på Skodsborg bakke, syd for det nuværende Skodsborg badesanatorium. Det var ikke af nogen større militær værdi, udstyret som det var med ganske små kanoner og malede træsoldater.

I første halvdel af det attende århundrede lå der kun to landsteder i Skodsborg. Det ene, der bar navnet Skodsborg, bestod af 3 bygninger og ejedes af en københavnsk borger. Stuehuset, der lå ud imod vejen, var på ni fag og to etager, og der hørte en frugthave, en urtehøve og en mindre lysthave til stedet.

Det andet landsted, "Retraite", tilhørte i 1731 Joachim v.d. Lippe. Det skiftede - såvel som "Skodsborg" - ret ofte ejer, indtil gehejmeråd Lühe i 1760 samlede de to lyststeder på een hånd. "Retraite"s hovedbygning ud mod landevejen var på 22 fag med et udspring, to etager høj og for størstedelens vedkommende grundmuret.

Senere solgtes de to ejendomme igen hver for sig, og i 1786 købte to englændere, Harry Nelthropp og John Joseph Harris "Retraite", og dermed trådte ejendommen ind i fabriksdriftens tegn. De to englændere startede en lædervarefabrik på "Retraite" og senere i 1795 en oliemølle. Omkring 1830 var der stearinlysfabrik i ejendommen, og i 1849 stiftedes Skodsborg Klædefabrik, der fortsatte til 1914, da Dansk Hattfabrik købte hele komplekset, hvor hattefabrikken stadig har til huse. I mellemtiden var dog en del af ejendommens grundtilliggende blevet solgt fra, bl. a. størstedelen af det areal, hvor nu Skodsborg badesanatorium har til huse, og arealet ud mod stranden, hvor Hotel Øresund blev opført (det nuværende Esprit de Valdemar).

Ejendommen "Skodsborg" kom i 1852 i kongeligt eje, idet kong Frederik den syvende købte ejendommen. Kongen havde et par år før ægteskab grevinde Danner, og det var velsagtens anledningen til, at kongen købte Skodsborg Palæ, som ejendommen nu hed.

Grevinden var jo ikke just elsket i hovedstaden, og mange af hoffets højeste medlemmer trak sig helt tilbage fra høftjeneste på grund af dette ægteskab. Kongen boede derfor så meget som muligt udenfor København. Om sommeren boede han og grevinden mellem fire og otte uger i Skodsborg, som kongen lod ombygge og blandt andet udstyre med en spisesalon med receptionsværelser, som mod syd afsluttedes af en ejendommelig rotunde med højtsiddende vinduer. Bygningen er i det ydre ganske uforandret nu og hører ind under Skodsborg badesanatoriums vidtstrakte arealer.

Det var medens kongen opholdt sig på Skodsborg Palæ, at han lod foretage de meget omtalte udgravninger af broncealderhøjene i Dyrehaven og Jægersborg hegn.

Efter kongens død udlagdes Skodsborg til fri rådighed for grevinde Danner, der jævnligt benyttede palæet til sin død i 1874.

Samme år åbnedes Skodsborg Badehotel, det der senere kom til at hedde Skodsborg Søbad. Hovedbygningen lå på en 10 meter høj terrasse, og syd for denne fandtes fire fritbeliggende kottager og en tepavillon; tredive meter over Øresunds overflade lå den store koncertsal, hvor nogle af verdens fineste kunstnere har optrådt for det kræsne publikum, som i årene helt op til sidste verdenskrig søgte hotellet.

Det er også en kendt sag, at Skodsborg Søbad gennem mange år var målet for de nyudklækkede københavnske studenters udflugter.

Krigen 1939-45 ødelagde også dette hotel. Det blev bl. a. benyttet til opholdssted for tyske flygtninge og så ikke godt ud da krigen endte og

Jensik. Billed. Meyers.

F.L. Borchigt. Byg. i. Sten.

SKODSBORG BADEHOTEL

flygtningene var borte. Men der drives dog stadig en anerkendt restaurationsvirksomhed på Skodsborg Søbad, og udsigten fra den berømte terrasse er stadig lige så skøn, som da hotellet åbnedes i 1874.

Hvis man fortsætter nordpå ad Strandvejen, kommer man, hvor skoven ender, til "Aggershvile". Den var oprindeligt kun et lille landsted med to små havestykker og opførtes før 1735 af etatsråd Gregorius Klauermann. En af de mere bekendte ejere var greve Rantzau-Ascheberg, der var en af hovedmændene ved revolutionen 1772, under hvilken dronning Caroline Amalies fængsling tilfaldt ham. I 1783 købtes gården af etatsråd Enevold Berregaard Lugge. Han købte en del arealer som han tillagde gården. Lugge drev stort agerbrug og opførte en del avlsbygninger. Der var nu tre haver, en lyst- og frugthave med 450 frugtræer og to køkkenhaver.

Senere har Aggershvile haft mange forskellige ejere, bl. a. kommandørkaptajn Johannes Krieger, kendt fra krigen 1807-1814, og J.C. Drewsen, der ejede gården fra 1819 til 1835 og lod den drive under sønnens forpagtning. Der hørte dengang 156 tdr. land til Aggershvile.

Der er nu, som på adskillige andre store landsteder i kommunen, børnehjem på Aggershvile. Børnehjemmet hedder Jacob Michaelsens minde.

Umiddelbart ved siden af Aggershvile ligger Rolighed. Den tilhørte i slutningen af det attende århundrede nordmanden, konferensråd Carsten Anker, der udvidede den ved køb af jord fra Aggershvile. Han blev senere en af de ledende statsmænd i Norge.

I 1855 fik grosserer L. J. T. Grøn, efter at ejendommen havde skiftet ejer adskillige gange, auktionsskøde på den.

Familien Grøn har umiddelbart ved Vedbæk kirke ladet opføre et stort gravkapel. Det er bygget som en jordhøj, indvendig forsynet med ovenlys og hvælvinger, der bæres af søjler. Det er opført i 1882, og grosse-rer Grøn hviler der selv, omgivet af sine forældre, to børn og et barne-barn.

Øst for Strandvejen mod sundet hæver Lokeshøj sig. En gammel bron-cealderhøj, hvorfra der er en herlig udsigt. Denne høj og anlægget omkring den er nu offentligt tilgængelig.

Fortsætter man ad Strandvejen nordpå, kommer man til indkørslen til Enrum, en af kommunens skønneste og smukkeste beliggende ejendomme. Her lod justitsråd Georg Chr. Jacobi omkring 1731 opføre et lyststed og anlægge en meget smuk have. En datidig beskrivelse af haven lyder så-ledes: "Dets Udsigt er til Stranden og haver det forud for andre slige Steder et særdeles prærogativt, som er et Ekko udi Haugen meget nær ved den, som taler lidet højt, og af den Distinktion, at en anden, som til-hører og står et Par Skridt fra den Person, som taler, ikke, når den vender Ryggen til, kan høre nogen Forskel på Røsten og Ekko, thi foruden at Ekko ikke taber et eneste Ord enten først eller sidst, er det så tyde-ligt og følger så nær på Røsten, at det er ligesom tvende talende på een gang".

Enrom ejedes fra 1768 af Conrad Fabritius de Tengnagel, som be-holdt ejendommen til sin død i 1805. Han udvidede parken en del og for-skønnede den betydeligt. Haven nærmest huset var inddelt i terrasser og regelrette felter og direkte forbundet med den øvrige landskabelige park. Ved bredden af en lille sø var der en grotte, hvor en hyrdinde sad under træerne med sin kælne hyrde, sin hund og sine lam, udskåret i træ. Smagfuldt har det ikke været, men karakteristisk for tiden.

Som bekendt havde Danmark et uvelkomment Svenskerbesøg i 1700. Kong Carl den XII af Sverige opholdt sig på egnen under den svenske hærs tilbagetrækning fra Vedbæk, og hvor mærkværdigt det end lyder, så har Fabritius de Tengnagel fundet det på sin plads at mindes dette besøg.

Over en kilde i parken er rejst en smuk søjle med følgende indskrift:

Carl den XII, Sveriges Konge
hentede selv daglig vand fra denne kilde
imedens han fra den 28. augusti til den 4. september
1700 indskibede sin Krigs-hær i Vedbeck.

Bonden Lars Pedersen, som da eyede kilden og hver dag
talede med denne Monarch, har underrettet Eenroms nu væren-
de Eyer C. A. Fabritius von Tengnagel herom, og denne sidste, som
har istandsat og prydet den, har vildet bringe dette i Efterkommer-
nes minde ved at kalde den CARLS KILDE

Efter Fabritius de Tengnagels tid fik Enrum en anden berømt ejer, nemlig føromtalte Chr. Colbjørnsen, som foruden de mange ejendomme i Nærum nu også købte Enrum.

Enrums nuværende hovedbygning er opført omkring 1863 efter tegning af J. D. Herholdt i gotisk-engelsk renæssancestil. Ejendommen ejes nu af Odd-Fellowordenen, som her har rekreationshjem.

DEN GAMLE EG.

Mange gange har vi i denne bog omtalt afdøde gartner A. Avnholt, uden hvis utrættelige arbejde vi ikke havde vidst nær så meget om Søllerød kommunes historie, som vi nu gør. At han også var en begavet skribent med en sikker sans for poesi og skønhed, viser dette kapitel, som han har skrevet i Søllerød-bogen 1948 i artiklen "Langs Øresundskysten", og som vi tillader os at medtage her som et lille minde om den gode Søllerød-borger og lokalhistorikers mangesidede evner.

"Det er en af de stille, mørke decemberdage, hvor tågen ligger som et blødt uldent tæppe over al naturen. Træerne har kastet bladene og står med de nøgne sorte grene som silhuetter mod den grå himmel. Jeg står lænet til karmen af en hundredårig vognport i en gammel strå-tækt villa på Strandvejen. Over mit hoved breder en mægtig gammel eg sin krone og sine grene ud over huset som en høne, der skærmer sine kyllinger under vingerne. Svundne slægter har skåret store grene af dens stamme, men ligefuldt står den der, ærværdig og stor, med rødderne dybt i den danske muld. Otte århundreders storme, somre og vintre er gået hen over dens krone, og det meste af Danmarks historie er passeret den forbi.

Det giver tanken større perspektiv og skaber uvilkårlig syner og drømme i ens sind. Man bøjer sig en stund i ærbødighed for den gamle kæmpe, men det er, som smiler den overbærende til den lille menneskepusling der synes så lidt ved siden af den. Selv har den set talrige slægter leve og dø rundt om den, og mange vil endnu leve og forsvinde i det store intet, inden dens blade visner for sidste gang.

Tågen og tussmørket sænker sig stadig dybere over egen, stilheden brydes kun af sindets evige rytmiske slag mod stranden, roligt og dybt som en kæmpes åndedrag. Tankerne glider langt bort fra nutiden, tilbage til den gamle sandede vejs første spor og til egens barndom. Lyder det ikke som en sagte knagen af seletøj, oksers trin og vognhjuls skuren i sandet — og kæmpens åndedrag stiger og falder — stiger og falder.

Det er en dag i Valdemar den stores tid. De gamle ege står rundt omkring på bakkerne mod sundet. Gennem engdraget under deres fod risler bækken ud mellem kystens rullesten for at favnes af sundets bølger og forenes med dem. Træerne står her i det stille milde efterårsvejr og drypper deres agern. De falder med bløde plud i en grøn mostue, med raslen i tørre blade og skarpe smæld mod en tør gren. Skovskaden fylder sin kro, og egerne samler til vinterforråd. Som skriften siger: "Noget faldt på stengrund og andet blandt torne og tidsler", men et enkelt agern slog rod i en plet muld, og det gror fra løvspring til løvfald, sommer efter sommer, og mens skyerne driver og bygerne går. Alt imens glider historien forbi egen derude på den sandede hulvej og skabes dag efter dag og år efter år af den simple bonde som af den brynjeklædte ridder. Valdemar den store sætter en stopper for vendernes hærgen, og hans stolte, myndige ven -

Bisp Absalon bygger sin borg ved Havn,
han bygger den op i Jesu navn.

Og han bygger kirker trindt omkring, også i vor egn. Valdemar Sejr udvider riget og øver herredømme over Østersøens sydkyst. Dannebrog falder ned fra himlen og giver de danske nyt mod, mens ærkebisp Anders Sunesøn løfter sine arme mod himlen i bøn om sejr. Pigerne syn- ger i den lyse maj vissen om den blide dronning Dagmar.

Dronning Dagmar ligger i Ribe syg,
til Ringsted monne de hende vente.
Alle de fruer i Danmark er,
dem lader hun til sig hente.
Udi Ringsted hviler Dronning Dagmar.

Viserne under træet skifter, og tiderne skifter. Kong Erik myrdes i Finderup Lade. Marsk Stig dømmes fredløs, og efter marskens død syn- ger de folkevisen om hans døtre:

Den ældste tog den yngste ved hånd,
og fore de vide om verden.

Konger kom, og konger døde, men egen groede, og skyerne drev. Niels Ebbesøn slog den kullede greve og befriede Danmark for Holste- nernes åg. Valdemar Atterdag samlede igen det splittede rige og under- lagde sig Gotland i det vældige slag udenfor Visbys mure. Når Valdemar red til sit elskede Gurre, red han måske også forbi egen ad den sande- de hulvej, og efter hans død hører bonden i de mørke efterårsnætter hans vilde jagt rase over himlen. Men hans dygtige og stolte datter, dronning Margrethe samler de nordiske lande til eet rige. Thi -

Den streng, der lægges af strenge tre,
den brister fuldnæppeilig:
det siger vismænd foruden spe,
om hun lægges lempelig.

Erik af Pommern grundlægger Helsingør. Rigets konger og stormænd drager forbi ad den gamle sandvej eller lander deres skibe ved Øresunds- kysten. Rigets fjender drager samme vej mod deres mål: at ødelægge byen ved Havn.

Adel og gejstlighed stredes skiftevis om magten over landet og i fol- kets sind. Middelalderens mørketid kom over landet, indtil reformatio- nen langsomt fortrængte heksene og overtroen. Riddere og svende til hest og adelsdamer i fruerkarm passerede forbi ad sandvejen mod Kro- gen. Karl den tolvte gik forbi egen mod København med sin hær. Dron- ning Caroline Mathilde mødtes måske her med Struensee og mange ukend- te elskende har drømt om lykke under dens krone. Englænderne gik forbi træet i 1807, og mens konger og stormænd skabte historie, arbejdede den jævne mand og udfyldte tomrummene i historiens store billedbog, levede, elskede og døde, mens den gamle eg skød friske skud og groede i den danske sommer med de drivende skyer og den blå luft og byger der gik over landet."

VEDBÆK – DET GAMLE FISKERLEJE.

I gammel tid kaldtes Vedbæk for Vithebæk, senere blev det til Vebæk eller Veibæk. Det er en vis sandsynlighed for, at den ældste bebyggelse har ligget ved og omkring den bæk, der omtrent ved den nuværende Trørødvej strømmen ud i sundet. Her var en klitrække på vestsiden af den nuværende strandvej. Man kan tydeligt se det i terrænet, og i haverne skal man ikke grave ret langt ned for at møde sandet.

Her har da Vedbæks eller Vithebæks fattige fiskere boet. Og hvorledes har deres huse set ud? Ja - det ved vi ganske nøje, takket være afdøde gartner Avnholt, som for en del år siden var med til at afdække tomten af et sådant gammelt fiskerhus.

Han skriver derom i Søllerød-bogen for 1944 bl. a.:

"Tæt ud for Bakkehusets opkørsel stødte nogle arbejdere på en sten-sætning, der mindede om et stengærde. Der kom efterhånden lergulv og antydning af skillerum frem, indtil man tydeligt kunde følge den ene side af en bygningstomt, inddelt i 5 rum, to store og tre mindre.

Første rum fra nord har været uden gulv, og heri fandtes rigelige rester af træ og tørvesmuld, hvoraf fremgår, at dette rum har været brænde- eller redskabsrum. Det næste rum var af samme størrelse som det første og havde lergulv; tredje rum var derimod mindre og her, som i det følgende, var lergulvet forhøjet med et ekstra lag ler. Det sidste rum var smallere og brolagt med meget store kampesten, og her, i husets sydvestlige hjørne, fandtes indgangen med tre store flade natursten som trappe.

Huset har haft meget tykke vægge, antagelig stampemur. Rummet her har sikkert været stegerset, således kendes det fra andre meget gamle huse. Her er hovedindgangen til huset, og her laves maden, og som oftest indtages dagens måltider også her. Fra stegerset går man som regel gennem alle husets forskellige rum ud til stald og lo, der dog har særlige indgange.

Huset har haft en ret anselig længde, ca. 24 meter, og det stammer antagelig fra tiden 14-1500. Placeringen synes at vise, at Trørødvej ikke fra husets første tid kan have haft sin udmunding helt på det nuværende sted. Man har også fundet spor af en gammel vej fra Strandvejen ind bag klitten til fiskerlejet."

En af de virksomheder fra Vedbæks gamle tid, der har været mest kendt, er en kobbermølle, der forlængst er forsvundet. Den lå vest for det nuværende Vedbæk, syd for Trørød hegn, og det var kobbersmed Hans Ehm, som i 1634 fik bevilling til at anlægge møllen ved et damsted i

den daværende Nærum skov. Senere fik han tilladelse til at stemme vandet op over en eng. Allerede i Svenskekrigens tid jævnedes dog denne mølle med jorden, men under anlæget af Nærum-Vedbækbanen fandt man spor af den.

Der har også i Vedbæk været et privilegeret teglværk. Det var i slutningen af det syttende århundrede, at det blev opført, og teglbakken lå på Enrums grund.

Senere blev teglværksgrunden, som lå helt ud imod Øresund, benyttet til begravelsesplads for strandvaskere og pestsyge personer, men nu har vandet forlængst skyllet hele grunden bort.

Lige nord for teglværksgrunden, altså imod Vedbæk, byggede Fabritius de Tengenagel et lyststed, som han kaldte Alexandria. I 1810 købte Generaltoldkammeret ejendommen og oprettede her et toldsted, hvor der var bygget en bro ud i sundet, som skibene skulde lægge til ved. Toldstedet blev først nedlagt 1865, og ejendommen kom nu i privat eje og kom til at hedde Miamara. Den nedbrændte 1883-84 men blev ret hurtigt genopbygget.

Nord for Vedbæk, nær kommunegrænsen mod Hørsholm kommune, ligger Henriksholm, der nu ejes af flyvevåbnet. Den blev bygget 1795 af løjtnant Henrik Strambou. Senere har den skiftet ejer næsten utallige gange. Fra 1867 ejedes den af mangeårig sognerådsformand i Søllerød, kammerherre C. von Rosen, som boede der til sin død i 1892.

Vedbæk havn (fot. A. Steinbeck)

I første halvdel af det nittende århundrede hørte der 142 tdr. land til Henriksholm, nu er kun parken tilbage. Hovedbygningen brændte 1909. Den nuværende hovedbygning er opført 1911 af arkitekt Leuning-Borch.

I begyndelsen af 1880'erne boede digteren Holger Drachmann i Vedbæk. Adskillige af de fortællinger, digteren har skrevet, er blevet til her, og fiskerlejet Vangaa i fortællingerne er et let gennemskueligt navneskjul for Vedbæk. Drachmann faldt godt til hos den lokale befolkning og tilbragte mangan en aften på kroen, hvor fiskerne gerne, medens han gav en omgang, fortalte historier.

Drachmann giver iøvrigt netop i sine fortællinger fra Vangaa et udmærket kulturbillede af den overgangstid, som han oplevede i Vedbæk, fiskerlejet, hvor den oprindelige befolkning langsomt var ved at blive fortrængt af landligere.

I en af novellerne hedder det:

Og kommer så byen og vil hos dig bo,
vær høflig imod den, men lad den ej ta'e dig.
Tag alle dens volter og krumspring med ro,
giv ikke dit sømærke fra dig.
Den vil sig kun more og spille halløj
så længe den "ligger på landet";
men husk, det er jævndøgn og olietøj,
husk fiskeren fødtes til vandet!

Lad så Drachmanns vers om overgangstiden mellem de gamle fiskeres stille og stræbsomme liv og Vedbæk, som vi kender det idag, stå som afslutning på disse kapitler om Søllerøds øresundskyst.

FRYDENLUND OG TRØRØD.

Dr. phil. Eiler Nystrøm kalder i sin bog "Søllerød Sogn i fortid og nutid" Frydenlund for en af de smukkeste ejendomme i Søllerød kommune, og tillige en af de gårde, der har de fagreste historiske minder.

Gården er første gang omtalt i sidste halvdel af det syttende århundrede, omkring 1670, og man mener, at den blev bygget af greve Mogens Frijs af Frijsenborg, som ejede store godser ude omkring i landet. Han var også rentemester og medlem af skatkammerkollegiet.

Første gang Frydenlund omtales officielt er i 1679, hvor de Nærum-bønder må stå til ansvar, fordi noget overdrev og skov er overdraget greve Frijs, skønt det retteligt tilhørte Dronninggård. I 1683 fik kongen skøde på Frydenlund, og gården var da udstyret med vandfald, fiskeparker og fiskedamme.

Frydenlund på Dronnig Caroline Mathildes tid

Det første egentlige Frydenlund slot blev - stadig iflg. Eiler Nystrøm - bygget af J. C. Krieger i 1722 og blev færdig "som en ottekantet bygning" i 1726. Samme efterår blev vejen fra Frydenlund til Vedbæk planeret af soldater.

Slottet blev dog ikke meget benyttet i de kommende år, selvom de Thurah omkring 1735 forestod en reparation på det. Først i 1760 blev slottet atter sat i stand, og kong Frederik V skænkede det til sin elleveårige søn, kronprins Christian, som overdrog det til prinsesse Caroline Mathilde, da han i 1767 ægtede hende. Det var stadig den ottekantede bygning, der stod endnu i 1767. I dens midte var en rund sal, der gik gennem flere etager, og ved andet stokværk var der et galleri, hvor kavalererne kunde samles og se på de kongelige herskaber, når de spiste i salen. Fra et lokale ovenpå var der en pragtfuld udsigt over både skov og strand, men om sommeren var her ikke til at være for varme, da bygningen havde vinduer som et drivhus.

Haveanlægget var meget smukt, i fransk stil med klippede træer og kunstfærdige blomsterbede. Haven var smykket med legemsstore statuer, støbti bly og forgyldte.

I den noget korte tid, da Struensee var ved magten, levedes der her på Frydenlund et festligt sommerliv, hvor den unge Dronning Caroline Mathilde førte an.

Eiler Nystrøm skriver herom: "I de lune sommeraftener lød skæmt og latter fra havens snirklede gange og løvrige busketter, og alskens koketteri øvedes mellem de galante kavalerer og hoffets unge livfulde damer, som dronningen yndede at omgive sig med. Ved aftenfesterne gik dansen under stjernernes skin og de kulørte lamper i haven på Frydenlund. Parrene sværmede, og mængt et elskovsord har fundet vej over de smukke damers læber under parkens kroner.

Dronning Caroline Mathilde.

Endnu langt ned i tiden gik der sagn om en danse- eller skuespilplads, som dronningen skal have anlagt i Frydenlunds have på en høj, kranset af træer.

I 1771 påbegyndtes opførelsen af en ny bygning i den såkaldte "dyrehave", og arkitekten var C. F. Harsdorff. Huset blev bygget af tømmer og indeholdt koncertsal, spisesal, sovegemak for kongeparret og nogle gemakker. Dronningen har dog næppe fået lejlighed til at benytte den nye bygning. Katastrofen, der førte til hendes forvisning og Struensees henrettelse på skafottet, indtraf i januar 1772, og bygningen eksisterer ikke mere.

I september 1793 holdtes auktion over slottet, og den svenske hofsekretær C. A. Boheman købte det for 5850 Rigsdaler. Den nye ejer var åbenbart en mærkelig personlighed. Nystrøm fortæller om ham, at han var mystiker, frimurer og noget af en magtsyg eventyrer. Han var meget velhavende, men der løb nogle mærkelige rygter om hans formues oprindelse.

Han var dog ialtfald en god ejer for Frydenlund. Han holdt ejendommen særdeles godt ved lige og ofrede over 20.000 rigsdaler på forskellige forbedringer. Så vidt man ved, var det ham der byggede Frydenlund i den skikkelse, den har nu.

Senere gik det så Frydenlund, som det gik med så mange større ejendomme; det skiftede meget ofte ejer. I 1841 købtes gården af fhv. rektor, dr. phil. H. O. Bjørn, og han istandsatte den forfaldne hovedbygning.

Under arbejdet hermed gjorde man et par mærkværdige opdagelser; ved at gennembryde en tyk mur i et af værelserne fandt man et underligt rundt kammer i muren, og under istandsættelsen af køkkenet sporede

man levninger af en dyb muret gang. Sikkert mindelser om noget af den mystik, som før omtalte Bohemann omgav sig med.

I 1844 købtes gården af frøken Gertrudine Reiffenthal, som gjorde meget for at forbedre ejendommen. Hun anlagde bl. a. et teglværk på Frydenlunds marker og drev det med godt udbytte sammen med en gårdmand fra Trørød.

Om selve Trørød landsby kan der ikke fortælles meget. Det er en af Søllerøds ældste landsbyer og vel også den landsby, som idag har mest landsbypræg med sine velbevarede gamle, stråttækte gårde og gamle, lave hu-

Frydenlund, set fra syd

se, selvom nye villaer og bungalows nu ligger i en ring omkring den gamle landsby.

En af Trørøds største gårde er "Krogholmgård". Den er udstyret med gavle, blindinger og tagryttere på stuehuset og minder om en lille herregård, men nogen egentlig historie har den ikke.

SØLLERØD KOMMUNES SKOLEVÆSEN GRUNDLÆGGES.

Søllerød kommunes skolevæsen, der medens dette skrives, tæller 7 skoler med et par tusinde elever, er grundlagt i 1721 af arveprinsesse Sophie Hedvig. Prinsesse Sophie Hedvig blev født den 28. august 1677, og hun døde ugift i 1735. Hun var datter af kong Christian V og dronning Charlotte Amalie, og hun var således søster til kong Frederik IV og faster til kong Christian VI.

I baggrunden Prinsesseskolen i Trørød

Arveprinsessen var meget stærkt interesseret i folkets ve og vel, og særlig havde skolevæsenet hendes store interesse. I august 1719 underskrev hun fundatsen for syv skoler i det vidtstrakte Dronninglund sogn i Vendsyssel, hvor hun ejede et gods, og knapt to år senere kom turen til hendes to godser her på egnen, Frederiksdal og Dronninggård. Under Frederiksdal oprettedes to skoler, en i Bagsværd og en i Virum, og under Dronninggård 3 skoler, i Søllerød, Nærum og Trørød. Fundatsen for disse skoler blev underskrevet

den 5. april 1721, og det er altså grundlæggelsesdatoen for Søllerød kommunes skolevæsen.

Det indledende afsnit i fundatsen lyder således: "Sophia Hedvig, af Guds nåde arveprinsesse til Danmark og Norge etc. giver de tre lige nævnte kommissionsherrer nådigst at fornemme, hvorledes vi bærer nådigst omsorg for vore godser Frederiksdal og Dronninggård, for at forsyne dem med nyttige skoler, på det af vore undersåtters børn i tide

kunde lære at kende Gud, således, at der derved kunde lægges en god grundvold, hvorpå tid efter anden deres Kristendom kunde bygges, og at de ligeledes kunde grundfæstes i deres saligheds sag til deres sjæles frelse, hvorved vi også kunde opnå den fornøjelse og glæde at se den velsignelse, som kunde blive vore godsers underdaner til del, at den gode gud for slige gudelige gerninger".

Og hvorledes så sådan en skole så ud? Ja - det var også nøje beskrevet i fundatsen:

"Ethvert af disse skolehuse, skal bestå af seks fag, udvendig med ege- indvendig med fyrretømmer, belagt med stråtag. De to fag til venstre skal bruges til Skoleholderens opholdsstue, og de tre fag på højre

side skal bruges til skolestuen. Det sjette fag, som er det tredje fra venstre side, bliver brugt til passagen eller indgangen, så en del deraf bliver taget til forstuen. Derefter følger skorstenen med en liden bagerovn bagved, og dersom der bliver så meget rum tilovers, indrettes det til et lidet spisekammer. Til ildens opbevaring skal der gøres tvende halve døre, som kan tilsammen lukke for skorstensmundingen. Der bagved sættes nogle små hylder og en trappe til opgangen på loftet. Udi dagligstuen skal en kakkelovn af sten opsættes, og lige-

Skolen, der afløste Prinsesseskolen i Trørød

så et sengested, samt et bord, to bænke og tre træstole, og så bliver der også opslået to hylder sammesteds".

Nu ved vi så, hvorledes skolemesteren boede. Det var just ikke luksus, der prægede hans hjem, men hvorledes så så datidens klasseværelser, d. v. s. skolestuen ud? Ja - også det beskrives nøje:

"I skolestuen kommer der til at stå en jernkakkelovn og et større bord med tre bænke omkring, samt fem små bænke. Dernæst skal der sættes et skab, hvori skolebøgerne kan forvares, nemlig en Brockmans Postil, to bibler, tolv nye testamenter med tilføjede salmebøger og lige så også 100 stk. katekismus og 100 stk. A. B. C., hvilke bøger altid forbliver ved skolen, uden så er, at et barn af skolen vorder udskrevet og til altergang befordret, da beholder det sin katekismus, samt det nye testamente og salmebogen, hvorfor hvert år ved Sct. Hansdags tider, ved visitationen antallet af bøger igen kompletteres, istedet for de bortgivne og sønderrevne bøger."

Fundatsen omtaler også skolemesterens løn i datidens lidt højtidelige sprog: "Til skolemesterens nødtørftighed, og for at han kan forrette sit arbejde uden suk og forhindring, haver vi nådigst tillagt hver skolemester, foruden fri bolig og kålhave, årligt at nyde til løn 30 rigsdaler, og desuden til fornøden ildebrand 4 skovlæs brænde og 30 læs tørv, således at de fire læs brænde af skove årlig udvises og ved bønderne hjemskoves og de 30 læs tørv leverer bønderne til rette tid og samme på deres egen grund skærer og hjemfører.

Et stykke inventar, som ikke står nævnt i fundatsen, har ganske givet alligevel været til stede, nemlig riset. Dengang var man ikke så humane som nu, og datidens skolebørn fik ofte ris, når de ikke havde lært deres katekismus eller salmevers perfekt. Om børnenes skolegang står der i fundatsen iøvrigt:

"Børnene skal tilholdes at komme flittigt i skole, og ligeså at indfinde sig alle søndage, højtidsdage og prædikedage i kirken, for at lade sig overhøre".

Arveprinsessens skoler er, som man måske vil kunne se, udprægede kirkeskoler, hvor det, det gælder om, er, at børnene kan læse og skrive og lære katekismus og salmevers udenad.

Det kræves ikke, at børnene skal lære at regne, det kræves ikke, at de under deres skolegang skal få noget kendskab til fædrelandets historie og til landets natur, og der stilles derfor ikke af arveprinsessen og hendes rådgivere krav af denne art til den vordende lærer, ikke engang, at han selv var i stand til at regne.

Dermed var Søllerød kommunes skolevæsen altså grundlagt, og i mange år havde man kun disse tre skoler herude.

Endnu den dag idag er arveprinsesse Sophie Hedvigs skolegave virksom på Søllerød kommunes budget, idet 200 rigsdaler blev sat "på rente" til fordel for skolerne. Ganske vist er det et efter nutidens forhold meget ringe beløb, der hvert år tilflyder skolevæsenet fra dette fond, men det er dog et stadigt vidnesbyrd om arveprinsessens gode hjertelag for hendes almue, og det berettiger hende absolut til at blive nævnt på første plads blandt Søllerøds mange velgørere.

Ved sørgefesten efter hendes død havde G. Detharding skrevet følgende digt om hende:

Hun bevarede sin barndoms tro
ubrødelig til sin grav,
og med et eksempel, der evindelig skal bæundres,
forsagede hun for den alle verdens titler,
og ligeså udsigten til de Sceptre og Kroner, hvilke
den dødelige ærgerrighed altid har hyldet som lykkens kendingstegn.

ET BESØG I EN GAMMEL BONDEGÅRD.

Rundt om i Søllerøds gamle landsbyer levede befolkningen i det daglige et stille og roligt liv. Lad os aflægge et lille besøg i en af de gamle gårde, akkurat sådan som den så ud dengang.

Vi besøger gården en sen sommereftermiddag 1738. Den har fire sammenbyggede længer af bindingsværk og har stråtag. Væggene er af klinet ler og efter sjællandsk sædvane helt overhvidtede.

Til højre udenfor porten ligger et åbent redskabsskur, bestående af jordgravede stolper med tag af halm. Til venstre for porten ligger møddingen, hvor et par høns går og skraber.

Vi går ind gennem den mørke port, hvor en vogn er kørt ind til siden, og står på den lukkede gårdsplads med de toppede brosten. Gårds-

Gammel sjællandsk bondegård

katten kommer sagte listende og stryger sig med en kælen knurren op ad vore ben. Midt for porten ligger stuehuset med indgang gennem halvdørene i det fremspringende korshus. Vi åbner forsigtigt halvdøren og kommer gennem den lille forstue ind i "stuen", den daglige opholds- og spisestue, der kan opvarmes. Den er samtidig familiens soveværelse. Ved vinduet står langbordet og de faste bænke. Husfaderens plads var for enden af bordet med det udskårne vægpanel. På hans plads ved bordet ligger den store bibel opslået, og ved vinduet hænger karlenes skeer mellem måltiderne.

Overfor langbordet er der i væggen to alkover med forhæng, og for enden af stuen står bilæggerovnen. Der er også en forhøjning med den gamle kones stol. Hendes briller og bindehosen ligger der også. Fra "stuen" kommer man ind i et mindre kammer og gennem en anden dør ind i spisekammeret i korshuset, der helt optages af den store åbne skorsten. Madlavningen foregik her på en opmuret bæk, hvorpå ilden brændte. Kogekarrene var ophængt i jernkroge eller stod på trefødder. Vest for skorstenen kommer vi ud i stegerset og atter vest herfor ligger tørvehuset og pigekammeret. I tørvehuset finder vi forskellige redskaber og bl.a. saltkarret der er udhulet af en egestamme, håndkværnen, kærnen og ostepressen samt en sandkasse til gulvsandet.

Fra stegerset går en dør ud til gårdspladsen og en anden ud til haven, hvor vippebrønden findes. Vi kan nemt få spanden op og læske os med en slurk klart, koldt kildevand, for i den modsatte ende af selve vippen sidder en stor sten, der virker som modvægt, således at spanden næsten af sig selv vipper op. Iøvrigt kan man også komme ud i haven direkte fra gårdspladsen, idet der i nordøsthjørnet fører en smal overdækket passage, en såkaldt "snorte" ud til haven. I denne passage hænger tremmeskab til madvarer.

Det indre af en gammel sjællandsk bondegård

I gårdens østlænge findes fårehuset og derefter kommer vi til lo og lade. I sydlængen ko- og hestestald, men der er ingen dyr, de er alle på marken her ved sommertid.

Vi traf desværre heller ingen af beboerne hjemme. Kvinderne er måske med karlene i marken efter hø, og bonden selv er landsbyens oldermann. Han har været ude og blæse til bystævne på sit oldermannshorn, og nu sidder landsbyens gårdmænd derovre under træet på hver sin flade sten. De ryger på deres lange piber, lader ølbimplen gå rundt og diskuterer landsbyens ve og vel. Et ægte billede på dansk landsbyliv i det attende århundrede.

(Vil De selv se denne gård, så kan De finde den på frilandsmuseet i Lyngby. Der har den nr. 63 og er fra Pebring her på Sjælland, men den kunne akkurat lige så godt være fra Øverød.)

SOMMERRESIDENS, KONGELIG SKUEPLADS OG BRYGGERI.

Holte by, det nuværende Gl. Holte, har vi endnu ikke beskæftiget os med her i bogen. Landsbyen ligger mellem Trørød og Øverød og hører ligesom Trørød til sognets gamle landsbyer; den har tillige haft en vis betydning, fordi Kongevejen, før den nye vej blev anlagt, førte fra Ruderdsdal over Holte og Sandbjerg ud imod Høsterkøb.

Der boede i 1688 20 husmænd i Holte, og der var 7 gårde; omegnen af landsbyen var langt mere skovbevokset end tilfældet er nu. I midten af det attende århundrede havde amtsforvalter Chr. Juel et landsted i Holte, som han selv havde ladet bygge og indrette "med en liden plaisant have" med udsigt til stranden. E. Nystrøm fortæller i sin bog "Søllerød sogn i fortid og nutid" at Juels enke senere giftede sig med lægen, professor B. J. de Buchwald. Hun overlevede også sin anden ægtefælle og ejede endnu landstedet midt i 1770'erne. Ved begyndelsen af det næste århundrede havde den bekendte historiker, Abraham Kall, sin sommerbolig i byen, og man formoder, at hans lyststed er det samme som Juels. Det lå vest for

Vej mellem Søllerød og Gl. Holte (fot. W. Beinieballe,

gaden. Syd for byen lå Holtegård, som i vor tid fik navnet Gammelholtegård.

Selve Holte by lå i middelalderen - som så megen anden jord i Nordsjælland - under Roskilde Bispestol og overgik ved reformationen til kronen. Alle Holtes gårde var derefter i en årrække fæstegods under Københavns slot og len, og man kender fra den tid navnene på nogle af Holtegårds fæstere. Jess Svendsen afløstes i 1624 af Peder Nilsen og Jens Andersen. Sidstnævnte blev enebesidder i 1630. I 1650 blev gården overtaget - mod en indfæstning på 20 rigsdaler - af en ikke helt almindelig bonde, en mand hvis navn var Hans Mercel. Han havde været foged på Rosenborg slot og fiskemester hos kong Frederik III. Endelig indtog han en mere midlertidig stilling som fuldmægtig for Sjællands biskop, da de gamle tider næsten syntes at være vendt tilbage. Biskoppen besad nemlig under og efter Københavns belejring Holtegård og resten af Søllerød sogn som pantegods - dog sit private.

Hans Mercel opnåede for sig og for Holtegård et privilegium, som i de følgende år skulle give gården en økonomisk særstilling i sognet. Det var et monopol, der til vekslende tider lader til at have haft et noget forskelligt omfang, men som i hovedsagen gik ud på at sikre Holtegårds besidder eneforhandlingen af øl og brændevin i Søllerød sogn, og ialtfald til tider også i nabosognene.

Både de stedlige bønder og kromænd var forpligtiget til at aftage deres forbrug af stærke drikke og en tid også af tobak på Holtegård, hvor der selvfølgelig var blevet indrettet både bryggeri og brændevinsbrænderi.

Jensen Dobbeltsten gjorde en del for at forbedre Holtegård, navnlig med nye bygninger, og han lod også indrette en del fiskedamme.

Thomas Jensen Dobbeltstens svigersøn, den kongelige jæger Johan Berend Clodi, udkøbte de øvrige arvinger efter svigerfaderens død, og i 1694 bevilgedes han livsbrev på gården, sammen med en bekræftelse på brygge- og brændemonopolet. Hermed var han imidlertid ikke tilfreds. Samme år ansøgte han kongen om at blive formelig ejer af Holtegård tilligemed de af Thomas Jensen anlagte fiskedamme, idet han tilbød en gård i Thorslundemagle som bytte. Mageskiftet blev bevilget, og Holtegård var altså nu selvejendom, et særsyn i Nordsjælland dengang, idet man af hensyn til den kongelige vildtbane ikke ønskede private lodsejere, og jagtrettighederne var da også undtaget ved overdragelsen. Clodi fæstede i samme år krohuset i Holte, så nu behøvede han da ialtfald ikke holde kontrol med, om dettes besidder søgte at krænke hans eneret på levering af øl og brændevin, hvilket bønderne af og til prøvede på, skønt både pengebøder og legemsstraffe, træhest og den spanske kappe truede overtræderne.

Clodi døde i 1718 og hans enke giftede sig året efter med højesterets-assessor Rasmus Rasmussen. Han beholdt dog kun gården til 1785, da han af "nødvendige årsager" måtte sælge den.

Køberen var fru Karen Soelgård, enke efter sin fjerde mand, stiftamtmand baron Rudolf Gersdorff, en mærkelig dame, om hvis hele liv - ikke mindst hendes bramfri færd ved hove - der gik adskillige historier. I 1740 solgte baronessen gården til Paul Badstuber, den kendte

fabrikant på Brede, men dette køb gik åbenbart ikke i orden, for hofmaler Jørgen Lassen fik i 1742 skøde på Holtegård.

Medens han ejede gården, udspillede i 1747 en særdeles interessant begivenhed i Holtegårds have. Gården var på det tidspunkt udlejet til geheimeråd Claus Reventlow, der modtog besøg af den unge kong Frederik V. Og for at underholde monarken på bedste måde blev der spillet komedie under åben himmel i parken af de danske aktører.

Efter en allerunderdanigst prolog af greve Mandrup Rantzau opførtes Holbergs "Maskerade" og "Diederich Menschenschräk". Dette var i virkeligheden en skelsættende begivenhed i den danske skueplads historie. Efter mørketiden under kong Christian VI var de danske skuespillere begyndt at røre på sig, og netop ved denne forestilling vandt de kongens velvilje, så han tilstod dem bevilling af deres forud indgivne andragende om støtte til et nyt komediehus. I Holtegårds have blev således grunden lagt til det senere kongelige teater, og den har æren af at være det første sted, hvor det kongelige teaters skuespillere optrådte for majestæten.

I 1755 solgtes Holtegård igen, denne gang til Arkitekt Laurids de Thurah. Han var året før blevet udnævnt til generalbygmester og manglede nu en passende sommerbolig nær København. Og trods det, at han var stærkt optaget af offentligt byggeri, bl. a. har han opført så kendte bygninger som Eremitagen, Frederiksberg slot, Sorø akademi og Sorgenfri slot, fik han alligevel lejlighed til også at opføre den smukke bygning, som den dag i dag er hovedbygning på Holtegård. Han var selv meget indtaget i sin nye besiddelse og roser dens skønne jorder og skove samt udmærkede fiskeri.

Til den nye hovedbygning benyttede han de gamle fundamenter til en lang smal bindingsværksbygning, og han fik virkelig en smuk og præsen-

Gl. Holtegård

tabel hovedbygning ud af sit værk, bl. a. med en meget særpræget tagkonstruktion.

Også haven blev gjort større og blev helt lagt om med allèer, løv-gange, lysthuse og springvand, ja - selv et menageri var der.

På en nærliggende høj indrettede han et udsigtspunkt og kaldte stedet Mariehøj efter sin hustru. I det lille klokketårn midt på hovedbygningen lod han ophænge to klokker, Begge klokker hænger stadig i tårnet, og såvel disse som tårnuret bærer de Thurah og hans hustrus navne.

Kun i kort tid fik Thurah lov til at lade Holtegård "tjene til sommerforløstelse og for at lette sindet undertiden for mange besværlige og fortrædelige embedsforretninger". I 1759 døde han, og næste år solgtes gården til greve Christian Reventlow af Christianssæde, som overdrog den til sin sekretær.

I 1776 blev den norske jernværksejer Jacob Schnell ejer, og i hans tid mistede Holtegård sine gamle privilegier. Han flyttede både kro og bryggeri til den nye Kongevej og var derved med til at skabe den nuværende stationsby Holte.

I det nittende århundrede skiftede Gammelholtegård, som den nu efterhånden kom til at hedde, meget ofte ejer, og det vil føre alt for vidt at nævne dem alle her.

Brygger Erhard Krogsbølle ejede den fra 1882 til 1900 og genoplivede gårdens gamle traditioner, idet han i 1886 anlagde et ølbryggeri ved Trø-

Marker ved Gl. Holte (fot. F. Knudsen)

rød by. Men avlsgården, som han straks efter overtagelsen havde forsynet med både nye udbygninger og ny beboelse, afhændede han i 1897 tilligemed størstedelen af jorderne til veksellerer, etatsråd N. J. Thomsen. Den er siden kommet i Søllerød kommunes eje under navnet Holtegård og var derved endeligt adskilt fra Thurahs bygning.

Gammelholtegård købtes i 1900 af etatsråd H. N. Andersen, og han ejede den i 11 år og byggede en ny avlsgård, den nuværende Holte avlsgård, der fulgte med, da han i 1911 solgte Gammelholtegård. Dens jordtilliggende er nu 30 tdr. land.

Medens etatsråd H. N. Andersen ejede Gammelholtegård, blev hovedbygningen smukt og nænsomt restaureret af arkitekt Vilhelm Holck, således at bygningen idag ser ud, som da Thurah byggede den. Frederik Eeilbach har karakteriseret den således: "I al sin simpelhed vidner Thurahs hovedbygning om en sikker smag. Han har overholdt barokkens fordring om "bien-seance", hvorefter den arkitektonisk bør stå i forhold til de personers smag, som skal benytte vedkommende bygning, og han har med hensyn til sin egen person vist en passende beskedenhed. Gammelholtegård er et fremragende eksempel på, at en smuk virkning kan opnås med de simpleste midler, når bygherren forstår at anvende dem på rette måde".

ARBEJDE OG FEST HOS BØNDERNE.

Vi har i de foregående kapitler flere gange hørt om, hvorledes bønderne måtte danse og synge ved festerne rundt om på de store gårde og landsteder herude. Men selvom de fleste af datidens bønder var ret fattige, forstod de dog også selv at lyse op i den grå og slidsomme hverdag med deres forskellige traditionsrige fester og gilder. I Historisk samfund for Københavns amts årbog for 1915 fortæller Marie Christoffersen således om et kartegilde på landet (forkortet her):

"Når man ved enkelte festlige lejligheder i vore dage ser den yngre slægt klæde sig i de folkedragter, som mænd og kvinder bar på hjem-

egnen i gamle dage, er det måske de færreste mennesker, der skænker en tanke til det arbejde, som tilvirkningen af disse dragter krævede. De brogede, blomstrede silkebånd, silketørklæder, sølvknapper, spænder og kæder kunne fås til købs, men selve stoffet, som bøndernes dragter syedes af, tilvirkedes hjemme i landsbyerne. Her sad kvinderne troligt ved rok og karte og forvandlede ulden til store bunker garn, der sendtes til væveren. Hver by havde sin mandlige eller kvindelige væver, og man gav i væverløn f.eks. 5 skilling for hørlærred, 3 skilling for blålærred og 3 for vadmestøj for hver alen, og desuden gav man "vævermøde", der bestod af brød og flæsk.

Landsbyfolkene stod i gamle dage hinanden bi med alt arbejde, også med forarbejdning af ulden. På en bestemt aften indbød man pigerne fra nabogården og konerne fra det nærmeste hus til gilde. De indbudte mødte op om eftermiddagen og medbragte hver et par karter. I dagligstuen fik de fremmede piger anvist plads, idet de bænkedes på langbænken, der stod ved vinduet ud imod gårdspladsen.

At der blev kartet meget ved den lejlighed, er sikkert, thi alle ville gerne være raske på det og karte ligeså mange tøjjer som enhver anden. Men det måtte dog passes, at det var nogenlunde ordentligt kartet igenem, thi i løbet af aftenen kunne husmoderen komme og prøve, om deres uld var godt kartet. Hver af de kartende piger måtte give hende "tøjjer", som hun prøvede ved at svinge dem tre gange rundt, og de skulde holde, hvis man vilde kaldes en god karter. Det forstår sig, at man i aftenens løb drøftede alle byens nyheder om troløvelse, giftermål, levemåde hos byens folk, hvilket sted man fik den fedeste syltemælk eller det tyndeste øl at drikke, og man fortalte spøgelseshistorier eller der blev sunget lange sange om troløs kærlighed.

I mørkningsstunden blev der lejlighed til en svingom i øverstestuen, og der lød selvfølgelig også drillerier fra husets mandlige indvånere, der var henvist til at tage plads i flødebøttekrogen eller på gåsebænken.

Undertiden fik karlene fra nabolaget lyst til at aflægge et besøg ved kartegildet. Hvis en af dem kunne liste sig ind ad døren uden at blive bemærket af kvinderne og komme hen og springe op i selve kurven eller karret, blev der sjov både inde i stuen og ude i gården, hvor de andre karle stod på vagt. Kunne pigerne få fat i karlens røde tophue, var øn-skernes mål nået, thi for at få den tilbage måtte han give pant.

Stuen lå jo, som man kan tænke sig, hen i dunkelt halvmørke, da den kun var oplyst af et par tællelys, der var sat i et par store trælysestager (lysekællinger), som var sat mellem de kartende kvinder. Ved midnatstid standsede man kartningen, og pigerne og konerne tog så deres karter under armen og gik hver til sit. Husmoderen takkede dem og bad dem sige til deres madmoder, at hun kunne sende bud, når hendes piger skulle hjælpe hende en aftenstid."

Men også på mangfoldige andre områder hjalp man hinanden på landet i gamle dage. Marie Christoffersen fortæller således om "klinegilder" i Årbog for 1916, udgivet af historisk samfund for Københavns amt:

"Når en mand i gamle dage skulde have klinet væggen i en ny længe i sin gård, sendte han ikke bud efter en murermester. Men på en be-

stemt dag, indbød han bymændene med deres karle og piger (sønner og døtre) til at deltage i arbejdet. I flere dage havde gårdens egne mand-folk travlt med at køre ler hjem fra marken. Fandtes der ikke passende ler på ens egen jord, fik man det hos en af sine naboer.

Det hjemkørte ler lagdes i en bunke i gården. Det skulde nu "gøres til". Der hældtes noget vand på leret, og en del halm blev ligeledes kastet deri, for at lerets bindeevne skulle blive større. En hest med rytter blev nu jaget op i bunken og en mand blev sat til at passe på, at hesten stadig gik rundt og trådte i leret, indtil det var blevet blødt og bøjeligt.

På den berammede dag mødte bymændene så med deres karle og piger på gildesgården. Først blev lerbunken efterset, og man drøftede, om leret havde den passende fasthed og elasticitet til at kline med. Når de ældre mænd i flokken havde givet deres mening til kende i dette spørgsmål, blev gæsterne budt ind i dagligstuen, hvor man bænkedem dem om langbordet, og først efter at davren var sat til livs, gik de ud til deres arbejde. Mændene begyndte først at arbejde. De satte staver ind, både i nedenvæggen og i ovenvæggen. Staverne sattes i de øverste vægge fra "læden" ned i løsholterne og i de nederste vægge fra løsholterne ned i et stykke træ, som kaldtes "sylvstykke". Tømreren havde først hugget en rille deri, og ligeledes var der boret huller i stykket, så det på den dag, da der skulde klines, var nemt at sætte staverne i halv-væggen. Når mændene havde et antal vægge færdig, kunde karlene begynde at kline. Nogle af karlene fik plads inde i længen, andre udenfor. De tog så den ene håndfuld ler efter den anden og satte det fast mellem staverne, og således blev de ved, til væg efter væg var færdig. Efterhånden som væggene tørredes, blev et par mænd sat til at stryge dem af med en træskovl, så de blev glatte. Derefter blev de smurt over med vand, i hvilket der var blandet lidt ler. Det kaldtes at "svomme" væggene. Pigernes arbejde var at bære ler til karlene, efterhånden som de skulle bruge det.

At der under arbejdet herskede munterhed på sådan en dag, hvor både unge og gamle var samlet og alle hænder stadig i virksomhed, siger sig selv, men var der travlt på arbejdspladsen, var det samme tilfældet inde hos husmoderen. Hun havde i anledning af gildet fået sine nabokoner til hjælp. De skulde jo koge en stor portion middagsmad. Grød og klip-fisk var datidens festmad blandt bønderne.

Om aftenen samledes alle deltagerne i dagligstuen. De ældre mænd fik sig et slag kort, og husfaderen lod klukflasken klukke nogle ekstra gange til lykke og held for den nyklinede længe, og at ølkanden og ølkruset ofte blev fyldt med godt øl, følger af sig selv. Ungdommen, der ikke følte sig træt af arbejdet, morede sig til langt ud på natten."

Jo - dengang forstod man i langt højere grad end nu samarbejdets vanskelige, men særdeles værdifulde kunst til gavn for den enkelte og til glæde for alle.

KRIGENS RÆDSLER OVER EGNEN.

Det kan godt have visse ulemper at bo så nær en hovedstad, bl. a. den, at man ikke kan undgå at mærke, hvis fjendtlige hære ønsker at belejre eller at angribe hovedstaden.

Dette gælder også i høj grad Søllerød kommune. Man ved, at egnen her allerede meget tidligt har fået krigen at føle, både i 1523 og under Grevens fejde, men noget spor heraf findes ikke.

Særlig under Grevens fejde var krigen meget nær inde på livet af vor kommunes beboere. Greve Kristoffers landsknægte belejrede Roskildebispens borg "Hjortholm" ved det nuværende Frederiksdal og beskød den med kanoner, til den tilsidst sank i grus og måtte overgive sig.

Der er ikke tvivl om, at grevens folk, der var af meget blandet oprindelse, har både røvet og plyndret kraftigt her omkring, men nogle historiske spor heraf findes som sagt ikke.

Først om svenskernes belejring af København 1658-59 begynder der at dukke historiske beviser op. I rigsarkivet findes pantebogen fra 1657-60, og iflg. denne har kong Frederik III tilskødet generalsuperintendent Hans Svane samtlige ejendomme i Søllerød sogn for ca. 10.000 rigsdaler.

Det har været strenge år for egnens beboere. Bønderne har godt nok kunnet købe sig fri for udplyndring ved at betale til svenske vagtposter, "salvegarden", som skulde passe på, at udplyndringen ikke fandt sted, men det har dog nok været så som så med sikkerheden. Den minder noget om den sikkerhed, som amerikanske gangstere i vor tid tvinger forretningsfolk til at betale høje summer for.

I 1658 blev den svenske sekretær Joels skatkiste plyndret i skoven mellem Nærum og Høsterkøb, og det sørgede en af datidens "frihedskæmpere", Laurids Tuxen, for. Samme Tuxen skjulte sig senere under en flugt for svenskerne i en af fiskerhytterne i Vedbæk, og det lykkedes ham at komme ombord i en båd og slippe væk.

Det skulde ikke blive sidste gang, de gæve Vedbækfiskere uden at tænke på egen sikkerhed hjalp nødstedte landsmænd, der var på flugt for fjenden.

Efter svenskekrigen "gjorde man status", og i sandhedens interesse må det siges, at Søllerød var sluppet ret let.

Ved Strandmøllen og ved Gl. Holte havde der været opkastet skanser, og nogle gårde var brændt af. Kobbermøllen, den senere Strandmølle,

Udsnit af Videnskabernes selskabs kort over Nordøstsjælland fra 1768, visende skovens og overdrevenes daværende beliggenhed

var brudt ned, og alt var ført bort, og det samme gjaldt som tidligere nævnt også kobbermøllen ved Vedbæk.

De gamle dokumenter fortæller, at en længe var brudt ned på Ingvor Nielssøns gård i Øverød og ligeledes på Hans Peterssøns gård i Trørød. I Nærum stod det dårligt til med hele tre gårde. Ifølge Mogens Lebechs artikel i Søllerød-bogen for 1943, hvorfra en væsentlig del af disse oplysninger stammer, havde den svenske trompeter i Nærum været byens "salvegarde", der skulde værne byen mod udplyndring. Han har åbenbart ikke rygtet sit hverv særlig godt.

Desværre medførte krigen også en del nabostrid, som det vil føre for vidt at komme ind på her. Men vi kan da fortælle, at selve degnen i Søllerød af en af hans bysbørn, Helle Erikssøn, blev beskyldt for at have købt et af hans får af "salvegården".

I sommeren 1807 begyndte det også herude at svirre med rygter om et forestående engelsk togt til Danmark. Skippere der ankom til hovedstaden fortalte, at man i England havde sagt, at hvis de ville hjem før englænderne, så skulde de skynde sig.

Først i august måned kom en stor engelsk flåde ned gennem sundet. Ganske vist udvekslende høflige hilsener med Kronborg.

Når man tænker på de tyske skibes adfærd i danske farvande i april 1940, finder man uvilkårligt, at disse to situationer meget stærkt ligner hinanden.

Den engelske flåde ankrede op udenfor Vedbæk mellem Sjælland og Hveen, tilsyneladende uden nogen fjendtlige hensigter, og skibenes officerer var meget ofte i land.

Den 15. august 1807 sendte sognefogeden i Holte en skrivelse til kaptein Lund på Maglegaard: "Den engelske flåde har nærmet sig så tæt til land, som den kan komme imellem Skodsborg og Vedbæk, og alt folket er så bedrøvet og frygter for, at de går i land i nat".

Og frygten blev til virkelighed. Ved solopgang påbegyndtes landsætningen af de engelske tropper, og tilsidst var der ialt landsat 14.000 mand. Og hele landsætningen var foregået ganske uhindret, selvom klitrækken ved Vedbæk og de høje skrænter mod Skodsborg havde været et udmærket, naturligt forsvarsværk.

Af en rapport fra dengang fremgår det bl. a., at om eftermiddagen stod to regimente infanteri ved Skodsborg, "deraf det ene med skørter".

I 1955 stod der atter et regiment "med skørter" i København, men denne gang for at medvirke i "The British Military Tattoo", en unægtelig noget mere fredelig hensigt.

Videre fortæller rapporten, at der ved indgangen til den nordre side af Dyrehaven lå et jægerkompagni, i Søllerød et andet, og i Nærum så man enkelte husarer.

Samme aften satte englænderne sig i bevægelse imod København i tre kolonner, en marcherende over Nærum til Lyngby, en over Eremitagen og Fortunen til Jægersborg og en ad Strandvejen til Charlottenlund. Det kan ikke nægtes, at englændernes fremfærd dengang i mangt og meget lignede det, tyskerne præsterede herhjemme i begyndelsen af besættelsen 1940-45. Således hed det f.eks. i et opråb, der blev uddelt overalt her

på egnen, og som iøvrigt var trykt i Lund i Sverige inden landgangen:

"Vi kommer derfor til eder, Sjællands beboere! Ikke som fjender, men til vort eget forsvar, for at forhindre, at de som længe have forstyrret Europas fred ikke skulle tvinge eders Marine til at vende sig mod os. Vi forlanger denne Marine som pant, ikke som erobring. Der er givet eders regering det høytidelige løfte, som herved bliver fornyet, i kongens, vor herres navn og på hans udtrykkelige befaling, at ethvert af eders krigsskibe skal, efter den almindelige fredsslutning gives tilbage i den samme forfatning og tilstand, som det blev modtaget under det britiske flags beskyttelse".

Prøv at sammenligne dette opråb med det oprop, som tyskerne uddelede her i landet den 9. april 1940, 133 år efter, og man vil se, at ånden og tonen er den samme.

Da etatsråd de Conninck på Dronninggaard så, at mange beboere herude af frygt for englænderne forlod deres ejendomme og lod sæden stå uhøstet på markerne, og der samtidig ingen øvrighed var tilstede, henvendte han sig til greve Schulin på Frederiksdal og fik denne til at indkalde til et møde, hvor bl. a. kommandør Morgenstjerne fra Suhms Minde i Øverød, kaptajn Mossin og "en bonde fra Øverød ved navn Diderich, der var en slags formand for byen", var tilstede. Mødet skulle have været afholdt på Frederiksdal, men da det viste sig, at pastor Rønne i Lyngby allerede var trådt i forbindelse med fjenden, flyttede man mødet til hans præstegård.

Man blev enige om at nedsætte sig som en kommission, der ville sørge for ro og orden samtidig med, at man ville påse, at de engelske rekvisitioner blev opfyldt.

Den kommanderende danske general Peymann billigede absolut ikke den her valgte fremgangsmåde og sluttede en skrivelse om sagen således:

"Jeg må derfor ynke de personer, der ved at påtage dem øvrighedsroller tvært imod landets love uundgåeligen vil udsætte dem selv for til sin tid at vorde behandlede efter sammes streghed."

Mogens Lebecks afhandling i Søllerød-bogen for 1943 om hele dette emne er langt mere udførligt end det, vi kan omtale her, og særlig interesserede læsere henvises derfor til hans artikel om emnet.

Efter hans opfattelse var de tre herrer, de Conninck, greve Schulin og pastor Rønne af den absolutte formening, at de handlede fuldstændigt korrekt. "Commissionen for ordenens opretholdelse" kaldte de sig, og de påtog sig mange forskellige slags opgaver. De Conninck tog sig særligt af ordenens opretholdelse. De stedlige repræsentanter i commissionen blev i Søllerød kaptajn Rosenquist, i Øverød Ludvig Granjean, i Holte gårdmand Ole Larsen, i Nærum Rasmus Nielsen, i Ny Holte Christoffer Nimb, i Skodsborg Ludvig Nelthrop, på Nymølle Bromley Nelthrop, og på Strandmøllen Joh. Chr. Drewsen.

En af de opgaver, som kommissionen kom ud for, var at forsøge at skaffe to fiskere tilladelse til påny at sejle ud, således at de derved kunne rygte deres erhverv. I løbet af få dage lykkedes det de Conninck at skaffe tilladelsen fra englænderne, men fiskerne misbrugte efter sigende deres tilladelse til "passagerfart".

Det fortælles iøvrigt også, at englænderne, straks de kom i land, tog alle de forladte landsteder ved kysten i besiddelse, indrettede stalde i de smukke havestuer og indkvarterede soldater i de kostbart møblerede værelser.

Efter kapitulationen tog retssagerne fat, og heller ikke de tre stiftere af ovennævnte kommission slap fri. Den offentlige anklager væltede en skarnbøtte af ærerørige beskyldninger ud over de tre mænds hoveder. Han sluttede med at kræve dem dømt til fortabelse af ære, liv og gods, altså som absolutte landsforrædere.

Så galt gik det dog ikke. Greve Schulin fik en bøde på 100 rigsdaler til Københavns amts fattigkasse for en fornærmende ytring i et brev til general Peymann, og iøvrigt frifandtes de tre fuldstændigt, også ved højesteret. Mest tog sagen på de Conninck. Han døde allerede i 1809, efter at man forgæves havde tilbudt ham Dannebrogordenens storkors.

Også den sidste krig fra 1939-1945 mærkedes her på egnen. Det er for tidligt endnu at gøre den til genstand for en historisk omtale, men nævnes skal det, at der også her på egnen var en kraftig modstandsbevægelse. Våbenedkastninger fandt sted i Rudeskov, og fra kysten og fra Vedbæk havn kom mange, der var forfulgt af tyskerne frelst over til Sverige. På Søllerød kirkegårdsmur lige indenfor lågen sidder en mindetavle over dem, der mistede livet under den tyske besættelse, og tre steder i kommunen, på Skodsborg bakke, på den gamle Hørsholmvej i Rude skov og på Vejlesøvej står mindsten over tapre danske mænd, som her faldt for tyskernes kugler. Disse navne vil altid blive holdt højt i ære herude.

GAMLE SAGN OG HISTORIER.

Naturligvis har der eksisteret en mængde sagn og historier også her fra vor egn. Datidens befolkning var stærkt overtroisk, og det satte naturligvis sit præg. Nogle af historierne har bund i virkeligheden, andre er det rene overtro, men samlet giver de et meget godt billede af datidens handlinger og befolkningens tænkemåde.

Som så mange gange før må vi atter henvise til Søllerød-bogen, som i sin årgang 1953 bringer en lang række af disse sagn og historier. Vi skal her bringe et par af de mest karakteristiske.

Redaktør H. P. Andersen, Nyvang, som gennem mange år har vist stor interesse for egnens historie, fortæller følgende historie under navnet: "Den sorte tjeners grav":

Midt i Rude skov, lige overfor den vej, der fører fra Kongevejen til Høje Sandbjerg og Gl. Vildtfogethus, går en anden vej, som fører til Ebberødgård. Følger man denne vej, kommer man et lille stykke inde i skoven til en nu tilgroet grusgrav, der bærer navnet "den sorte tjeners grav", et navn, som de yngre generationer ikke kender, men som altid mindes af de ældre. Om oprindelsen til navnet har min oldemoder, Kirsten Ole Hans' i Gøngehusene i Gl. Holte, i min barndom fortalt mig følgende, om hvis rigtighed der, efter hvad jeg på anden måde har opsporet, ikke kan herske tvivl.

En gang for mange år siden ejedes den daværende Ebberødgård, som var en stor bondegård, ja næsten en herregård, inden den i 1890 solgtes til Gl. Bakkegård og blev omdannet til åndssvageanstalt, af en meget fin og rig mand, der havde tilbragt mange år i oversøiske lande og her samlet sig en stor formue, inden han vendte hjem og bosatte sig på Ebberødgård. Han medbragte fra sin udenlandsfærd bl. a. en neger som sin personlige tjener. Denne, der hed Sam, var sin herre meget hengiven og var hans betroede mand i mange forhold - til stor forbavselse for naboer og bekendte, der ikke kunne tænke sig at man kunne betro en neger. Som i de tider var et ukendt fænomen her, så meget som hans herre gjorde, men herren stoledede ubetinget på Sam, som han hævdede aldrig havde gjort eller ville gøre hans tiltro til skamme.

Så skete det engang, at herren sendte Sam til København med en stor sum penge, hvilket var sket så ofte før. Der fandtes jo på den tid hverken jernbane, biler eller andre moderne trafikmidler, så Sam begav sig afsted til fods. Men da det varede flere dage, og Sam ikke kom hjem

igen, blev hans herre ængstelig for ham, medens hans venner sagde, at det ikke var mere, end man kunne vente, når man betroede en neger et sådant hverv og så mange penge. Han havde naturligvis tilegnet sig pengene og var stukket af fra landet med dem. Sams herre nægtede at tro på sligt og hævdede, at der ikke kunne være grund til at tvivle på ham; hans udeblivelse kunne kun skyldes, at der var tilstået ham en ulykke.

Tiden gik, og der hørtes aldrig noget til Sam før mange år efter, da nogle arbejdere var ved at grave grus i grusgraven. Under et lag grus fandt de Sams mishandlede legeme, hans hoved var knust, og der fandtes intet spor af tasken, hvori han havde haft de mange penge. Siden den tid har grusgraven båret navnet "den sorte tjeners grav". Hvem der var Sams banemand, blev aldrig opklaret.

Der råder en vis mystik over stedet. I min barndom hørte jeg tit folk fortælle, at det spøjte her, og at man, især hvis det var en sommer- eller efterårsaften, blev forvirret og gik vild, når man passerede "den sorte tjeners grav", og man kunne gå rundt i flere timer og stadig vende tilbage til stedet, inden man fandt sig selv igen.

Katrine Nielsen, Dortheaborg, Vedbæk, fortæller følgende historie under navnet "Den hvide dame":

Ikke langt fra den sorte tjeners grav i Rude skov findes der en sø. Engang var der en stor jagt i nærheden af denne sø, og en dame forvildede sig bort fra selskabet. Imidlertid var det blevet mørkt, og damen kunne ikke finde tilbage til jagtselskabet. Hun gik og gik og kom så tilsidst til søen uden at kunne se den. Hun styrtede i vandet og råbte om hjælp, men ingen kunne høre hende, så hun måtte drukne.

Det fortælles, at man kan se hende svæve over søen indhyllet i tåge og høre hende råbe om hjælp, men kun i spøgelsestimen.

Pastor G. H. Treschow i Birkerød skrev i 1743 til amtmand Plessen:

Endnu findes imellem Eskemose og Birkerød et temmelig stort bjerg, Højbjerg kaldet, om hvilket fortælles, at deri haver opholdt sig bjergfolk, og lever endnu de, som for ganske vist vil sige, at have talt og meget nøje kendt dennem, der ofte har været indtaget i samme bjerg. Og lægges endnu denne omstændighed til, at når tiden tilstundede, at disse bjerghenrykte, eller rettere at sige virkelig forrykte, skulle ned i bjerget, påkom dem en slags forvirrelse og uro, så de ikke vare sig selv mægtige, førend de måtte afsted til bjerget, hvor de efter ankomsten straks blev indtagne og forblev sammesteds i 2 til 3 dage på tid (dvs. ad gangen).

Ydermere lægges endnu dertil, at andre folk af nysgerrighed har forfulgt dem til stedet og i sandhed befunden dem at være indkomne. Men det bedste er, at det dog står enhver frit for heraf at tro så lidet og meget, som han selv vil.

Tilsidst vil vi lade inspektør L. P. Petersen få ordet for at fortælle lidt om "Røverhulerne i Rude skov":

Når man ad Kongevejen København-Hørsholm efter at have passeret Rudegård drejer ind i skoven ved den anden bom til venstre, kommer man efter omtrent fem minutters gang til en korsvej. Følger man nu

vejen lige ud, er man et øjeblik efter midt i en samling småhøje, de såkaldte røverhuler. En fremmed vil måske roligt gå videre uden at agte på disse jordbunker, men kender man nogle af de til stedet knyttede historier og har lidt interesse for svundne tider og mennesker, standser man uvilkårligt og undersøger terrænet noget nærmere.

Der fortælles mange forskellige historier om oprindelsen til navnet Røverhulerne, men da de fleste er mere eller mindre usandsynlige, vil jeg nøjes med at gengive de to, som gør mest indtryk af at være pålidelige.

Det er bekendt, at vejen mellem Rudersdal og Hørsholm i forrige tider ved nattetid var frygtet af alle vejfarende. De mange store bakker gjorde, at datidens tunge køretøjer som oftest kun kunne køre langsomt. Dette benyttede voldsmændene sig af, og på ovennævnte strækning var natlige overfald ingenlunde sjældne. Vistnok i begyndelsen af det nittende århundrede blev således en postvogn overfaldet på en bakke (Lerbakken) omtrent midtvejs mellem Røverhulerne og Agersø. Kusken dræbtes, og postvognen plyndredes. Røverne, der siges at have været hjemmehørende i Høsterkøb og Sandbjerg, holdt sig en lang tid skjult her i skoven, hvorfor stedet siden den tid bærer navnet Røverhulerne.

En anden fortælling går ud på, at nogle udbrudte fanger i lang tid havde deres tilflugtssted i hulerne, hvorefter disse så har fået navn.

Over begge disse forklaringer er der et vist præg af troværdighed: landevejstrøverier var som sagt ikke ualmindelige i hin tid, og at udbrudte fanger har søgt tilflugt i Rudeskov, er højst rimeligt. Desuden mindes jeg fra min barndom tydeligt en fortælling, som - hvis min hjemmelsmand har husket rigtigt - gør det sandsynligt, at det er postrøverne, der har givet stedet navn.

Jeg hørte ofte dengang en gammel skovløber, Christoffer Petersen, fortælle, at han fra sin barndom kunde erindre, at flere mænd i Høsterkøb en bestemt dag hvert år måtte møde i Stokhuset og iklædes fangedragt som straf for deres delagtighed i overfaldet på postvognen. Han fortalte også, at hovedmændene i overfaldet i lang tid holdt sig skjult i Rude skov, men dog omsider blev fanget og henrettet.

Den fremmede, der første gang står mellem disse små nøgne jordhøje, vil rimeligvis forundret spørge, hvorledes røvere har kunnet finde skjul her, men stedet er da også i løbet af den sidste menneskealder undergået en meget væsentlig forandring. I 1870'erne, da jeg som barn daglig færdedes i Rudeskov, var hulerne et aldeles ideelt sted for drenge at lege røvere i, ikke alene fordi navnet passede, men jeg tror ikke, at der andetsteds i hele skoven dengang fandtes et bedre skjulested end her. Hele terrænet var bevokset med ungskov og krat og næsten uigennemtrængeligt. Til dette af naturen så udmærket dannede skjulested kom yderligere, at egnens beboere - skønt de fornægtede al den slags overtro - helst gik i en stor bue udenom hulerne, når de havde ærinde gennem skoven. Stedets fredhellighed blev således kun brudt, når uartige drenge benyttede det til legeplads.

Hvor nu vejen går midt gennem hulerne, var dengang en dyb kløft (måske en grusgrav fra gamle dage), store sten lå spredt omkring, dels

i kløften, dels mellem småhøjene. En af disse sten, vistnok den største, i hvis overflade der var dannet ligesom en fordybning, og som formodentlig af ælde og væde var blevet sort, kaldte vi for røvernes komfur. Såvel komfuret som de øvrige sten blev sprængt og forvandlet til skærver, da vejen i 1905-06 blev anlagt.

HANNE NIELSEN PÅ HAVARTHIGÅRD.

Hanne Nielsen kaldes med rette for Danmarks dygtigste bondekone, og i Søllerød er vi stolte over, at hun har boet her på egnen. På vejen mellem Holte (det, der nu hedder Gl. Holte) og landsbyen Øverød lå - og ligger stadig - Havarthigården, som blev rammen om hendes daglige liv.

Hun var selv født her på egnen og var oldebarn af den første ejer af Vejlegård i Øverød. Hendes far ejede denne gård i årene fra 1824 til 1859, og hendes fulde navn var Johanne Ane Margrethe Jacobsen. Hun blev født den 11. september 1829, og allerede da hun var lille, blev der lagt mærke til hendes gode evner. Da hun var 8 år gammel, meddelte hendes lærer i Søllerød, at nu kunne han ikke lære hende mere.

Hun var fyldt med energi, og som barn fandt hun på at ville opdrætte silkeorme. Hun fik sin fader til at plante morbærtræer og kom så vidt, at der blev forfærdiget et stykke silketøj til en kjole, som i mange år blev opbevaret i familiens eje.

Hun giftede sig allerede som 19-årig med gårdmandssønnen Hans Nielsen på Havarthigården, og den 29. januar 1850 fik de deres eneste barn, en lille pige.

Hendes mand var en fremragende dygtig landmand og samtidig også en dygtig forretningsmand. Han byggede et stort teglværk på gårdens jord, og stenen herfra blev hurtigt kendt viden om på grund af deres meget fine kvalitet. Sten fra dette teglværk blev bl.a. benyttet til genopførelsen af Frederiksborg slot efter branden 1859 og også til Havarthigårdens nye bygninger, de som står endnu idag.

Hanne Nielsen var meget ivrig til at hjælpe sin mand i hans daglige arbejde, men hun fandt hurtigt ud af, at han fik for lidt for sin mælk (8 øre pr. liter). Hun begyndte derfor med at kærne smør og lave ost, og ret hurtigt blev det hendes store mål at lave ost, der var så god, at den kunne komme på kongens bord.

I august 1867 foretog hun en rejse til Norge for at lære. Hun besøgte Ås landbrugsskole og var derefter på en rundtur til de bedste norske sæterier. Her lærte hun bl.a. at lave myseost, en specialitet hun hurtigt fik aftagere til, da hun kom hjem.

Dengang var det jo ikke så almindeligt som nu, at folk rejste udenlands - og især da ikke bønderkoner, men Hanne Nielsen lod det ikke blive ved denne ene rejse. I maj 1869 rejste hun til England. Hun var i London og foretog derfra studierejser, bl. a. til Sommersetshire og

Cheshire, hvor hun kunne studere fabrikationen af den meget yndede Cheddarost på de bedste engelske mejerier.

Op rejsen gik videre. Først til Purmerend, nord for Amsterdam i Holland, hvor hun lærte at fabrikere eidammerost, og derfra til Kande-kæck for at se, hvorledes hollænderne behandlede smør og skummet mælk. Der kom rigtig gang i ostefabrikationen på Havarthigården, da hun kom hjem, men i de første år solgte hun ikke sin ost selv, men lod den sælge gennem en ostephandler i København

Allerede i 1872 rejste Hanne Nielsen ud igen, denne gang til Burgdorf og Emmenthal i Schweiz for at lære fremstillingen af emmenthalerost. Derfra gik turen til Vevey ved Genfersøen for at lære fremstillingen af briestern og endelig til Meaux i Frankrig, hvor samme ost fremstilledes i større mængder.

Hun kunne ikke ret meget sprog, men hun brugte sine øjne ekstra godt, og hun lærte en mængde på sine rejser.

På sin sølvbryllupsdag den 11. september 1873 var hun selvfølge-lig hjemme, og hun fik ved den lejlighed overrakt Det danske landhus-holdningsselskabs store sølvbæger. Bægeret bar indskriften: "For flid og nidkærhed i tilvirkning af mælkens forskellige produkter."

I 1874 tog hun ud på sin næste rejse, der bl. a. gik til Roquefort, for at lære fabrikationen af osten med samme navn at kende. I Lislely lærte hun at lave camembertost, og begge oste fremstillede hun med stort held, da hun kom hjem.

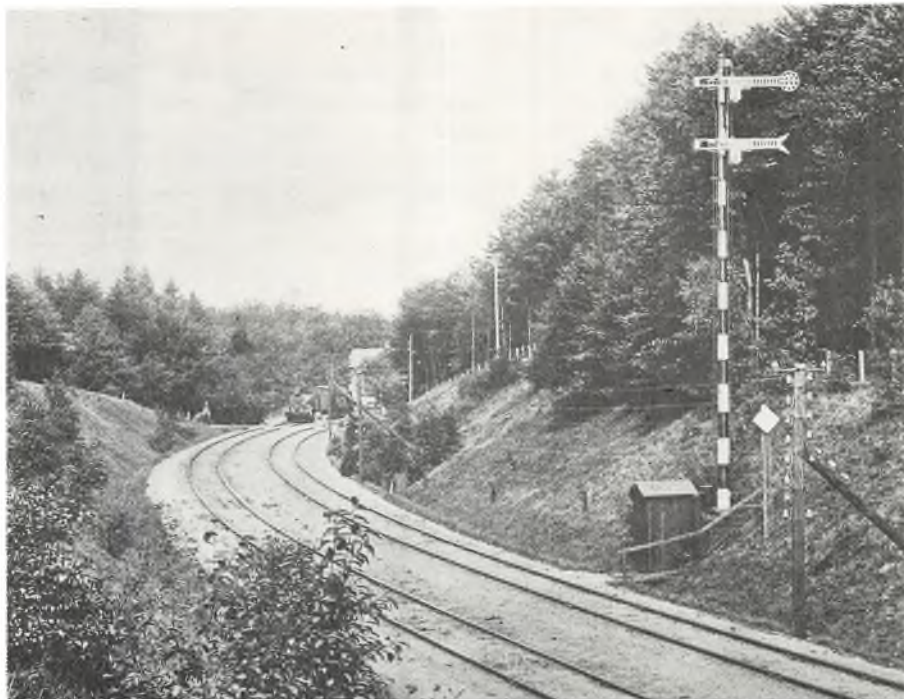
Efter 1866, da gården blev bygget om, havde hun elever. Eleverne betalte for et års læretid 300 kr. og måtte så være villige til at deltage i alt forefaldende arbejde. Hun havde elever fra hele landet, men også fra Norge, Sverige, Finland, Tyskland og Rusland, og i 1890 havde hun elev nr. 1000 i sit hus.

Reglementet var strengt, det lød således:

"Enhver elev må være villig til at deltage i det arbejde, som forlanges. Når det ringer om morgenen (kl. 4), må eleven straks stå op,

Hanne Nielsen, Havarthigård

Holte station, da Hanne Nielsen tog til byen

tage sit undertøj på, rede sengen, vaske og rede sig og derefter - iført nattrøje og sko - gå ned i køkkenet, hvor hun senest må være 1/2 time efter ringningen, og da iføre sig en kortærmet kjole, som, når den ikke benyttes, altid skal hænge på den plads, der dertil anvises i skabet nede i gangen. Ingen må gå op før om eftermiddagen, når køkkenet er rent og alting i orden, og såsnart omklædningen er foregået, må hun atter varetage de forretninger, der påhviler hende. I sin fritid må eleven helst opholde sig i spisestuen eller køkkenet, hvor der altid er varmt, og hvor der stedse vil være lejlighed til at gøre sig bekendt med ting, som vedrører mejerivæsenet."

Det var et reglement, som vist ikke ret mange af nutidens unge piger ville bryde sig om at leve under, men for Hanne Niensens elever voldte det intet besvær, fordi hun altid selv gik i spidsen, altid var den første om morgenen og den sidste om aftenen.

Som tidligere omtalt, havde det helt fra hendes tidligste ungdom altid været Hanne Niensens store drøm at komme til at levere ost til kongens bord. Hendes ønske gik i opfyldelse. Den 14. januar 1875 modtog hun følgende skrivelse fra Hofmarskallatet:

"At Hs. Majestæt Kongen på Overmarskallatet derom nedlagt allerunderdanigst henstilling under 12. ds. allernådigst har behaget at tillægge Dem

prædikat af kongelig Hofleverandeurinde af mejeri produkter, derom er det mig en fornøjelse herved at meddele Dem tjenstlig underretning. "

Skrivelsen var undertegnet: W. Oxholm.

Hanne Nielsen komponerede senere en speciel ost til kongen, en mellemting mellem hollandsk ost og engelsk Cheddarost, og fik tilladelse til at kalde den Christian IX's ost.

Hidtil havde andre forhandlet Hanne Niensens oste, men i januar 1875 åbnede hun sit eget udsalg i Industriforeningens bygning i København. Hun havde altid været meget arbejdsom. Hendes udsalg skaffede hende endnu mere arbejde. Hun stod op kl. 4. Arbejdede hjemme til kl.12. Medens hun kørte i vogn til Holte station, spiste hun til middag, og først ved 9-tiden om aftenen vendte hun atter hjem til Havarthigård.

Hans og Hanne Nielsen fejrede deres guldbryllup den 11. september 1898, og det blev naturligvis en meget stor festdag. Også fra kronprinsen kom der en hilsen, der lød således: "Deres kongelige højheder kronprinsen og kronprinsessen sender guldrudeparret venlige lykønskninger med ønsker om lyse og lykkelige dage, idet de kongelige højheder med glæde mindes besøget på Havarthigård for nogle år siden".

Fire år efter guldbrylluppet døde Hans Nielsen, og det varede ikke længe for Hanne Nielsen fulgte sin trofaste ven og ægtefælle i døden. Hun døde ganske pludseligt af et hjerteslag den 15. juni 1903, og dermed var Danmarks dygtigste bondekone gået bort. I de sidste år var der blevet mere stille om hendes navn. Ostefremstillingen blev efterhånden mere en fabrikation end et håndværk; men hendes navn vil blive æret og agtet til sene tider.

ØVERØD – EN ANDEN GAMMEL LANDSBY.

Vi har tidligere her i bogen omtalt, at en af Søllerød sogns andre gamle landsbyer var Øpieruth eller Øbæruth, som byen hed i de gamle dokumenter fra 1370. Det er det, der nu er blevet til Øverød.

Øverød er tydeligvis en af sognets virkelig gamle landsbyer. Tingstedet, hvor landsbyens bønder samledes for at drøfte nyt og fortælle historier, og hvor de rådslog om landsbyens problemer, ligger endnu på Øverød torv.

Nu går landevejen fra Ny Holte til Gammel Holte gennem Øverød, men den er af ny dato. Da Hanne Nielsen boede på Havarthigården, måtte hun køre ad den nuværende Rudersdalsvej og derfra ind ad Kongevejen for at komme til Holte station.

Den eneste større ejendom af historisk interesse, der har ligget i Øverød er Syhmsminde. Den lå på Ruderdalsvej ikke langt fra Øverød Torv, men var så forfalden, at den måtte rives ned.

Tingstedet i Øverød

Den er opkaldt efter den kendte historiker Peter Frederik Suhm, som købte gården sidst i 1760'erne. Han var meget haveinteressert og havde på den ene side af vejen en stor køkken- og frugthave, hvor der var ferskenhuse, mistbænke, over to hundrede frugttræer og en fiskedam. På den anden side vejen var lysthaven, bl. a. med et orangehus, og mellem de to haver var der plantet en lindealle. På bakken ned mod søen var der en kilde. Den omtales inden Suhms tid, men fik dog navnet Suhms kilde, et navn, den har beholdt siden.

Et andet særdeles kendt og særdeles smukt gammelt hus er ejendommen "Gammelbo", hvor Historisk - topografisk selskabs nu afdøde mangeårige formand, arkivar Hans Ellekilde, boede.

Den ejedes fra 1842 til 1857 af general Müller. Det var dengang et langt og lavt, stråttækt hus med plankebeklædning. Det nuværende "Gammelbo" er af noget nyere oprindelse og menes opført omkring 1870 af den daværende ejer, ritmester Norup.

Udsigt fra Øverød over Søllerød sø

I Søllerød-bogen for 1944 har kammerherre E. Boden hoff tegnet et udmærket billede af stemningen i Øverød og ved Søllerød sø i længst forsvundne tider. Vi tillader os at gengive et par afsnit, det første fra en tid, der ligger ca. 100 år tilbage, det andet fra tiden før sidste verdenskrig.

"Fra vore vinduer ud imod Øverød torv har jeg som barn været vidne til et folkelivsbillede, som nu ikke mere ses her på egenen. Midt på det lille torv stod dengang et stort træ, formodentligt en lind, som der var rigelig plads omkring, idet huset, som nu begrænser torvet mod vest, er af langt senere dato. Det var en fastelavns mandag med klingrende frost og hvid sne. En flok unge karle til hest, pyntede og brogede, en enkelt endog klædt som bondepige med gyldestykkes hue, red i galop rundt omkring træet og slog til tøndnen, som var hængt i en af dets grene. Under larm, latter og jubel splintredes til sidst hin, og jeg så en kat falde til jorden. Jeg håber den har været død, inden den blev stoppet i tøndnen."

"Der var smukt om Søllerød sø i fordums tider, som der er det endnu, men der var i hine tider meget mere ensomt og stille. Landliggere fandtes der så at sige ingen af. De to landsteder, jeg har omtalt, var beboede både sommer og vinter, og jeg tror, at vor båd var den eneste, der fandtes i hele søen. I den sø har jeg fanget min første fisk og vil antagelig komme til at fange min sidste.

Udsigt fra Øverød omkring 1900

Nu kan villaboerne til deres glæde nemlig atter hengive sig til denne fredelige adspredelse, fra hvilken de i nogle år på grund af ændrede forpagtningsforhold var afskårne. Nu har man atter det hyggelige og oplivende syn at se andre glade mennesker i de lyse sommeraftener sidde rundt omkring på villahavernes broer eller i både på søen med lange medestænger, anglende efter småfisk, store fanges nu kun sjældent, men de små bruges som madding til krebsene, af hvilke der vrirler i søen - store omtrent som små hummere.

Stundom fanges min opmærksomhed midt i fiskeriet ved en larmende brummen højt over mit hoved, og så glider tanken tilbage til min barndom. Hvad ville mon den tids beboere ved Søllerød sø have følt, hvis de på en gang kunne have kastet et blik ind i nutidens liv med tudende automobiler, motorcykler og andre cykler farende af sted og flyvemaskiner krydsende oppe i skyerne, eller når det dybe vinterlige mørke på en gang som ved et trylleri afløstes af elektrisk oplyste veje, så langt øjet kunne nå, medens samtidig en stemme råbte i telefonen: "Ålborg kalder!".

Enhver tid har sin charme, og det gode er, at de fleste mennesker synes bedst om den tid, i hvilken de lever. Dog kan man - når man bliver gammel - også stundom længes lidt efter den fredelige ro fra ens barndoms dage og ønske lidt af nutidens rastløse kamp både for tilværelsen, men også i politisk henseende, afløst af fædrenes jævne og sindigt overvejende færd".

KONGEVEJEN FRA GEELS SKOV TIL RUDEGÅRD.

Kongevejen er en af de rigtig gamle veje. Landevej har den været i mange hundrede år, men først fra kong Frederik II's tid blev den "ophøjet" til at være Kongevej, og i forhold til nutidens brede, cementerede veje betød det ikke ret meget.

Enkelte steder findes endnu rester af den gamle Kongevej, der gennem Geels skov har haft en anden linieføring end den nuværende. Kommer man f. eks. fra Virum, kan man lige ved foden af Geels bakke se rester af den gamle Kongevej, der som en ganske smal hulvej fører op til højre.

Anlægget af Kongevejen fandt sted, da Frederik II havde fuldenendt opførelsen af Frederiksborg slot, og i året 1585 udgik et kongeligt åbent

Ny Holte kro og Røjels bom, set fra nord. Efter maleri af N. Grove ca. 1859

brev om, at hverken vognmænd, kronens bønder eller andre måtte benytte den nye vej.

Blev man grebet i at køre på vejen, skulde man have forbrudt hest og vogn samt sin halve boslod. Det var en hård straf, men det var jo også i enevældens dage. Imidlertid blev forbudet alligevel meget ofte overtrådt, og kongen besluttede derefter, at der skulde ansættes en opsynsmand ved vejen. Kongevejen fulgte - også fra Holte og nordpå - en anden linie end i dag, idet den ved Rude drejede af over Gl. Holte og Sandbjerg, som nævnt i kapitlet om Holtegård. Den fulgte antagelig den nuværende Rudersdalsvej og Øverødvej.

Kongevejen var derefter i mange år spærret med bom, som kun åbnedes for de kongelige vogne.

I 1764 begyndte anlæget af den nuværende Kongevej under ledelse af Schweizeren Jean Marmillod. Han var unægtelig en betydelig mere fremsynet vejtekniker end nutidens vejbyggere. Medens moderne vejmyndigheder bygger veje, der ofte på mindre end 10 år er for smalle, så bygged Marmillod Kongevejen i den bredde, den havde lige til de store udvidelser blev påbegyndt nogle år efter den 2. verdenskrigs ophør. Men der var naturligvis også andre forhold, der spillede ind, f.eks. det økonomiske, idet man jo dengang pålagde bønderne vejarbejdet som hoveriarbejde, til stor skade for deres ejendomme.

Men også efter at den nye Kongevej var blevet færdig, var vejen lang tid fremover lukket med bom. I Holte lå bomhuset lige efter vejkrydset

Stationsvej, Holte, 1870

mod Søllerød; og selv efter at vejen var åbnet for almindelig trafik, blev der krævet bompenge af de vejfarende, når de passerede Røjels bom, som bomhuset i Holte hed.

E. Nystrøms bog "Søllerød i fortid og nutid" udkom i 1911, og heri kan man læse følgende: " - men endnu ligger bomhuset ved Ny Holte hotel, og her opkræves den dag idag de ved forordning af 15. februar 1786 påbudte bompenge".

Kort efter at Røjels bom var etableret, begyndte klagerne at strømme ind. Ejerne af landstederne var med rette vrede over, at de skulle betale, når de dog drejede af lige før bommen. Men bommen var bortforpagtet, og forpagterne ønskede naturligvis at tjene så meget, som det var dem muligt.

Efter at den nye vej var åbnet, tabte vejen over Gl. Holte og Sandbjerg helt sin betydning, og kroen, der som ovenfor fortalt hørte til Holtegård, tabte helt sin omsætning. Dens daværende ejer, Jacob Schnell, flyttede den derfor, som tidligere omtalt, i sommeren 1788 ud til den nye Kongevej ved Røjels bom, og rentekammeret gav sin tilladelse dertil.

Men - for der var et meget væsentligt men ved den tilladelse - man tillod, at det gamle privilegerede ølbryggeri og brændevinsbrænderi blev flyttet, men ikke kroen selv. Kroprivilegiet var nemlig personligt og knyttet til stedet. Det lykkedes dog alligevel tilsidst at få det til at glide, og i 1789 var kroen færdig, en eenetages hovedbygning på femten fag, med en tilbygning mod øst og en rejsestald mod nord. Kroen fik navnet Røjels kro.

Stationsvej i Holte ca. 1910

I 1790 afhændede Schnell kroen og sammen med den Holtegårds gamle rettigheder til at brygge øl og brænde brændevin. Den nye ejer, Jens Madsen Dreyer, drev i 4 år kroen, men da Schnell døde i 1794, mistede han bevillingen og fik den ikke igen.

Bryggeriet og brændevinsbrønderiet fortsattes dog under navnet Ny Holte bryggergård, under forskellige ejere, til hele foretagendet i 1802 solgtes til urtekræmmerensvend Christopher Nimb fra København, og i de følgende 70 år forblev kroen i familien Nimbs eje.

Først i 1840, da Christopher Nimbs søn, Jens Chr. Nimb havde overtaget bedriften, opstod kroen igen. I løbet af nogle år blev Nyholte kro, som den nu hed, et kendt og afholdt udflugtssted. Bl.a. gjorde kong Frederik VII altid ophold på Ny Holte kro, når han var på vej til eller fra Frederiksborg slot.

På det sted, hvor Kongevejen løber ud af Søllerød kommune og deler sig mod Hørsholm og Frederiksborg, har der fra meget gammel tid ligget to gårde, der hørte under Roskilde bispestol. Efter reformationen kom gårdene til at høre under kronen, og først langt senere - antageligt i det syttende århundrede - blev Rude lagt under Dronninggård. I et forpagtningsbrev fra 1627 fra kong Christian IV til lensmand Frederik Urne kan man iøvrigt se, at gården dengang har været stutterigård. Der findes nemlig i betingelserne: "Hø og strøelse til de heste, kongen holdt stående på gården Rode".

Den gård, der til godt ind i det tyvende århundrede kendtes som Rudegård, er af langt senere oprindelse. Da Dronninggård var kommet i privat eje, blev Rudegård solgt for sig selv til agent Carl Henrik Thalbitzer (1781). Fra 1791 var højesteretsadvokat Peter Boll Wiwet en kort tid ejer af gården, og senere skiftede den ejer flere gange.

Mange forbigående har gennem årene undret sig over, at den kro, der ligger der på toppen af bakken, bærer navnet Rudersdal kro. Der er også tale om en gennem tiderne opstået forvrængning af kroens egentlige navn. Kroen var oprindeligt bygget som stald for det kongelige her-

Stationsvej i Holte 1957 (fot. H. Viltoft)

skabs skifteheste ifølge rentekammerskrivelse af 12. maj 1731 og hed Rude stald, og det er dette navn, der efterhånden er blevet til Rudersdal.

Kroen fik sit kongelige privilegium den 23. september 1735. Ved kongelig resolution fik Jens Povlsen privilegium til at drive krohold i Rude stald mod at tage sine varer ved det på Holtegård priviligerede krohold. Han var også fritaget for at svare afgift af kroen, men skulle til gengæld holde stald til fri afbenyttelse for de kongelige heste.

Efter hvad man har kunnet få oplyst, har Rudersdal kro dengang set ud i det ydre omtrent som nu.

I 1763 var hovedbygningen ialtfald på otte fag, to etager høj, hvoraf den nederste var grundmur.

De første år har kroen sikkert ikke været nogen guldgrube. Den lå jo ved en vej, der var strengt lukket for almindelig færdsel. Først i 1766 åbnedes vejen helt, dog stadig mod betaling af bompenge, og kromanden fik 20 rigsdaler i erstatning for afgang i næring - "for at de skulle lade være at oplukke porte og bomme ved egne instrumenter og inventioner".

Rudersdal kro, som iøvrigt havde et ret stort jordtilliggende, skiftede ofte ejer. I tiden fra 1817 til 1830 ejedes den af Reformerte kirke. I Søllerød har man et bevis på samhörighed mellem kro og kirke, her fik man altså et andet bevis.

De fleste af kromændene gjorde ikke meget ud af landbruget. En undtagelse er dog den daværende smed i Bregnerød, Niels Olsen, som i 1860'erne købte kroen. Han kastede sig med stor energi over landbruget

og gravede også en mængde tørv i den mose, som hørte til kroen, og som nu "er vendt tilbage" til det den var i oldtiden, en yndig lille sø.

Kroen har altid været afhængig af færdselen på Kongevej. Da færdselen blev givet fri, fik kroen en opgangstid. Under krigen med England i 1801-1807 gik det tilbage for den, men efter krigen blomstrede den atter op. Den har jo ikke noget egentligt opland, og de gæster der dengang søgte den var næsten udelukkende bønder, handelsmænd og prangere på deres rejser til og fra København. Dette publikum stillede ikke store fordringer, og kroen kunne derfor i mange år bevare sit primitive præg. I 1822 kaldtes den "den højst middelmådige kro, Rudersdal".

Da trafikken rigtigt begyndte, fik kroen et helt nyt publikum, og for at tilfredsstille dette måtte meget forandres.

Kroen er stadig den samme 220 år gamle kro i det ydre og er dermed den ældste "nulevende" privilegerede kro herude, men i det indre er der sket store forandringer. Med nænsom og forsigtig hånd er den istandsat og ombygget, således at den idag står som en ægte gammel og hyggelig kro, men samtidig med nutidens mange praktiske fordele. Man føler, når man gæster Rudersdal kro - som tilfældet også er med Søllerød kro - at man virkelig besøger det, som de fleste kroejere i annoncer elsker at avertere som "den historiske kro".

Vel tæller den ikke historisk kendte folk, hverken blandt sine ejere eller blandt sine gæster - eller disse har været anonyme - og dog hviler

Rudersdal kro 1957 (fot. A. Winding)

der en historisk ånd over den. Der "tales historie" fra Rudersdal kros vægge.

Det var dog ikke alle, der dengang som nu, var lige begejstrede for landevejskroerne. I en karakteristik af dansk almueliv fra midten af det attende århundrede hedder det bl.a. således:

"De fleste af mandfolkene inclinerer også til drik, og er der mange mellem dem, som holder det for en umulighed at kunne køre et krohus forbi, dog ikkun under det ærinde den meste tid, at ville tænde deres tobakspibe. Men når bonden har penge hos sig, bliver det ikke derved, thi da går det løs på et glas brændevin, mjød og sommetider på flere, indtil han så tilpakker sig, at hestene dernæst overlades til at finde den rette vej . . . slig levemåde kan ej heller andet tilvejebringe, end at så-danne folk alletider er ligesom dorske udi hovedet og til at tænke og overlægge noget fornuftigen aldeles ubekvemme".

Måske også Rudersdal kro er skyld i, at nogle "mester Erik'er" har været i flittig brug.

DRONNINGGÅRD.

Den gård her i Søllerød kommune, der har haft den interessanteste, og vel også den mest omfangsrige historie, er uden al tvivl Dronninggård, det nuværende Næsseslot.

Der findes mange kilder at øse af, når man skal fortælle gårdens historie. Vi har hovedsageligt benyttet Søllerød-bøgerne og E. Nystrøms "Søllerød sogn i fortid og nutid". Hvis man vil have Dronninggårds historie i romanform, bør man læse Gyrithe Lembckes "Edwarsgave", en uhyre spændende bog, der giver et fortræffeligt billede af datidens liv.

På et næs, der skyder sig ud i den nordøstlige del af Furesøen, lå allerede i middelalderen den gamle gård Tange. I det syttende århundrede var gården en dobbelt gård med to familier, men i 1649 gav kongen sin hofmønsterskriver Hans Boyesen brev på gården, og i dette anførtes den som en helgård.

Ved den sydlige bred af Furesøen, nær det sted, hvor den gamle borg Hjortholm havde ligget, byggede kong Frederik III Frederiksdal, medens hans dronning Sophie Amalie fik Tange og det nærliggende Rude som ejendom (se om Rude i forrige kapitel).

Dronningen nedrev de gamle huse på Tange og opførte i sidste halvdel af 1661 en ny hovedbygning af bindingsværk og med kælder af gråsten og med taget af strå. Derefter ordnedes og ombyggedes Tanges vidtstrakte tilliggender, og hele godset havde nu skiftet navn og var kommet til at hedde Dronninggård. Blandt de folk, som var med til at bygge gården op, var gøngerne, som nu efter krigen lod våbnene hvile og gjorde fredens gerning for deres dronning. Dronninggård lå dengang mellem Furesøen og Vejlesø på det sted, hvor gårdens avlsbygninger lå endnu for en del år tilbage. Foruden det omtalte bindingsværkshus fortæller de gamle skrifter om et residenshus med en stor sal og om et "sommerhus".

Op livet blev levet på Dronninggård. I 1663 besøgte således kurfyrstinden og kurprinsen af Sachsen Danmark, og en dag holdtes der en strålende fest for dem på Dronninggård. Efter taflet blev der danset, og herrerne sprang lystigt om med de kongelige damer, som havde klædt sig ud i bondedragt, og musikken til dansen var den sædvanlige landsbymusik med sækkepiber, giger og skalmejer.

Dr. phil. E. Nystrøm fortæller om en anden fest, hvor dronningen, prinsesserne og hoffets damer var udklædt som nymfer. Festen holdtes ved fakkelskær i pavilloner. Kaskader sprang, og galejer, oplyst af lanter-

ner, roede frem og tilbage på søen, hvor der også gyngede et svømmende teater, trukket af to hvaler; på teatret dansedes ballet en grotesque, og hele tiden var der musik og til slut et stort fyrværkeri.

Ude i Furesøen, syd for næsset, lå en lille holm. Dronningen, der elskede jagt, satte en del kaniner ud på øen, som derefter og helt op til vore dage kaldtes kaninøen.

Dronninggård var dog ikke alene til lyst. Den blev drevet som et virkeligt mønsterlandbrug, bl. a. med et udmærket mejeri, og der herskede en meget fin orden overalt.

Fra omkring 1670 blev Dronninggård bortforpagtet, og forskellige forpagtere passede den mere eller mindre godt, indtil føromtalte arveprinsesse Sophie Hedvig i 1714 overtog den. Også arveprinsessen bortforpagtede avlsgården, men der var orden i tingene nu, indtil Dronninggård ved arveprinsesse Sophie Hedvigs død i 1735 faldt tilbage til kronen.

Der var ikke meget tilbage af det før så skønne Dronninggård. Hovedbygningen var ved en eller anden lejlighed nedbrændt, og "alene ladegården med forpagterens værelser var i stand".

I 1742 overtog ejeren af Søllerød slot, greve Danneskjold-Samsøe Dronninggård i livsvarig forpagtning, og der blev nu ryddet op overalt - hvad der også var svært tiltrængt, og allerede 3 år efter, i 1745, da greve Danneskjold solgte Søllerødgård til geheimeråd Dehn, fulgte forpagtningen af Dronninggård med.

Atter skiftede Dronninggård forpagtere flere gange, indtil agent Frederik de Coninck endelig overtog gården i 1781 for 18.500 rigsdaler, efter at Rudegård var solgt fra.

Dronninggård avlsgård 1896

Der oprandt nu en virkelig storhedstid for Dronninggård. De Coninck var både en dygtig og en rig mand, og han hævede gården op til at blive en af de skønneste ejendomme i Københavns omegn. Han tog fat med det samme, og i 1783 var omordningen næsten tilendebragt. Den gamle gård var sat helt i stand, og der var anlagt en meget smuk park omkring den, men det var dog særlig ude på næsset, at forandringerne var sket.

Midt i skoven herude havde de Coninck bygget en ny hovedbygning "Ny Dronninggård" - den bygning, der nu kendes som Næsseslottet. Det var dengang som nu en treetages bygning med blåt skifertag. Facaden havde brede, glatte pilastre og var prydet med sokkel, bånd og dørindfatninger af bornholmsk granit. Stukdekorationerne i de store stuer, som iøvrigt nogle steder endnu kan ses, fremstillede tidens mest yndede trofær, knipper af avlsredskaber, skæferhatte og hyrdestave, ophængt i sløjfebånd, nedskudt vildt, guitarer og fløjter.

Også en vidunderlig park anlagde de Coninck. Der var en hule af hugget kamp med marmorbænke, der rundede sig om "den hvide og klare kilde, hvor i den svale skygge drikkes vand af små sølvskåle, fæstnede i små lænker til kildens bredder". Den hed "eremittens kilde". I nærheden af den lå "Eremittagen", en tømmerbygning, beklædt med bark og med stråtag. Et sted stod på en piedestal en toskansk søjle med trofæ af avlsredskaber, og et andet sted stødte man på ruinerne af et nedfaldent tempel.

Der var anlagt lange allèer, og i søen, på den lille ø i store kalv, lå et kinesisk lysthus, omgivet af de dejligste blomsterbede. Et springvand lavede op på omgivelserne, og rundt om i parken stod forskellige statuer. Sjældne træer, hjembragt af de Conincks skibe, voksede forskellige steder i parken.

I begyndelsen stod "Ny Dronninggårds" store park åben for offentligheden, men det gik dengang som det så ofte går i vore dage, folk misbrugte den gæstfrihed, der vist dem, og adgangen måtte derfor begrænses.

En dag om året stod parken dog åben for alle. Det var den 22. juli, etatsrådinde de Conincks fødselsdag. Vi låner en af datidens journalisters beskrivelse af en sådan dag fra bogen "Søllerød sogn i fortid og nutid":

"Hovedbygningen og indgangen dertil er på denne højtidsdag meget smagfuldt dekoreret med grønt og blomster, hvori etatsrådindens navnetræk er anbragt. Sjællandske bønder og bønderfrentimmere er mødt op, klædt ud på hollandsk. Men en af de vigtigste forlystelser på denne dag er et slags lystbataille. Denne går for sig på det lille vand foran hovedbygningen. Heri ligger en liden flåde, naturligvis en miniature, menden kommanderes dog af ordentlige søofficerer.

Om eftermiddagen spilles der fransk komedie i lunden, ikke langt fra kilden. Når denne er endt, kører hele selskabet tilbage til hovedbygningen. Etatsrådinden sidder i en åben vogn, der såvel som hestene er dekoreret med grønt og blomster og har nogen lighed med en triumfvogn.

Medens selskabet nu spiser, danser og synger bønderne i haugen og i lunden. De mange tusinde af Kjøbenhavn og omegns indbyggere, som

nysgerrigheden har trukket herud, henter nu deres madposer og holder åbent taffel under den frie himmel. Et smukt fyrværkeri, hvori etatsrådets og etatsrådindens navnetræk ses brændende i alle kulører, ender disse landlige forlystelser og dagens højtidelighed".

Da Dronninggård i 1786 stod helt færdig, lod de Coninck det ophøje til stamhus for sine børn og efterkommere.

For sin ældste søn, Frederik, lod han opføre afbyggergården Frederikslund, en smuk bygning i italiensk stil. Den ligger på Dronninggårds jord den dag idag.

I 1809 døde de Coninck, og i 1821 gik hans ældste søn fallit, og dermed ophørte Dronninggårds egentlige storhedstid.

I mange år herefter lå Dronninggård - fordums symbolet på glæde og fest - nærmest hen som en ruin. Ruderne var slået itu, og parken blev en tornerosehave, hvor alting voksede vildt.

I 1895 købtes Dronninggård af konferensråd Heide, og han restaurerede ejendommen og gjorde parken i stand og anlagde det hele som badehotel. Det fik også en vis søgning et stykke tid, men i det lange løb gik det ikke. Der var for mange myg.

Fra 1910 til 1925 blomstrede Dronninggård atter op. Det købtes af forlagsboghandler August Bagge, og han indrettede et hjem, der blev et helt lille paradis.

August Bagge hægede om både bygning og park, og ham skyldes det, at parken med de mange mindesmærker fra de Conincks tid og de mange sjældne og smukke træer og buske er en seværdighed den dag idag.

Mange af datidens kendte og betydende danske kunstnere og forfattere færdedes på Dronninggård i Bagges tid. Her kom Danmarks store skuespiller, Johannes Poulsen, her kom Peter Nansen, og her kom digteren Helge Rode og forfatteren Johannes V. Jensen.

August Bagge og hans hustru nød alle deres herligheder og delte dem gladeligt med deres venner. Man kunne foretage sig alt - spille billard, tennis, fiske, ro og bade eller ride eller blot gå tur i den smukke park.

Eva Drachmann skriver i "Minder fra Dronninggård" i Søllerød-bogen 1948 blandt andet følgende:

"Når man forlod de to gæstfri mennesker på Dronninggård med øjnene fyldt med eventyrlige skønhedsindtryk, havde man svært ved at dumpe ned til sin borgerlige jævnhed igen.

I klare vinternætter, hvor sølvmånen tegnede sortblå skygger af træerne tværs over kørevejen, i milde forårsnætter, hvor stjernerne, store og skælvende syntes fæstnede i de høje bøges kroner, frøer kvækkede i grøfter og kær, hvor den vilde calla palustris lyste med sine grønligt-hvide kræmmerhuse på den begsorte dyndflade. I sommernætter, hvor solens lys ikke vil slukkes, men vedbliver at stråle under horisonten og danne en konkyljefarvet baggrund for de dæmrende skove, hvor nattergale slog fra krat og moser, engene dampede, og selv følte man sig næsten som en fordømt, fordi man sluttelig måtte hjem for at hvile og sove.

Man ønskede at klynge sig til nuet, leve evigt i denne stemning, standse tiden, at den ikke skulde forflygtige erindringen om de tilbagelagte timer og få dem sådan brændt ind i sjælen, at det flygtige ikke kunne

udviskes."

Dronninggård ejes nu af Københavns kommune, der har rekreative hjem på ejendommen. Kommunen passer på bedste måde den smukke park.

Næsselottet

LANGS MØLLEÅEN.

Gennem skov og krat strømmer Mølleåen eller Furestrømmen, som den tidligere hed, fra dens udspring i nærheden af Bastrup sø ved Gamløse, gennem Farum sø og ud i Danmarks trediestørste sø, Furesøen. I sydenden af Furesøen ved Frederiksdal løber åen videre gennem grønne skove, passerer gennem Lyngby sø og fortsætter så med mange slyng og bugtninger ned gennem nogle af de smukkeste partier i Danmark til Øresund ved Strandmøllen.

Mølleåen er en af Danmarks store "floder". Måske den der løber gennem det smukkeste landskab, og i altfald den hvor man i højeste grad gennem århundreder har gjort brug af vandkraften til industrielle anlæg.

Grønne bøge dypper grenen i det sagte glidende vand, nattergalen synger i skoven og blander sin stemme med mange andre fuglerøster. På mølledammenes blanke vandspejl glider hvide svaner stille omkring.

Hvis man vil vise sin gæst et typisk stykke Danmark, kan man ikke finde noget bedre at vise ham end netop mølleåen.

Engang imellem kan man gribe sig selv i at ærgre sig lidt over de mange møller, der spærrer åen. Tænk hvilken oplevelse en uafbrudt sejltur fra f. eks. Frederiksdal ned til Strandmøllen ville være.

På den anden side må man indrømme, at hvis Mølleåen var farbar i hele sin udstrækning, så ville en stor del af den fred og skønhed, der nu præger den, forsvinde. Så det er måske meget godt, at det er, som det er.

Alligevel ville det unægteligt være rart at få anlagt nogle flere stier langs åen, men det kan måske komme engang.

I mange hundrede år har mennesker forstået at udnytte denne vandstrøm. I oldtidens dage til sejlads, og senere har man så fundet ud af at bygge møllæværker, hvor møllehjulet blev drevet af vandkraften. Dr. phil. Eiler Nystrøm har i sin bog "Fra Nordsjællands Øresundskyst" fortalt om de mange møller og deres forskellige ejere, og vi skal her fortælle lidt om tre af de møller, der ligger på Søllerøds grund.

Hvis man sejler med strømmen fra Lyngby, er den første af disse tre møller "Stampen" eller, som den oprindeligt hed, "Stubbe-mølle". Denne mølle har ialtfald eksisteret på Frederik II's tid og er sikkert meget, meget ældre. Stampen tilhørte dengang kronen, og man ved fra gamle dokumenter, at mølleejeren i 1584 klagede over, at den var sat for højt i skat. (Såden havde man det altså også dengang.)

I 1620 var der valkemølle på Stampen, men i 1653 fik rådmænd Baltzer Sechman fra København livsbrev på stubbemøllen, men med pålæg om at holde den som krudtmølle. Man ved dog ikke, om der nogensinde har været krudtmølle på Stampen. Ejeren solgte den i 1670 til ejeren af Børnehuset på Christianshavn, og de benyttede den som valkemølle.

Fortsætter man ad åen mod Øresund, kommer man til Rådvad. Man ved heller ikke, hvor gammel Rådvad mølle er, men man ved, at kleinsmed Chr. Alckenbrecht i 1643 fik kongelig bevilling til at oprette et mølleværk ved Rådvad. Den blev benyttet som slibemølle og hammermølle, og der fremstilledes forskellige isenkramvarer. I 1645 blev møllen udvidet yderligere, og i 1647 købte ejeren med kongens tilladelse valkeværket fra Strandmøllen og flyttede det til Rådvad, som efterhånden var vokset til en industrivirksomhed af virkeligt format.

I svenskekrigen blev hele værket lagt øde, og derefter erhvervede kongelig historiograf Vitus Bering møllen og begyndte at genopbygge den, men da kongen nogle år senere igen fik brug for møllen, blev Bering købt ud, og derefter fik overtøjmester Peter Kalthoff møllen overladt til slibemølle for Tøjhuset og til fremstilling af finkrudt. Rådvad mølle blev altså et rent militært anlæg.

Senere skiftede Rådvad ejer flere gange, men vedblev at være krudtmølle. Dr. phil. Eiler Nystrøm skriver: "Af og til sprang Rådvad i luften, bl. a. i 1699, da en af krudtkarlene blev forbrændt som en stegt fisk, men dog levede mange år efter". Det tog man åbenbart ikke så tungt på den gang. Godt, at der er knivfabrik i dag, - det er trods alt mindre risikabelt, ialtfald for omgivelserne.

Strandmøllen i ældre tid

Ved Mølleåens udløb i Øresund ligger Strandmøllen som en afslutning på den perlerække af møller, der kanter åen.

Strandmøllen var anlagt til en mere fredelig virksomhed end Rådvad, nemlig som papirmølle, og den var anlagt før 1599 (det nøjagtige årstal kendes ikke), men før den tid har den sikkert i mange år været melmølle.

I 1618 forordnede kongen, at der skulde indrettes et valkeværk på møllen, og i 1635 blev den atter kornmølle. Det var Johan Ettersen, der ejede den på det tidspunkt, og han var en af datidens mest driftige forretningsmænd. Han var således en af de første herhjemme, der syslede med tanken om et postvæsen, og i 1643 fik han igen Strandmøllen i drift som papirmølle, oven i købet med eneret for Sjælland for 20 år.

1652 døde Ettersen, og i de kommende år gik det stærkt ned ad bakke for møllen. Værket var efterhånden ikke meget værd, og møllen skiftede ofte ejer, indtil Johan Drewsen i 1693 overtog Strandmøllen og dermed indledtes en ny æra for den gamle mølle.

Det var ikke lutter lystighed at drive disse mølleværker dengang. Den første mølle, og dermed den første sluse, var jo helt oppe ved Frederiksdal, og hvis det passede mølleren i Frederiksdal at lukke for vandet, ja så gjorde han det. Hans mølledam, Furesøen, var jo så stor, at det ikke mærkedes på vandstanden. Men alle de andre møller kunne han på den måde tvinge til at ligge stille. Og sådan var det hele vejen ned ad åen. De overliggende møller kunne standse møllerne nedenfor, ialtfald i et begrænset tidsrum, ved at lukke for vandet, eller de kunne også finde på at åbne helt for sluserne ved nattetid, så de møller, der lå nedenfor, kom i voldsom bevægelse.

Denne alles krig mod alle, hvor faktisk Strandmøllen var den dårligst stillede, kunne naturligvis ikke blive ved med at gå, og i 1690 kom der en lov, der påbød, at der skulle indrettes omløbssluser ved alle møllerne, således at vandet kunne ledes derigennem, hvis den pågældende mølle stod stille. I 1721 blev vandstanden i mølledammene iøvrigt yderligere reguleret, og vandstandshøjden blev afmærket på en sten i dammen, og dermed var "vandfreden" i Mølleåen nogenlunde genoprettet.

Øresundskysten ved Skodsborg

FRA ØRHOLM TIL STRANDMØLLEN.

Nymølle papirfabrik

Nu skal vi igen en tur langs Mølleåen, Furestrømmen, der stadig, uforstyrret af dage, uger, måneder og år, strømmer fra Fure- og Lyngby sø ud til det smilende Øresund syd for Skodsborg.

Der er to-tre møller, vi ikke havde med i det første kapitel om møllerne ved Furestrømmen. På en lang strækning danner åen

jo grænse mellem Søllerød og Lyngby-Taarbæk kommuner, og da møllerne altid er bygget tværs over strømmen, kan det volde nogen vanskelighed at bestemme hvilket sogn, de gennem tiderne har tilhørt. I det kommende vil vi omtale to af disse møller ganske kort.

Den første er Ørholm, som iøvrigt er en af de ældste af Furestrømmens vandmøller. I middelalderen kaldtes den Ørewaz mølle. Den tilhørte omkring år 1700 stempelpapirforvalter Albrecht Heius, og senere (der var da tre krudtmøller, melmølle og stivelsesmølle i Ørholm) ejedes den bl. a. af Poul Badstuber, der ejede flere af mølleværkerne. Han anlagde en stor lefabrik i Ørholm, men solgte den i 1737 til to indvandrede tyskere.

Den næste mølle, når man følger med strømmen, er Nymølle. Allerede fra Absalons tid omtales denne mølle som "Niumulne", som Frue kirke havde fået i gave. Henrik Elm forpagtede møllen i 1672 og drev et betydeligt kobberværk. Arveprinsesse Sophie Hedvig overtog senere møllen, der hørte under Frederiksdal, og i 1738, efter hendes død, gav kongen Poul Badstuber skøde, og han drev den som jern- og ståltrådsfabrik.

Omkring år 1700 ejedes Stampen, der er den næste mølle, af Hans Heuser, en dygtig og flittig mand, der tillige ejede Frederiksdal og Strandmøllen, som han drev, dels som papirmølle og dels som stampeværk. Stampen eller "Stubbemøllen", som den dengang kaldtes, tilvirkede leer og andre jernvarer.

I 1705 kom møllen til auktion og købtes af birkefoged Hans Riegelsen, og i 1714 blev børnehuset atter ejer af den og beholdt den det første halve hundrede år. Den blev da atter indrettet til valkemølle.

En af Stubbemøllens valkemestre var en ualmindelig rå og utiltalende fyr. E. Nystrøm fortæller bl. a. følgende om ham: Han lod om natten vandet strømme ud for at ødelægge papirværkerne på strandmøllen og undsagde den gamle Johan Drewsen, møllens ejer, på livet. Da mølle-ejerne i 1724 var samlet for at enes om vedtægter for strømmens regulering, overfusede han arveprinsesse Sophie Hedvigs forvalter med grove skældsord, kaldte ham "penneslikker", "skriverkarl", og det som værre var, og slog efter ham med en spade, så blodet flød, og manden styrtede af hesten. En gang fandt man liget af en mand i mølledammen. En sum penge, som han skulle have haft på sig, var røvet, skospænder og knapper af sølv var skåret af klæderne. Valkemesteren blev arresteret som mistænkt for at have ombragt manden.

I 1767 købte den militære uldmanufaktur Stubbemøllen.

Rådvad var, som tidligere omtalt her i bogen, krudtmølle, til den i slutningen af 1750'erne overtoges af Nicolaj Jensen, Frederik V's kammer tjener og senere justitsråd, sammen med kunst- og kabinetssekretær Lehmann, der omdannede den til fileværk. Senere blev den overtaget af filelauget.

Strandmøllen er så afgjort den af møllerne, der har haft den ialtfald for egen her mest betydningsfulde historie. Drewsen overtog, som tidligere omtalt, møllen i 1693 og drev den, til han i 1734 ved et ulykkestilfælde ramtes af en stang fra bøttepressen. Ulykkestilfældet havde døden til følge.

Møllen blev dog alligevel i slægten, idet en anden Johan Drewsen, far-faderen til I. C. Drewsen, overtog møllen. Han havde fået en virkelig god uddannelse, bl. a. i udlandet, men han var en meget veg natur og blev ofte overset, selvom han havde et hjælpsomt og gavmildt sind, hvilket bl. a. viste sig ved, at han efter Christiansborg slots brand i 1795 skænkede en del arvesølv til fordel for genopbygningen.

Chr. Drewsen drev både melmøllen og papirmøllen med stor dygtighed og erhvervede sig flere ejendomme i omegnen.

Han døde i 1810 og efterlod sig en ung hustru (hans tredie), Anna Drewsen, f. Lassen, og en stor børneflokk, hvoraf I. C. Drewsen var den ældste. Han var omtrent jævnaldrende med sin stedmoder.

Hjemmet på Strandmøllen havde i mange år været et samlingssted for tidens kendteste digtere og skuespillere i lighed med Bakkehuset på Frederiksberg. Bl. a. kom Oehlenschläger her ofte og ligeledes Kamma og Knyd Lyhne Rahbek, og Anna Drewsen holdt denne vennekreds ved lige også efter Chr. Drewsens død. Strandmøllen var dengang et virkeligt kært samlingssted for datidens store mænd og kvinder indenfor dansk kultur og handel. Til kredsen hørte iøvrigt også brødrene Frederik og Jonas Collin.

Chr. Drewsens søn, I. C. Drewsen, havde fået en fortrinlig uddannelse, bl. a. ved den tyske papirindustri, og efter faderens ønske havde han stået i lære på Strandmøllen og efter endt læretid gjort sit svendestykke der.

I. C. Drewsen på Strandmøllen

I 1798 giftede han sig med den store skuespiller Michael Rossings datter Ophelia og flyttede ind på Strandmøllen. Der blev i de kommende år sunget og læst meget i hjemmet ved Mølleåens udløb, og nogle drikkeviser, som I. C. Drewsen havde skrevet, blev ofte brugt i muntert lag. Man gik på jagt, sejlede, læste op eller spillede tilettantkomedie på det lille privatteater, der var indrettet på Strandmøllen.

Efter nogle års forløb blev Drewsen og hans hustru skilt, og dermed opløstes for en stor del den gamle vennekreds.

Drewsen var også landmand, og endda en meget dygtig landmand. Faderen havde i 1798 skænket ham en gård på 30 tdr. land i Smidstrup, tæt nord for Vedbæk, og gårdens drift optog ham meget. Han indførte vekseldrift, og ved at dyrke roer og kartofler i markerne fik

han bugt med det meget kvikgræs. I stedet for den klodsede danske plov, der blev trukket af fire heste, indførte han en let engelsk plov. I 1804 solgte han denne gård og købte i stedet en i Lundtofte, og 8 år senere een til. Også her indførte han med held vekseldrift.

Han interesserede sig også stærkt for folkeoplysningens fremme og udgav sammen med flere andre i 1836-38 "Læsning for Almuen" og i 1838-41 tidsskriftet "Til underholdning for menigmand". I 1812 blev han medlem af bestyrelsen for landhusholdningsselskabet. Også som politiker kom han til at spille en betydelig rolle og blev i 1834 valgt som deputeret ved de rådgivende stænderforsamlinger.

Interesserede læsere, der ønsker at vide mere om denne sjældent dygtige mand, henviser vi til skoleinspektør T. Bundgaard Lassens artikel i Søllerød-bogen 1950. Her vil vi gå lidt nærmere ind på hans gerning ved papirfabriken på Strandmøllen, som han drev med stor dygtighed samtidigt med, at han fik anlægget af Silkeborg papirfabrik påbegyndt.

Da han i 1810 blev ejer af Strandmøllen, havde den 2 maleapparater, såkaldte hollændere, og 4 kar, hvorfra papirmassen hældtes op i formene. Møllen gik da med vandkraft, men Drewsen anskaffede en lille dampmaskine på 4 HK og udvidede møllen med 2 kar. Da udførsel af klude blev forbudt, fik Drewsen så meget at bestille, at han atter måtte udvide, og i 1829 blev der installeret en større dampmaskine og en papirmaskine, og således blev den gamle vandmølle omdannet til papirfabrik. Mange kom på besøg for at se maskinen arbejde, deriblandt prins Christian. Endnu en gang - i 1834 - udvidede han, denne gang med en dampmaskine på 40 HK og 4 hollændere, ligesom der blev opført flere bygninger. I 1843 beskæftigede fabriken 150 mand.

Samtidigt med at han byggede denne efter datidens forhold store og imponerende virksomhed op, grundlagde han i 1843-45 Silkeborg papir-fabrik, som i løbet af 10 år fik Silkeborg til at vokse fra at være en lille landsby, som beboerne i Skanderborg dårligt kendte navnet på, til en by på 1200 indbyggere.

I. C. Drewsen døde i København den 25. august 1851 og blev begravet på Søllerød kirkegård. Undervejs fra Strandmøllen til Søllerød havde egnens bønder bygget æresporte, og bønder og fabriksarbejdere bar hans kiste hele vejen fra Strandmøllen til Søllerød kirke. Efter provst Boie-sens mindetale ved båren blev dette sørgedigt afsunget:

Drivhjulet står, den trætte gubbe hviler,
ej mer hans kække vilje fremad iler,
ej mer hans hjerte højt for frihed slår,
men hvad han flammed for, skal ej beskæmmes,
og hvad han virked for, det skal ej hæmmes,
og hvad han har udrettet, det består.

Nu går en klang af leer landet over.
Det er en mindesang om ham, der sover.
Den sæd, der mejes, er hans kundskabs høst:
Og hver gang bonden i de høje sale
tør egen tanke frit og djærvt udtale,
har han en bautasten med sjæl og røst.

Farvel og tak - i graven vi dig sænke.
Et knippe gyldne aks, en brusten lænke,
med sønlig sorg vi lægge vil på den.
Så længe Danmarks jordbund grøde bærer,
skal du velsignes, bondens ædle ven.

DE FEM KIRKER I SØLLERØD KOMMUNE.

I mange hundrede år lå Søllerøds ærværdige kirke alene herude, men dagen kom, da indbyggerantallet var vokset så stærkt, at en ny kirke måtte bygges, og det blev meget naturligt østsognet, der havde den længste kirkevej, som fik den første kirke.

Vedbæk kirke, der ligger på Frydenlundsvej, blev bygget i 1870. Det var lensgreve Danneskjold-Samsøe, der skænkede grunden, og assurandør Edvard Hvidt, som lod kirken bygge efter tegning af arkitekt V. Tvede. Vedbæk kirke er opført af røde sten med et kors som grundplan. Kirken har tårn med kobberdækket spir.

Kirkens indre er et meget smukt og festligt rum. Loftet dannes af hvælvinger i de fire korsarme, som mødes i midten, således at det virker som en stor hvælving. Inventaret er holdt i en smuk lysegrå farve,

Vedbæk kirke

alter og prædikestol i lyst udskåret egetræ. Særlig smukt virker vinduet bag alterbordet med det skønne glasmaleri.

Kirken har to klokker, Søllerød kommune har skænket den ene og menigheden den anden. Den meget smukke marmordøbefont er skænket af en dame fra menigheden, ligesom altertæppet er broderet og skænket af en kres af damer. Kirken har 250 faste siddepladser.

Den næste kirke, der byggedes herude, kom til at ligge i Nærum. I årene indtil 1923 var Vedbæk annekskirke til Søllerød, men i 1923 blev Vedbæk selvstændigt sogn, og Nærum kom til at høre med til Vedbæk sogn. Sognepræsten i Vedbæk begyndte at holde regelmæssige gudstjenester i Nærum skole, og snart rejste der sig en stemning for at få bygget en kirke i byen. Der blev nedsat en kirkekomite, der henvendte sig til arkitekt Frederik Christensen, som man bad komme med et forslag til kirken. Forslaget kom og blev antaget, og der viste sig i sognet en så stor offervillighed, at Nærum kirke kunne indvies af biskop Ostenfeldt den 13. marts 1932.

Kirken har ca. 100 faste siddepladser og består af kor, skib og tårn og med indgang gennem tårnet. Den er bygget i romansk stil som vore gamle landsbykirker og har bjælkeloft. Grosserer Andreas Christensen har skænket byggegrunden, overretssagfører Manthey-Wagner og hustru døbefonden, fru hofjuveler Michelsen kirkens hellige kar, mejeribestyrer Nielsen kirkeskibet og fru grosserer Hjorth korset over alteret.

Den 12. januar 1928 var der indvarslet til et møde på Ny Holte hotel med dagsorden: Dannelsen af en komite til opførelse af en kirke i Holte.

Komiteen blev nedsat, og kort tid efter havde man fundet en grund på Toftevej. Man havde også søgt at erhverve den grund, hvor nu Søllerød rådhus ligger.

Arkitekt Fr. Kiörboe planlagde kirken som en rundkirke, og kirkeminister Bruun Rasmussen lovede et statstilskud på 75.000 kr., når komiteen selv havde skaffet 100.000 kr. Det viste sig dog, at denne plan ikke kunne holde, da der var skiftet ministerium.

Man anmodede så arkitekten om at samarbejde sine planer, således at kirken kunne bygges i to eller flere tempi, og arkitekt Kiörboe tegnede så den kirke, som senere blev bygget.

I 1932 havde man indsamlet penge nok til at bygge første del, men der fremkom da et tilbud fra en privatmand om et mageskifte med en anden grund på toppen af Rudebakke. Udover grunden på Toftevej vilde komiteen modtage 13.715 kr. i bytte. Sælgeren af den nye grund skulle endvidere udlægge og ordne kirkepladsen, og man tiltrådte handelen.

Den 26. juni 1938 blev grundstenen til Holte kirke så nedlagt, og den 25. februar 1940 blev kirken indviet.

Opførelsen af anden del af kirken blev tilendebragt 1943, og den ligger nu der på bakketoppen. En meget smuk kirke i stil med de gamle hvidkalkede landsbykirker. Den har ialt 400 pladser.

Søllerød sogneråd har givet 30.000 kr. til kirkens inventar, klokken er skænket af en lokal håndværksmester, murermester Chr. Petersen og hustru. Dåbskande og fad er skænket af Rudersdal grundejerforening. Billedhuggeren Johannes Hansen har udført døbefond og alterprydelse.

Holte kirke

Stolestaderne er udsmykket med et smukt billedskærerarbejde, der ligesom orgelfacaden er udført af billedhuggerne Schütze og Theilman. Kirkeskibet er skænket af daværende adjunkt ved Holte gymnasium, Gunnar Knudsen.

Den sidste nye kirke herude er Gl. Holte kirke. Det er en trækirke, opført i 1953 ved den store bebyggelse, Skoleparken. Kirkerummet er således indrettet, at en forskydelig væg kan lukke for alteret, og kirken kan derefter benyttes som mødelokale for forskellige kristelige organisationer.

LEDELSEN AF SØLLERØD SOGN.

Det har altid ligget i menneskenes natur at udsøge sig en førerskikkelse, en person, der på grund af særlige evner egner sig specielt til at være leder.

Vore forfædre, bl. a. bronzealderfolket, har sikkert haft deres stammehøvdinge og senere op gennem hele middelalderen samledes landsbyens bønder under det store træ, hvor de sad på stenene, der lå i en kreds omkring træet; her drøftedes bynyt, og man lyttede til gode råd fra en af deres egne, som på grund af sine personlige evner og egenskaber var en leder for de andre.

Men egentlige sogneråd, en forsamling af mænd og kvinder, valgt af sognets egne beboere til at lede og styre sognets anliggender og til at være sognets "ansigt" udadtil, er af forholdsvis ny oprindelse.

Vi kan ikke slutte denne bog om Søllerød kommunes historie uden at nævne de mænd, der har været det folkevalgte sogneråds formænd fra det første sogneråd trådte sammen den 1. januar 1842 og op til dato. Disse ledere af hele sognets - nu kommunens - vækst og fremdrift har haft så stor betydning hver for sig, at bogen ville være ufuldstændig, hvis deres navne ikke kom med.

Søllerød sogneråds første formand var pastor Boie Frederik Outzen Boisen, som fungerede i godt 10 år fra 1/1 1842 til 9/7 1852. Han var sognepræst i Søllerød og fra 1840 enige provst i Sokkelund herred. Han var altså den, der lagde grundstenen til sognerådets fremtidige arbejde.

På grund af hans udnævnelse til sognepræst i Gentofte måtte han udtræde af sognerådet inden periodens udløb, og han blev efterfulgt af proprietær Thomas Secher Walsøe fra Wesselsminde, som i denne omgang kun var formand i en meget kort periode, nemlig fra 9/7 1852 til 31/12 1853. Walsøe var stærkt socialt interesseret og havde i tiden 1834 til 1838 været medlem af fattigcommissionen.

Den følgende sognerådsformand, godsejer Carl Emil von Bardenfleth fra Søllerødgårds, fungerede kun to år, nemlig fra 1/1 1854 til 31/12 1855. Han havde været stiftamtmand på Island, hofchef hos kronprinsen, stiftamtmand på Fyn, geheimestatsminister uden portefeuille og minister for Slesvig. Endvidere var han landstingsmand for Fyn i 1853-54.

Da han fratrådte, kom proprietær Walsøe tilbage til posten som sognerådsformand, som han denne gang bestred fra 1/1 1856 til 31/12 1858.

De politiske forhold vil vi ikke komme ind på her, det ligger udenfor denne bogs rammer; vi kan kun konstatere, at sognerådsformændene i denne periode skiftede ret hurtigt.

Fra 1/1 1359 til 28/9 1860 var det godsejer Jens Christian Hansen, Dronninggård, der sad i formandsstolen. Han var ejer af Dronninggård fra 1857 til 1860 og fratrådte sognerådsformandsposten, fordi han flyttede fra egnen.

Efter ham kom der atter en gejstlig på "tronen", nemlig pastor Jacob Christian Jacobsen. Han var sognepræst i Søllerød fra 1859 til sin død i 1863 og var menigt medlem af sognerådet fra 8/11 1859 til 28/9 1860 fra hvilken dato han blev sognerådsformand.

Efter pastor Jacobsen rykkede proprietær Walsøe for tredje gang op på formandsposten og fik nu sin længste regeringstid, nemlig til 31/12 1867.

Hans efterfølger blev gårdejer, forfatteren Peter Hansen fra Øverød, som kun sad som formand et år, nemlig fra 1/1 1868 til 31/12 1868. Han ejede i 1850'erne "Holmerødgaard" i Virum, men købte i 1860 "Skovly" i Øverød. Han var folketingsmand fra 1866 til 1869, og i tiden fra 25/1 1867 til 1/7 1871 var han sognefoged for Søllerød. Efter sin formandstid var han menigt medlem af Søllerød sogneråd fra 1/1 1869 til 31/12 1872, indvalgt af mindretallet.

Efter Peter Hansen kom den mand, som ialtfald endnu har haft den længste tid som sognerådsformand i Søllerød, nemlig godsejer Sophus Anthon Gottlieb Carl von Rosen fra Henriksholm i Vedbæk. Han sad i spidsen for sognerådet i ikke mindre end 22 år, nemlig fra 1/1 1869 til sin død den 7/12 1891. Han havde tidligere været ansat i det slesvigske ministerium og havde i tiden fra 1854 til 1864 været overpræsident i Flensborg. Han var tillige amtsrådsmedlem og repræsenterede Lyngbykredsen i folketinget. Med stor administrativ dygtighed ledede han sognets anliggender, og han nedlagde et stort og uegennyttigt arbejde i sin gerning som sognerådsformand.

Han efterfulgtes af den første sognerådsformand i Søllerød, som var født i sognet, nemlig gårdejer Peter Martin Hansen fra Gl. Holte. Han var født i Gl. Holte i 1856 og døde samme steds 1944. Fra 1887 til sin død var han ejer af Langkjærgård. Han var menigt medlem af sognerådet fra 1/1 1889 til 31/12 1891 og sognerådets formand fra 1/1 1892 til 3/1 1901.

Hans efterfølger blev unægteligt et dyrt bekendtskab for Søllerød sogn. Det var tømmerhandler Cornelius Captyn fra Vedbæk, som var formand fra 3/1 1901 til 31/12 1905. Han var tømmerhandler i Vedbæk fra 1887 til 1906 og medlem af sundhedskommissionen fra 1898 til 1906. Fra 1/1 til 26/1 1906 var han menigt medlem af sognerådet, men mødte ikke. Årsagen var, at han havde tilegnet sig sognets kontante kassebeholdning på kr. 60.000 og var rejst til Sydamerika med den. Han blev dog senere hentet hjem og måtte stå til regnskab for sine overtrædelser.

Mens flertallet af sognerådsformænd hidtil havde været landmænd, svingede ledelsen nu noget over - de mange tilflyttere til sognet begyndte så småt at gøre sig gældende. Grosserer Peter Malling var sogneråds-

formand fra 1/1 1906 til 31/12 1906. Han havde været menigt medlem af sognerådet for tiden 3/1 1901 til 31/12 1905. Han blev senere direktør for Ravnholm papirfabrik.

Han efterfulgtes af den eneste jurist, som hidtil har siddet i formandsstolen i Søllerød, nemlig overretssagfører Hans Henrik Schmidt, som bestred posten fra 1/1 1907 til 31/3 1909.

Efter ham kom en af de sognerådsformænd, som har betydet virkelig meget for Søllerød sogn, nemlig ingeniørkaptajn Carl Soelberg Billenstein. Han var sognerådsformand i tiden 1/4 1909 til 31/3 1914 og fortsatte som menigt medlem af sognerådet indtil 31/3 1921. Han var bl. a. den drivende kraft i arbejdet med stiftelsen af Holte Højere Almenskole, og omfattede lige til sin død skolen, der jo nu i 25 år har heddet Holte gymnasium, med brændende interesse.

Fra 1/4 1914 til 31/3 1917 var gårdejer Peter Hansen Christensen fra Holtegård sognerådets formand. Han var menigt medlem af sognerådet fra 1/4 1909 til 31/3 1914 og igen fra 1/4 1917 til 21/11 1917.

Søllerøds gamle rådhus

Entreprenør Fritz David Hübenbecker, der var medlem af Socialdemokratiets hovedbestyrelse, var sognerådsformand fra 17/2 1920 til 31/3 1921. I tiden 1922 til 1937 var han medlem af amtsrådet.

Han udførte et uhyre stort og godt arbejde for Søllerød og var menigt medlem af sognerådet fra 1909 til 1920 og fra 1921 til 1937, ialt i 27 år. Han var tillige formand for foreningen til opførelse af billige boliger i Søllerød kommune, for andelsbageriet i Nærum og for brugsforeningerne i Gl. Holte, Trørød og Nærum.

Hübenbeckers efterfølger blev murermester Christian Petersen, Ny Holte, som var formand fra 1/4 1921 til 31/3 1925. Han var fra 1910 vurderingsmand for fast ejendom og menigt medlem af sognerådet fra 1917 til 1921 samt af amtsrådet fra 1922 til 1928.

Han har iøvrigt opført adskillige kendte bygninger herude, bl. a. Søllerød vandtårn, kirken i Holte og Ny Holte skole

Gårdejer Frederik Clausen, Havarthigård blev sognerådsformand den 1/4 1925 og sad i første omgang på formandspladsen til 31/3 1940. Kommunen gennemgik i denne periode en meget stærk udvikling, og gårdejer Clausens dispositioner blev på visse punkter stærkt kritiseret. Bl. a. var det i hans regeringstid (2' periode), at Søllerøds nuværende rådhus blev bygget. Det blev dengang fra oppositionens side stærkt kritiseret, idet man hævdede, at dette rådhusbyggeri var alt for dyrt. Hvad det vilde have kostet nu, hvis man ikke havde bygget dengang, tør vist ikke engang Clausens værste modstandere tænke på. Også nogle gårdkøb blev stærkt kritiseret. De har senere vist sig at være til absolut fordel for kommunen.

I en kort periode, nemlig fra 1/4 1940 til 31/3 1941 var overlærer Niels Peter Lorentzen fra Nærum sognerådsformand, og efter ham overtog gårdejer Clausen atter posten indtil 31/3 1943.

De politiske forhold i kommunen, bl. a. modstanden mod gårdejer Clausen, en modstand, som i mangt og meget har vist sig at være delvis uberegtiget, medførte det i kommunalpolitik ret sjældne forhold, at de konservative gik i stykker og deltes i to partier, de konservative og de uafhængige. De uafhængige, som altså trods alt stadig er konservative, fik den 31/5 1943 professor Andreas Gotfred Schneider valgt som sognerådsformand, en post, professoren siden har bestridt på en aldeles forbilledlig måde; siden 1952, da Søllerød kom med ind under købstadsordningen, som borgmester.

Det har ikke været nogen nem periode at være sognerådsformand i; dels var de sidste krigsår uhyre vanskelige, og dels har kommunen siden krigen gennemgået en rivende udvikling, og de problemer, der har skullet tages stilling til, har været mangfoldige.

Søllerøds nye rådhus, opført 1942

Ved sidste kommunalvalg fik borgmester Schneider ikke mindre end 842 personlige stemmer, og selvom de uafhængige ikke har flertallet i kommunalbestyrelsen, blev borgmesteren enstemmigt genvalgt til sin post, som han altså nu, hvor dette skrives, har beklædt i 14 år i en periode, hvor indbyggerantallet er vokset stærkere end nogensinde før, og hvor den økonomiske udvikling har været særdeles vanskelig.

Den 30. maj 1957 afgik professor Schneider ved døden og fuldmægtig P.E.Rosenørn varetog den ansvarsfulde post gennem de næste 2 år hvorefter han af helbredshensyn måtte fratræde-

Den nuværende borgmester er landsretssagfører Erik Øigaard, der har stået for kommunens ledelse siden 13. juli 1959.

SØLLERØD KOMMUNE I DAG.

Vi har nu i korte træk gennemgået hovedpunkterne i Søllerød kommunes historie. Men det har nødvendigvis også været i korte træk. For læsere, der kunne ønske nærmere oplysninger om nogle af de interessante tildragelser, der gennem tiderne har fundet sted herude, kan vi som før nævnt henvise til Søllerød-bogen, som hvert år siden 1942 er udgivet af Historisk-Topografisk selskab for Søllerød kommune, og som indeholder en lang række udmærkede og velskrevne artikler om disse emner. Søllerød-bogen er i kommission hos Mogens Funchs boghandel i Holte.

Det må da være naturligt, at vi nu ser lidt på spørgsmålet: Hvad er Søllerød kommune idag - i 1957? Kommunen har nu passeret de 23.000 indbyggere og er altså en ret stor kommune.

Den er en typisk forstadskommune forstæet på den måde, at langt den overvejende del af kommunens indbyggere har deres gerning i København og tilbringer deres fritid herude.

Trods det store indbyggerantal er det lykkedes kommunens ledelse ved en fornuftig byplanlægning at lade kommunen vedblive at være en udpræget frit bebygget kommune. Kun ca. 30% af kommunens borgere bor i høj bebyggelse, resten i villaer, rækkehuse og kædehuse, altså åben og lav bebyggelse. De grønne områder er derfor det altovervejende indtryk, man får af kommunen.

Uden at gå nogle andre kommuner for nær kan man vist påstå, at Søllerød er en af de smukkeste kommuner i landet.

Parti fra Søllerød (fot. W. Beinieballe)

Mod syd slynger Mølleåen sig gennem skov og krat som en køn og afvekslende grænse. Mod øst er det "det skønne Øresund kantet med klint og lund", der danner grænsen. Mod nord har vi højdedraget Højbjerg og Høje Sandbjerg, hvorfra der er en vidunderlig udsigt helt over til den svenske kyst, og mod vest mødes øjet af Furesøens blå vand.

Kommunen er også meget skovrig - Frederikslund skov, Rude skov, Geels skov, Ravnholm skov, Trørød hegn og Jægersborg hegn er nogle af de skove, som ligger i kommunen eller grænser lige op til den.

Trafikmidlerne er gode. Fra København til Holte kører mange S-tog døgnet igennem. Linie B, der går fra Tåstrup over København H standser ved alle stationer, kører hvert 20. minut. Om hverdage er der yderligere linie C fra Ballerup, der også kører hvert 20. minut, men uden stop Lyngby-Hellerup. Som noget helt nyt er Nordbanen fra den 26. maj 1968 blevet elektrificeret helt til Hillerød, og den kører nu også her hvert 20. minut. Denne linie, der betegnes linie E har intet stop mellem Holte og Østerport. Det giver på hverdage 9 tog mod København hver time og 6 søn- og helligdage. På kystbanen er trafikken til Skodsborg og Vedbæk derimod skåret stærkt ned i de senere år, men Nærumbanen har 20-minutters drift fra Nærum til Jægersborg.

Pr. bus er der ligeledes forskellige forbindelser til København, ligesom kommunen gennemkrydses af forskellige tværgående buslinier. Industri har Søllerød ikke ret meget af. Vi skal her blot nævne så kendte virksomheder som Dansk Hattefabrik og Esprit de Valdemar (parfume) i Skodsborg og Scandinavian-American Hosery i Nærum (Nylonstrømper),

Holte gymnasium (fot. E. Olsen)

samt Brtæl & Kjær i Nærum. Derudover er der en række mindre industri-virksomheder spredt over kommunen, og i Nærum har et af de danske filmsselskaber sit optagelsesatelier.

Skolerne er herude, ligesom i Københavns øvrige opland, overflydte. I Søllerød kommune er der et gymnasium, A/S Holte Gymnasium med 800 elever. Det er en privat skole, men kommunen ejer aktiemajoriteten. Endvidere findes følgende kommunale skoler: Ny Holte skole, Øverød skole, Gl. Holte skole, Vedbæk skole, Rundforbiskolen, Nærumgård skole, Skodsborg forskole, Vangeboskolen samt - under projektering Skovlyskolen.

Kommunens rådhus, der blev bygget 1942, ligger ved Kongevejen i Holte, og kommunen styres af et folkevalgt råd på 15 medlemmer. For tiden er der borgerligt flertal i kommunalbestyrelsen, og kommunalbestyrelsens formand er borgmester, landsretssagfører Erik Øigaard.

Kommunen har to store idrætsanlæg, Rudegård stadion i Holte og Rundforbi stadion i Nærum, og endvidere boldbanerne i Vedbæk.

Den hotelmangel, der i nogle år prægede Søllerød kommune er i de senere år afhjulpet betydeligt. I Vedbæk har hotel Marina afløst det gamle Vedbæk Hotel, og her er der 200 hotelsenge, hvilket må siges at være ret anseligt - og en ganske betydelig forandring fra den gamle Vedbæk Kro, der fik sin bevilling ca. 1650. Skodsborg Søbad er for en del genopstået og har i dag 130 sengepladser.

I 1956 blev kommunen "klippet over" i to stykker af Danmarks eneste motorvej, Hørsholmvejen, som går lige midt gennem kommunen. På

Hørsholmvejen deler kommunen i to dele (foto. E. Birch)

denne vej må kun køre motorkøretøjer, og tværgående færdsel kan kun finde sted over broer og gennem viadukter. Fodgængere og cyklister må ikke komme på motorvejen, hverken "på langs eller på tværs".

Der er et temmeligt rigt foreningsliv herude i Søllerød kommune. Vi skal nævne nogle få af de mest talstærke foreninger: Foreningen Norden, der har et udmærket samarbejde med kommunens venskabsbyer, Hauge-sund i Norge, Ystad i Sverige og Ekenäs i Finland. Sønderjysk Forening, Rotary, Lions-clubben, Sct. Georgsgildet, Historisk-Topografisk Selskab for Søllerød kommune, K. F. U. M. og K. F. U. K., F. D. F., Det Danske Spejderkorps, Det danske Pigespejderkorps og endvidere en række udmærkede organisationer af politisk art samt energisk arbejdende grund-ejer- og kommunalforeninger i hver del af kommunen.

Søllerød kommune driver sammen med F. O. F., A. O. F. og L. O. F. en meget stærkt besøgt aftenskole og aftenhøjskole vinteren igennem, hvor unge og voksne kan få forøget deres kundskaber og dyrke forskellige hobbies.

Vi slutter nu denne gennemgang af Søllerød kommune i fortid og nu-tid. Dejligt er der herude, enten vinterstormene synger gennem skovene, sneen dækker alt med sit hvide lagen, høstens varme gyldne farver flammer op i skove og haver, eller sommersonen stråler over Furesøens og Øresunds bølger. Men allerdejlignst er her, når haverne står fulde af forårets skønneste blomster, og bøgene er lysegrønne.

Lad os da slutte med det salmevers, som Søllerøds digterpræst, Caspar Johannes Boye skrev herude til naturens pris og Guds ære:

Kommunens nye alderdomshjem "Hegnsgården" i Nærum

Ungdom en forårsdag ved Søllerød rådhus (fot. W. Ruff)

Naturen holder pinsefest
i blomstervirket smykke,
og lunden, som den kan det bedst
fortæller om sin lykke.
Nu vårens vind
har ringet ind
Dens fest i skovens kroner.
Guds åndes magt
har livet vakt
ham prise tusind toner.

Og hjertet holder pinsefest
med vang og mark og skove,
Den helligånd, vor pinsegæst
vi hilser nu og love.
Nu vift og vaj,
du grønne maj,
min palmegren jeg svinger;
Til kirkeby
med sang i sky
Hans indtog højtid bringer.